

PLANINSKI VESTNIK 1

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIV

1974

	Razgovor o naši založbi	1
Zoran Bešlin	Slovenski dan v Les Courtes	3
Ivica Mesić	Zimsko prečenje Velebita	5
Miha Lipušček	Senožeti	9
Erna Meško	Moja mala tura – spomin na moje otroštvo	12
Drago Peršl – Gregor Rupnik	V gorah Makarskega primorja	14
S. Černič-Simić	Bosanske razglednice	17
Ing. Milan Ciglar	Zasedanje CIPRA	25
Danilo Škerbinšek	Med sovjetskimi gorskimi reševalci	27
Ing. Pavle Šegula	Planinsko cvetje	28
Sonja Hutter	Srečanje Avstrijske Štajerske in Slovenije na Hochschwabu	30
	Društvene novice	33
	Alpinistične novice	42
	Varstvo narave	43
	Iz planinske literature	45
	Razgled po svetu	46

Naslovna stran:

To so zimski, zimski časi (Murn)

Foto: J. Dolničar

Poština plačana v gotovini

Popravek: V PV 1973/12 je prišlo do neljube pomote. Avtor naslovne slike »Triglav v soncu« je Mirko Zajec.

Grbe slovenskih in drugih naših krajev z inicialkami je risal ing. Slavko Banko.

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Oreš, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Slanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovac, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojim, dr. Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-578-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasilu, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pisarne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 38. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

**PLANINSKO
DRUŠTVO
PTT
LJUBLJANA**

želi vsem planincem
v letu 1974
mnogo lepih doživetij
na planinskih poteh.

Hkrati tudi vabimo,
da obiščete Poštarsko kočo
na Vršiču.

**ŽELEZNIŠKO
GOSPODARSTVO
LJUBLJANA**

FERSPED

**SPEDICIJA ZA TUZEMSKI IN
MEDNARODNI PROMET**

Opravlja vse posredniške posle pri izvozu, uvozu, tranzitu in zbirnem prometu blaga.

Nadalje opravlja vse ostale posle s področja špedicije v mednarodnem prometu.

Svoje poslovanje opravlja preko svojih poslovalnic v LJUBLJANI, MARIBORU, NOVI GORICI in KOPRU ter njihovih izpostav v Celju, Herpoljah, Kozini, Jesenicah, Kranju, Rijeki, Sežani, Pulji, Novem mestu, Murski Soboti, Prevaljah, Rožni dolini (pri Novi Gorici) in Goričan Kotoriba.

Ima predstavništvo v Beogradu - Wien (Dunaju) - München (Monakovo) in Frankfurt a/M.

»FERSPED«
LJUBLJANA, Moše Pijade 39

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

74. LETNIK

1
1974

RAZGOVOR O NAŠI ZALOŽBI

(Vprašuje urednik, odgovarja dr. Peter Soklič)

PV: Planinska založba pri Planinski zvezi je v primerjavi s slovenskim založništvom po obsegu in načinu dela skromna. Ker si med tistimi, ki jo zadnja leta usmerjajo v večji zagon, bi v imenu naših bralcev in naročnikov rad vedel, kakšno vlogo prisojas Planinski založbi, kaj šteješ med njene poglobitve naloge. Se ti zdi, da je njena reorganizacija, pri kateri si sodeloval, v celoti uspela?

Odgovor: Planinska organizacija se iz leta v leto širi. Med novimi člani so pretežno mladi, pa tudi dosti starejših se vključuje v naše vrste. In kaj pričakuje novinec, pa tudi starejši, izkušen planinec od svoje organizacije? Vsekakor strokovno vodstvo pri spoznavanju planinskih veščin, moralno pomoč, pa tudi nekaj materialnih ugodnosti pri uporabi planinskih objektov. Seveda se največji delež teh odnosov odvija prav v planinskem društvu, planinska zveza pa pomaga predvsem posredno z vzgojo specializiranih kadrov, organizacijo pomembnih prireditev, z enotno planinsko politiko itd. Vseh akcij pa se lahko udeleži vedno le omejeno število ljudi, zato menim, da je ravno povezava organizacije in njenega članstva s pisano besedo družbeno izredno pomembna. Trdnost in potrebnost te vezi kar najlepše potrjuje 73 letnikov Planinskega Vestnika.

Iz istega razloga je bila kmalu po ustanovitvi Planinske zveze Slovenije izoblikovana tudi Planinska založba. 42 publikacij, kolikor jih šteje do sedaj, dopoveduje njen namen: pomagati planincem pri zahajanju na gore s strokovno-tehničnimi nasveti in orientacijskimi pripomočki, pri tem pa razvijati kulturne vrednote planinstva.

Pred par leti je dejavnost Planinske založbe začela nekoliko usihati – predvsem zaradi takratne finančne situacije. Glavni odbor PZS je zato osnoval poseben sklad, v katerega se stekajo sredstva, namenjena tej dejavnosti, pa tudi vsak dinar od prodanih edicij. Ta reorganizacija je skupno s pomladitvijo in razširitvijo kroga sodelavcev založbe omogočila stalen napredek v zadnjih treh letih.

PV: Planinska založba je v razmeroma kratkem času izpolnila nekatere vrzeli v naši vodniški literaturi, odprla novo stran v razvoju naše planinske kartografije in bila na specialnem knjižnem tržišču ugodno sprejeta. Kako je PZ to dosegla?

Odgovor: Ko je bil ob reorganizaciji izvoljen odbor sklada za založništvo, je razumel svojo nalogo široko. S trdim začetnim delom nam je uspelo sistematično rešiti vprašanje oblike planinskih, smučarskih in alpinističnih vodnikov ter v zadnjem času dvigniti raven naše planinsko-turistične kartografije. Za to delo sta žrtvovala obilo časa in znanja znana planinska delavca in člana odbora Franci Savenc in ing. Tomaž Banovec. Naj predstavim še druge člane odbora: tajnico Sonjo Hutter, ing. Mira Černivca, prof. Staneta Klinarja, prof. Marjana Krišlja, Dragico Maček, dr. Franceta Malešiča, prof. Tineta Miheliča, prof. Darinko Petkovšek in prof. Frančka Vogelnika, saj se za vsako našo edicijo skrivajo dolge ure njihovega amaterskega dela.

Prostor ne dopušča, da bi navedel še številne zunanje sodelavce, ki s svojo strokovnostjo često priskočijo na pomoč. Tudi to pot vsem njim iskrena hvala.

PV: Bralce gotovo zanima, kaj vsebuje, kako nastaja in kdo oblikuje program planinske založbe. Nam lahko orišeš glavne programske smernice za prihodnje obdobje?

Odgovor: Pred omenjeno reorganizacijo se je več komisij PZS ukvarjalo s samostojnim zalaganjem literature s svojega delovnega področja. Zdaj skrbi za vse edicije Planinske zveze založba. Pri oblikovanju programa Planinske založbe sodelujejo vsi zainteresirani: predloge dobivamo od komisij PZS, društev, pa tudi posameznikov. Odbor predloge usklajuje, veljavnost programa pa potrdi GO PZS. Pri sestavi letnih načrtov upoštevamo dolgoročne naloge založbe, ki obsegajo:

- vodniško literaturo in planinsko-turistične zemljevide za ves naš gorski prostor;
- celotno vzgojno-izobraževalno literaturo za vse strokovne profile v planinski organizaciji;

- planinsko-propagandne edicije.

Tako nas čaka v prihodnjem obdobju nekaj zahtevnih nalog pri izdajanju vodniške literature: vodnik po Julijcih, severovzhodni Sloveniji, Zasavju in po Primorski. Obnovili bomo tudi transverzalni vodnik in pripravili alpinistični vodnik po Kamniških in Savinjskih Alpah. Najobsežnejša naloga na področju kartografije je kvalitetni zemljevid Kamniških in Savinjskih Alp, kasneje bodo sledili še zemljevidi SV Slovenije, Zasavja, Primorske in Gorjancev.

Pri vzgojni literaturi želimo čimpreje dopolniti zbirko priročnikov za planinsko vzgojo, tako da bo vsebovala vse znanje za mladinskega vodnika. Razmišljamo tudi o organizacijskem priročniku za društvene delavce.

Propaganda ima v mislih manjše izdaje, namenjene širjenju planinske misli doma in na tujem. V prihodnjem letu bo izšel planinski dnevnik, planinski koledar, pripravljamo pa tudi nove tujejezične izdaje brošure o Triglavu.

V novi zbirki »Gore in ljudje« bomo seznanjali bralce z gorstvi Jugoslavije in tujih dežel.

PV: Pomen planinske literature so s svojim delom izpričale prve generacije slovenskih planincev. Kaj so zanjo pred 70 leti naredili drenovci! Planinska založba je torej prevzela bogato izročilo; ali bo zmogla v bodoče nadaljevati to kulturno poslanstvo sama ali pa bo poskušala utreti temu programu prostor v drugih založbah, prepričati naše gospodarstvenike, da je to del potrebnih investicij, da pri tem ne gre za »negospodarsko« potratost?

Odgovor: V zadnjih letih smo dosegli razumevanje za pomen naše dejavnosti pri Gospodarski zbornici SRS in pri kulturni skupnosti. Obe sta finančno podprli nekatere naše programe. Pri obsežnih in dragih načrtih, ki zahtevajo sodobno in zapleteno tehnologijo, npr. pri zemljevidih poskušamo doseči sofinanciranje pri delovni organizaciji – pri izvajalcu. Takšen dogovor z Geodetskim zavodom SRS je omogočil izid zemljevida Škofjeloškega hribovja, ki po oceni strokovnjakov predstavlja vrh v kvaliteti jugoslovanske kartografije.

Mnogokrat povabimo podjetja, ki s svojo dejavnostjo ali proizvodnjo zadevajo vsebino edicije, da v obliki reklame finančno pripomorejo k izidu. Žal često ne najdemo poslušarja. Obsežne, drage načrte, pretežno kulturnega pomena bi radi v bodoče realizirali v sodelovanju s katero od velikih založniških hiš. Vodniško in vzgojno literaturo pa bomo tudi vnaprej bržkone izdajali samostojno.

PV: Kakšne so perspektive spričo vedno večje potrebe po moderni turistični in planinski literaturi?

Odgovor: Literatura, ki obravnava gore in planinstvo, s kateregakoli zornega kota, v zadnjih desetletjih žanje veliko zanimanja povsod po svetu, pri nas še posebej. Modernega človeka pač tira napeti ritem vsakdanjosti v nasprotje – svobodo, sproščenost, življenje v gorah. Na tej poti mu je prijateljica planinska knjiga. In zato mislim, da potreba po literaturi, ki jo izdaja Planinska založba, ne bo presahnila.

PV: Misliš, da bi bilo prav, če bi založba tudi profesionalno okrepili? Kolikor vem,

je vse, kar je nastalo doslej, na ramenih amaterjev, sad navdušenja in privrženosti planinski stvari.

Odgovor: Res je, doslej smo – izjema so le nizki avtarski honorarji – poskušali vse delo opraviti amatersko. Vse širšemu delovnemu programu, potrebam, težavam pri propagandi in zalaganju tržišča nismo več kos. Kljub pomoči pisarne PZS! Zato smo pred kratkim uvedli delovno mesto ekonomista, ki je prevzel večino rutinskih del pri zalaganju terena z našimi edicijami. Potrebo po profesionalnem prijemu menda ni potrebno ponavljati, saj je tisk občutljiva, zelo natančna in draga stvar. Kljub temu za nas, amaterje, ostaja ogromno dela, za vse, ki se neposredno ukvarjamo s Planinsko založbo, in tudi za vse bralce, uporabnike naših publikacij, saj z opozorili na napake in pomanjkljivosti prispevajo k popolnejšim ponatisom.

SLOVENSKI DAN V LES COURTES

ZORAN BESLIN – VIKI GROŠELJ

eževne kaplje polze po oknih vagona, ki se počasi premika po dolini navzgor. Z Zoranom zapuščava Chamonix, kjer sva skupaj z Milanom in Borisom preživela štiri-najst dni. Zlekнем se na sedež in opazujem gmote temnih oblakov, kako nizko vise nad dolino. Gorá ne vidim. Zastrte so, tako kot ob našem prihodu.

Pred dobrima dvema tednoma smo zmetali goro prtljage na peron in se pretegnili po dolgotrajni vožnji. Ni nam bilo treba pogledati v nebo, da bi videli, kakšno je vreme. Deževalo je kot za stavo. No, nam vsaj ne bo treba takoj na turo, smo menili prvi dan. Drugi dan smo igrali tarok in pogledovali, kdaj bo nehala deževati. Tretji dan smo zopet igrali tarok in glasno negodovali (beri: kleli). Četrty dan smo le malo igrali, zato pa več negodovali. Peti dan je sledilo splošno negodovanje, šesti dan pa smo samo še tulili. Lilo je šest dni in še polovico sedmega.

Potem pa se je izza posušenih oblakov prikazalo sonce. Z zanimanjem smo si ga ogledali, saj smo že skoraj pozabili, kakšno je.

Z alpinisti je kot s kačami. Bolj ko sije sonce, bolj so živahni. Tako smo si na hitro pripravili vso potrebno ropotijo in odšvigali z žičnico na Midi. Z Zoranom sva šla v Tour Ronde, Boris in Milan pa v Contaminov kuloar v Mt. Blancu du Tacul. Toda popoldne se je spet naoblačilo in začelo snežiti. Vztrajali smo še en dan, nato pa smo odšli v dolino. Zopet je deževalo. Lepega vremena je konec, s tem pa za nas tudi francoskih hribov.

Toda, glej čudež. Proti večeru se je začelo jasnit in naslednje jutro je nebo brez oblaka. Ne moremo verjeti. Časa imamo dovolj za eno resno turo. Šotor se hitro prazni, nahrbtniki pa dobivajo prav odurne oblike. Z vlakom se odpeljemo do Argentièra, nato pa z žičnico na Lognan. Popoldan stopimo na ledenik Argentière. Vreme je jasno, ogledujemo si vrhove nad nami. Večkrat umolkujemo in odprtih ust zijamo v mogočna ostenja. Aig. Verte, Droites in nato naš cilj, Les Courtes s severno steno. Staro argentièrsko kočó so podrli in na njenih temeljih grade sedaj drugo. Pod velikim balvanom si uredimo ležišča, nato kuhamo večerjo. Še pred mrakom zlezemo v vreče, toda zaspati ne moremo. Pogled na steno na oni strani doline nam ne da miru. Vsi smo jo že tisočkrat preplezali s pogledi. Ko bi bil vsaj že jutrišnji dan. Skušamo zapeti. Čudovito neubrani glasovi zaplavajo čez dolino in verjetno kratijo spanec pisani družini alpinistov, ki so si uredili nočišče malo pod nami. Nenadoma zaslišimo v bližini ropot in glas, ki pravi: »Madona, kuk švoh pojèjo...« Iz teme se zluščita dve postavi in prikazeta se Kamničana Trobevšek in Volkar, ki sta prav tako namenjena v Les Courtes. Čudno naključje. Vrsto let pod to steno ni bilo nobenega Jugoslovana.

Sedaj pa na isti dan kar tri naveze. No, in ko nam povesta, da malo niže tabori še pet Kamničanov, ki gredo jutri po normalni poti na vrh, nas zvije. Saj to je prava invazija Slovencev na Les Courtes.

Ob dveh smo pokanci. Po naglem zajtrku se v siju svetilk pritipamo do ledenika. Navežemo se, nato pa čezenj in po plazovitem pobočju proti steni. Milan, Boris, Trobi in Volkar gredo v švicarsko smer, midva z Zoranom pa v centralni steber.

Megle se vlačijo čez vrhove in ob prvem svitu je videti vreme še bolj grozljivo, kot v resnici je. Izredno toplo je in krepko se nama udara, ko gaziva proti obrobni zevi. Dani se, ko se pripraviva za plezanje. Vesina nad obrobno zevjó je popolnoma navpična, toda kratka. Kar na ho-ruk se spravim vanjo in še preden dobro začnem, me mora Zoran že vleči iz zevi, v katero sem padel. V drugo sem bolj previden in uspe mi priti čez. Prečiva nekaj raztežajev proti levi navzgor. Sneg je dober, strmina ne prevelika in vreme drži. Prvi sončni žarki se naju dotaknejo in obenem pribrne od zgoraj tudi prvi kosi ledu.

Ure neverjetno hitro minevajo. Vse bolj vroče postaja. Sneg je razmočen in pri vsakem koraku začutiva pod njim plast ledu. Noge naju bolijo, toda nikjer ne najdeva mesta, da bi se lahko usedla. Strmina in izpostavljenost sta še »kar v redu«. Šele malo čez poldan najdeva na skalnatem razu toliko prostora, da si odpočijeva. Skrajni čas je že. Baševa se z rozinami in salamo. Malo čudna kombinacija, toda čisto dobra. Moči se nama hitro vrnejo.

Sneg je gnil. Vdirava se, stopi drse. Nekako se le vzpenjava, čeprav zelo počasi. Ob njih se začne oblačiti in nad Argentièrom pogrmeva. Čimprej morava iz stene, kajti razmere so obupne. Steber se spremeni v raz, ki je povsem zametena. Pod snegom iščeva stope in oprimke. Čisto sva premočena. Raz se polagoma rahlo položi. Skale izginejo in po snežnem rebbru sopihava navzgor. Začenja snežiti. Občutek imava, da bo zdaj zdaj celo pobočje zgrmelo v dolino. Za varovanje ne moreva reči, da je fantastično, saj v globokem snegu sploh ne moreva varovati. Po stopetdeset metrih precej čudnega plezanja prideva pod vršno steno.

Čez vrh se znova pripodi veter s sodro. Zapustiva skale in drug za drugim grizeva v snežno pobočje. Pogrezava se v mehki poprh pod nama. Prav nenavadno, kako lahko na taki strmini visi taka gmota snega. Ozrem se. Zoran je le kakih deset metrov za mano, a ga komaj razločim. Z vsakim metrom pričakujeva vrh, toda tesnobne minute na varljivi strmini se daljšajo v neskončnost. Snežni zastrugi naju

GLAVNI ODBOR PZS, UREDNIŠTVO IN UPRAVA PV,
KOMISIJE PZS, GRS, SEKRETARIAT IN PLANINSKA
ZALOŽBA VOŠČIJO

srečno novo leto

VSEM SVOJIM SODELAVCEM IN PRIJATELJEM, DOPIS-
NIKOM IN SOTRUDNIKOM, NAROČNIKOM IN PODPOR-
NIKOM, ČLANOM IN SIMPATIZERJEM

neštetokrat prevarajo, saj so v megli videti kot vršna opast. Strmina ne popušča. Ali stene res ni konec?

In potem skozi sodro in meglo opaziva vršna opast. Končno! Prečiva proti desni in se nekako skobacava čeznjo. Veter nama vrže obraz v snežni puh. Zares viharen pozdrav.

Kakšne občutke sva imela? Predvsem precej mokre. Premočena sva bila do kože, toda vesela, da sva ušla iz devetstometerskega tobogana. Ucvrla sva jo nazaj po napol zametenih sledeh, ki so naju pripeljale do sedla med Les Courtes in Les Droites. Nato levo navzdol po udirajočem se snegu proti ledeniku Talèfre. Dve uri in pol sva potrebovala do tja. Najhuje je bilo za nama in po petnajstih urah sva si lahko snela dereze.

In tedaj sva začela počasi dojemati lepoto doživetja. V najini srci se je naselila sreča, ki je ni moglo izbrisati niti sedemurno sestopanje do Chamonixa. O tem, kako sva zašla v razpoke na ledeniku Mer de Glace, bi lahko nastala nova zgodba. Ob dveh ponoči sva priracala v mesto, padla v šotor in spala vse do treh popoldne.

Milan in Boris sta prišla naslednjega dne. Imela sta velike težave, Milan je v steni izgubil derezo, toda sedaj sta tu. Zopet smo skupaj. Konec dober, vse dobro. Z Zoranom se zvečer odpraviva domov, prijatelja pa ostaneta do jutri, da si dodobra odpočijeta.

Vlak se spušča v dolino proti Martinyu. Dež počasi ponehava. Nekam toplo mi je pri srcu, vračava se domov.

Severna stena Les Courtes »Centralni sleber«. Povprečna naklonina 55°. Višina stene 950 metrov. Prvo jugoslavansko ponovitev opravila Zoran Bešlin in Viki Grošelj, AO Ljubljana Matica, 1. avgusta 1973. Na sliki v PV 1973/556 gl. smer 7, levo od švicarske smeri (8).

ZIMSKO PREČENJE VELEBITA

IVICA MESIĆ

Kar je Olimp Grkom, Lovćen Črnogorcem, Triglav Slovincem, to je Velebit Hrvatom. Velebit je največje hrvatsko gorovje in čeprav ne dela vtisa z višino svojih vrhov, je s svojo silno pojavo in nepregledno razsežnostjo zarezal globoko sled v psihični in fizični kulturi našega naroda, v njegovi zgodovini, književnosti, gospodarstvu in znanosti.

Iz vodiča dr. Željka Poljaka o Velebitu

revzeti od lepote tega divjega in surovega gorovja se mnogi planinci vračajo znova in znova v velebitske prepade. Iz podobnih pobud se je planinsko društvo »Vihor« prizadevalo, da približa urbaniziranemu meščanu vse čare, ki jih je to gorovje polno. Vsak odhod na Velebit je rodil vse večje zanimanje in željo za ponoven obisk strmih bregov in planot, polnih vsakovrstnega zelenja. Zato nam je toliko ljubše, da je ravno naše planinsko društvo izpolnilo prvenstveno dejanje – zimsko prečenje Velebita. Prevzeli smo ga na ustanovnem občnem zboru društva, realizirali pa za **100-letnico planinstva na Hrvatskem**.

Velebit je najdaljše gorovje v Jugoslaviji. Vleče se od SZ–JV v blagem loku, dolgem 145 km. Stvarna pot od Vratnika do Zrmanje je daljša, saj znaša kakih 230 km. Omejuje ga globoki prelaz Vratnik, ki ga na severu loči od Kapele, najjužnejši obronki Velebita pa padajo v kanjon reke Zrmanje. Obliva ga Jadransko morje, na drugi strani sega do ličko-gackega polja. Obilje interesantnih naravnih motivov, bogata flora in favna ter močni kontrasti so od davna vabili mnoge raziskovalce, znanstvenike in turiste na Velebit. Njihovemu nesebičnemu in neutrudnemu delu in obsežni literaturi se

imamo zahvaliti, da imamo danes skoro zaokroženo znanje, ki bi ga mogli imenovati velebitologijo. Zaradi nekaterih značilnosti Velebit delimo na severni Velebit od Vratnika do Alana, na srednji Velebit od Alana do Oštarij, na južni od Oštarij do Malega Halana in jugovzhodni od M. Halana do Zrmanje. Da bi Velebit postal čimbolj pristopen, je PSH s pomočjo zainteresiranih društev trasiral vzdolž Velebita popularno »Velebitsko planinsko pot«. (VPP), ki se začne pri planinskem domu na Zavižanu (sev. Velebit), konča pa pri Borisovem domu v V. Paklenici. Ima 17 kontrolnih točk in ljubiteljem tega gorovja razkaže njegove najmikavnejše čare na najlažji način.

Idej in poskusov za prečenje Velebita pozimi od Vratnika do Zrmanje je bilo v zadnjih nekaj letih dosti. Šele lani se je trem planincem, članom PD »Vihor« iz Zagreba, posrečilo to izpolniti. Bili so Fred Židan, Zdravko Ceraj in Ivica Mesić. Tura je bila dobro proučena in pripravljena. Ker je Velebit niz posebnih in slabo povezanih vrhov brez glavnega grebena, se je bilo težko odločiti, po katerih vrhovih in katerih potih bomo hodili. Izbrali smo VPP, saj smo pot dobro poznali in jo večji del tudi markirali. Da bi prečili ves Velebit, bi bilo treba več kot deset dni. Nositi s seboj dovolj primerne hrane za tako dobo, bi bilo zelo težko. Zato smo pred zimo postavili deset baz s hrano vzdolž Velebita. Pozneje smo videli, kako prav smo ravnali. Ker smo iz svojihkušenj poznali to izredno divje in čudno gorovje, smo se povezali z zagrebškimi meteorologi, da bi turo začeli v najugodnejšem vremenu. Kondicijske priprave so se začele že z Novim letom. Deset dni pred odhodom na Velebit smo odšli na intenzivne priprave v Alpe. Bivanje na Pokljuki smo izkoristili za preizkušnjo opreme in za čim večjo izpopolnitev kondicije. Po vrnitvi v Zagreb smo takoj vprašali meteorologe in njihova ugodna prognoza je bila jamstvo. Naglo smo zbrali potrebno opremo in rezervno hrano za en obrok in že isto popoldne hiteli proti Vratniku. To prvo noč se je Velebit pokazal v svoji pravi, divji in surovi obliki. Tresli smo se od mraza, ko smo poslušali, kako zunaj zavija burja.

Turo smo začeli zgodaj zjutraj 20. 2. 1973. Trd, od burje napihan sneg nam je lajšal gibanje. Takoj smo navezali okoli 160 cm dolge smuči in se na ta način dokaj hitro in lahko bližali našemu cilju fistega dne planinskemu domu Zavižan. Nismo se še prav ločili od asfaltne ceste, ko nas je množica volčjih sledov opozorila, da so volkovi v bližini. Bilo je to najzanesljivejše znamenje, da smo v velebitski divjini. Volčji sledovi so nas stalno spremljali. Bili smo pred precej težjim odsekom z višinsko razliko skoraj 800 m. Ker smo bili dobro utrjeni, smo ta del poti z lahkoto zmogli. V mraku smo prišli do doma pod Zavižanom. Tu nas je pristrčno pričakal prijatelj Drago s svojo hčerko. Vse leto opazujeta meteorološke podatke in jih sporočata v Zagreb. Nista mislila, da bomo prišli že v februarju. Redki so obiskovalci, ki bi prišli sem pozimi. Zato ni bilo čudno, da smo se dolgo v noč razgovarjali z njima. Vreme, ki se je zjutraj kazalo skozi napol zaledenelo okno, nas ni ravno ohrabilo. Znana velebitska kopa je ležala na vrhovih Velebita. Drago nas je tolažil, da jo bo burja razgnala. In res, ko smo prigriznili in se pripravili za pot, se je vreme popolnoma spremenilo. Pogled je bil veličasten. Z ene strani morje, z druge nedotaknjeni zasneženi vrhovi, blesk sonca na snežnih kristalih, vse to nas je prevzelo. Poslovlili smo se od oskrbnika in se nato držali Premužičeve steze. Po njej smo se prebijali skozi najlepše predele velebitske divjine. Sledili smo presek skozi gozd, zanesli smo se, da smo na pravi poti. Premužičeva steza teče na mnogih mestih nad globokimi vrtačami »brez dna«, usekana v živ kamen. Tam je tudi najbolj nevarno. Poleti je to kakor steza v parku, pozimi pa bi se moral varovati z vrvjó. Šli smo mimo Velebitskih belih sten, ki so pozimi fantastične. Samo ponekod štrli rob pečine iz debelega snežnega pokrivala. Koliko čudovitih motivov! Škoda, da nimamo več časa. Komaj najdemo Premužičevo stezo pod globokimi snežnimi zasipi in zameti. Nje se bomo držali vse do Baških Oštarij. To noč smo prebili v zavetišču na Alanu. Nekaj hrane smo morali podeliti z mišmi, ki niso videle, kaj piše na škatli s hrano. Naslednji dan je bilo zelo južno in le težko smo smučali, ker se je sneg lepil na deske. Pogled na morje in trajekte nas je spominjal na blagodatni civilizacije in topla

posteljo v Zagrebu. Ko smo bili vrh Mliništa, smo vedeli, da bomo prvič pred nočjo prišli do zavetišča. Cilj za danes je bil v vasi Skorpovac v Vrbanskem dolu. Jasno nebo nam je obetalo lepo vreme. Zaspali smo na seniku z mehkim ovčjim meketanjem v ušesih.

Zjutraj je bil pravi sodni dan. Medlo je s tako ihto, da je v manj kot dveh urah nasulo preko 20 cm novega mokrega snega. Kakor je metež prišel, je tudi odvihral. Posijalo je sonce in zvedrilo se je povsem. Veličasten pogled. Vsaka veja je dobila novo belo odejo. Sončni žarki so zlatili belino. Navdušeni nad lepim dnevom smo odšli na Bačić kuk. Oprtnike in smuči smo pustili na Premužičevi stezi, s seboj smo vzeli le vrv in fotoaparate. Ko smo prišli na Bačićev greben, kjer so ruševine nekdanjega dečjega doma, se nam je odprl čudovit prizor. Bačić kuk, ves zalit z novim snegom, je stal kot nezavzetna trdnjava, obdan od strmih sten in vitkih stolpov. Želja, da se povzpemo na njegov vrh, je rasla. Ko smo prišli pod steno, je prišlo do problemov. Pod novim snegom je bil debel led, stena popolnoma gladka, mi pa brez derez in klinov. Kaj zdaj? Očistili smo steno za nekoliko stopenj in se z nohti prepraskali za en raztežaj. Najhujši del smo zdelali. Še nekaj raztežajev in bili smo na vrhu. Ni nam bilo žal, da smo tako garali. Ves Velebit je bil pred nami. Na morju sonce, nad kontinentalnim delom zemlje črn horizont. Morali smo hitro nazaj, da nas ne bi ujel metež. Nekaj posnetkov za spomin in že smo sestopali. Veter je bil hitrejši od nas; kako tudi ne, saj smo na hrbtih nosili oprtnike po 15 kg. Spet smo naleteli na sledi – na medvedje – lep del poti so nam zgazili. V prvem mraku smo bili v Baških Oštarijah. Po dolgem času smo se srečali s civilizacijo. Kmalu so prišli naši prijatelji iz društva, ki so nam prinesli mnogo novic in nov tranzistor. Naš se je bil pokvaril. To pot smo legli, ko je bila polnoč mimo.

Megle, ki so se drugi dan ovile okoli vrhov, nas niso mogle prisiliti, da bi odnehali. Posloveli smo se od naših prijateljev in se obrnili proti najbolj divjemu delu Velebita. Področje Raminega korita in Pasjega klanca je znano po pragozdu, ki ga najbrž še ni tlačila človeška noga. Samo tranzistor je motil tišino. »Zdaj bomo slišali, kakšno vreme čaka naše tri planince, ki prečijo Velebit. Jim lahko pošljemo spodbudne novice, tovariš Sijerković? – Hm, vreme bo še kar, možni so snežni meteži in...« Tako se je pogovarjal reporter Radio Jadrana z znanim meteorologom inž. M. Sijerkovićem. Vsako jutro smo dobili te prognoze. Bile so nam v veliko pomoč, vedeli smo za vremensko napoved in psihološko je ta zveza ugodno vplivala. Čez Šugarsko dulibo smo šli na vrh Veliki Stolac, po njegovem grebenu dosegli gozdno cesto. Po njej se bomo spustili v Jelovo Rujo. To je naša baza št. 6. Tu bomo morali žal neplanirano prenočevati, saj nimamo dosti časa, da bi podnevi prišli do Gojtanovega doma na Visočici.

Zjutraj nas je pričakovalo neugodno presenečenje. Ponoči je zapadlo trideset centimetrov pršiča, ki nam je potem pil kri, saj je bilo veliko višinske razlike. Zgodaj popoldne smo prišli do doma. Sobo so hitro segreti. Nato smo iz postelj uživali lep sončni zahod.

Gosta megla in vejavica sta nama želeli dobro jutro in nas zasuli s skrbmi. Ker smo prišli z druge strani Visočice, nismo več vedeli, kam naj gremo. Vidljivost je bilo vsega za nekaj metrov, tako da smo morali čakati. Po dveh urah se je megla začela trgati. Bil je skrajni čas, saj bi se sicer morali vrniti v Gojtanov dom. Pot nas je vodila čez nekoliko dolov, poleti poraslih s travo. Globok sneg, močno sonce in velika razdalja so storili svoje. Spuščal se je somrak, mi pa smo bili še daleč od doma. Rdečina zahajajočega sonca je prekrila vrhove Velebita, ki smo jih videli na jugu. Pozno zvečer, po devetih, smo prisopli do doma pod Štirovcem. Tu nas je čakalo prvo grenko razočaranje. Naše baze št. 8 s hrano ni bilo. Človeška poštenost nas je pustila na cedilu. Pojedli smo rezervno hrano iz oprtnikov in takoj zlezli pod odeje.

Drugo jutro smo popili samo čaj in vzeli nekoliko tablet asugrina. Lakota nas je nagnala, da smo se spustili na morsko stran po nove zaloge hrane. S tem smo izgubili dva dni, a bili smo vsaj siti. Oskrbljeni s hrano smo začeli prodirati skozi

področje najvišjih velebitskih vrhov, med Vaganskim vrhom in Sv. Brdom. Z Vaganskega vrha, najvišjega vrha v Velebitu, 1758 m, se je odpiral prelep pogled na vse strani. Od tam smo šli proti Sv. Brdu. Ivine vodice so ostajale vse globlje pod nami. Tudi to bazo s hrano je pred nami nekdo izkoristil. Za Sv. Brdom se je naša pot spustila na višino 800–1000 m. Spustili smo se z njega do pastirskih stanov na Dušicah in dalje do gozdarske kočice na M. Halanu. To je bil cilj tistega dne in zadnja baza s hrano. Razume se, da je tudi tu nismo našli.

V lepem in sončnem vremenu smo naslednji dan zavili proti Prezidu oz. TV stolpu na Čelavcu. Tja smo prišli pozno popoldne in napravili intervju za Radio-Jadran.

Zjutraj je bilo težko zapustiti sobo s centralno kurjavo. Čakal nas je še vzpon na Crnopac (1404 m) z višinsko razliko okoli 700 m. Upali smo, da bomo še isti dan prišli do Zrmanje, pa ni šlo. Prenočili smo v zaselku. Bilo je le nekaj hiš. Tu so nam priredili prelo v našo čast. Bili smo za ljudi prej marsovci kakor pa zemeljska bitja. Prisrčno smo se od njih poslovili. Pot je šla h koncu. V tem delu Velebita snega skoraj ni bilo. Pot nas je vodila skozi Duboki Dol vse do kanjona Zrmanje. Bila je temna noč, ko smo prišli na cilj. Trinajstdnevne ture je bilo konec.

Velebit od njegovega začetka pa do skrajnih obronkov na reki Zrmanji smo prvi prečili na smučeh. V enem samem pohodu zimska tura, kakršne tu še ni bilo.

Prevedel T. O.

TRIDESETLETNICA ŠTIRINAJSTE

Letos proslavljamo eno od epopej NOV Slovenije – legendarni pohod XIV. divizije z osvobojenega ozemlja v Beli krajini preko Hrvaške na Sotlo in nato od Sedlarjevega na Štajersko. Hitro teče čas, 6. januarja je minilo že trideset let, kar je XIV. divizija nastopila junaško pot v slovensko pokrajino, ki jo je Hitler takoj leta 1941 priključil k nemškemu rajhu in zapovedal z balkona v Mariboru neomejeno nasilje nad vsem, kar je slovensko: »Napravite mi deželo spet nemško!«

Kazalo je, da bo fašistična okrutnost zmagovala nad našo naravno pravico. Izseljevanje naših ljudi, pregoni in poboji, streljanje talcev, upravno politične spremembe, zator slehernega vidnega znamenja o bivanju našega naroda, policijsko in vojaško strahovanje prebivalstva, vse to je do leta 1943 rodilo zle posledice. Vodstvo NOB se je tedaj odločilo za drzno vojaško intervencijo, ki je istočasno pomenila tudi politično dejanje zgodovinskega pomena.

Slovenska vojaška formacija v sestavu divizije je s hrvaškega ozemlja prestopila Sotlo, pri Sedlarjevem stopila na slovensko Štajersko in se kmalu nato spopadla z dobro oboroženimi, opremljenimi, z vsem oskrbljenimi motoriziranimi nemškimi vojaškimi silami. Kljub nemški premoči je slovenska divizija v trdih bojih prodirala skozi Kozjansko in Planinsko proti Jurkloštru, Svetini in Resevni, prekoračila na robu Štor. 5 km od Celja, čisto in se prebila mimo šentjurja in Dramelj do glavne ceste, ki veže Maribor z Ljubljano. Pretolkla se je tudi čez to močno zaprto nemško zasedo in nadaljevala s svojim prodorom v višje predele nad Dobrno, čez Basališče na Kozjak. Tu so jo čakale najtežje borbene preizkušnje v najtrši zimi v spopadih s spočitimi in obnovljenimi fašističnimi oddelki, ki so skušali divizijo vojaško do kraja uničiti in pohodu vzeti politični smisel in pomen. Divizija pa je pravzaprav že dosegla svoj cilj, priborila se je do Pohorja, do Graške gore, do Golt in Podgolt in na koroško stran gorskega grebena, ki se vleče od Golt prek Komna do Bele peč. Slovenska Štajerska je živo začutila udarno vojaško moč naše vojske in slovenska zavest je začela močneje utripati. Tudi zaplenjeni nemški dokumenti pričajo o tem, ko govore o političnih posledicah pohoda Štirinajste.

Planinsko društvo Celje je leta 1957 prišlo na misel, da v spomin tega velikega dogodka vsako leto organizira mladinsko prireditev »Pohod po poti XIV. divizije«. Z njo je hotelo obujati vrednote našega vojaškega izročila in v normalnih razmerah s pohodom ponazoriti žrtve, ki jih je prevzela divizija z boji na zimskem pohodu po napornih bregovih od Sedlarjevega do Resevne, in še težje po strminah nad Pako, Mislinjo in Savinjo. Prav bi bilo, da bi se MOPD Celje s prireditvijo, ki je v nekaj letih dobila republiški značaj, letos še posebej vključil v obširni program prireditev, proslav in srečanj, ki ga pripravlja RO ZZB NOV Slovenije. Nedvomno bo za to dobil bogate pobude na slavnostni akademiji 5. januarja 1974.

Slovensko planinstvo se ob tem jubileju spominja predvsem tistih, ki so dali svoja življenja za našo svobodo, in vseh preživelih, ki so neustrašeno zrl v smrt in zdržali fizične in psihične napore tega edinstvenega slovenskega vojaškega dejanja.

SENOŽETI

(Očetu v slovo)

MIHA LIPUŠČEK

V tvojem srcu, zemlja,
v tvojem srcu se je naselila žalost.

Kot da te nima nihče več rad,
kot da te nima nihče več rad.

(Tone Kuntner – Mrtva zemlja)

e za 75-letnico soškega planinskega društva sem obljubil, da bom nekaj napisal o tolminskih senožetih. Zakaj pa ne? Saj planinstvo niso le štiri, pettisočaki, ni le plezanje, bingljanje na vrvi, šklepetanje z zobmi v zaslinem bivaku. Planinstvo ni le transverzala in druga pota, ki so na koncu kronana z značko. Planinstvo je vse življenje v gorah. Naj mi bo torej dovoljeno, da tudi v Planinski Vestnik napišem nekaj o senožetih in planinskih pašnikih.

Tolminsko je gorata dežela. Naselja ležijo večinoma ob Soči in njenih pritokih. Dokler so Tolminci v glavnem kmetovali, je bila živinoreja najvažnejša panoga. Prebivalstvo je naraščalo in tako je zmanjkovalo zemlje. Zato so čez poletje gonili živino v planinske pašnike. Tudi krme za zimo je bilo v dolini premalo, zato so jo iskali s koso, s srpom vedno više. Položnejših, bolj gladkih površin je zmanjkovalo, in rinili so v vse večje strmine, v vse bolj divje predele. Potreba je gnala neutrudne, žuljave roke v grmovje, da so ga sekale, požigale trnje, kopale, zlagale kamenje v kašte,¹ ga valile v grape. Nastajale so nove poti, rasli seniki. Tako so nastale senožeti – eno, dve pa tudi več ur oddaljene od naselja.

Pa košnja v senožetih? To ni bilo samo pridobivanje sena. To je bil obred, družabno, včasih tudi kulturno izživljanje...

Preden smo šli v gu^{oro},² je moral gospodar pripraviti in popraviti orodje, gospodinja pa napeči mnogo kruha. Za gu^{oro} je moral biti nekoliko boljši, da se ni prehitro posušil in da ni preveč praskal po požiralniku. Tu se je namreč živelo večinoma ob suhi hrani – ob kruhu in siru, oziroma ob kruhu in skuti. Topel, boljše napol topel obrok je bilo kosilo – če ne štejemo obvezne skutnice za večerjo.

Kosilo – pokuhanco ali ajdove štruklje in ječmenovo kaša s svinjskim parkljem – so kosilarice nosile najpogosteje vsak dan od doma. Med peto in šesto uro zjutraj so morale biti že v senožeti, kajti kosci so šli kosit kar tešč ali s kozarčkom žganja.

Pred leti, ko je bilo na kmetih še mnogo ljudi, ni bilo težko zbrati deset ali več koscev – da grabič niti ne štejemo – in v senožeti so hodile cele kompanije. Tam pa, kjer je mnogo ljudi, kjer je večja družba, se vedno najde kdo, ki druge zabava. Poleg tega, pravijo, višine že same po sebi godno vplivajo na razpoloženje. Zato ob težkem delu vseeno ni manjkalo smeha, vriskanja, petja...

Danes tega skorajda ni več. Močno, močno zamira – če še ni popolnoma zamrlo. Ni več ljudi ne časa za tako košnjo, tak način gospodarjenja ni več možen.

Zato sem povabil očeta na kozarček belega, da bi se pogovorila o bodočnosti naših senožeti. Gospodariti je treba tako, sem ga prepričeval, da se s tistih površin, ki jih je možno obdelati s stroji, dobi čim več. Tam na Pologu, sem se ogreval, je treba dobro pognojiti in pravočasno pokositi. Zavrh pa bo treba spremeniti v pašnik – ali pa naj se zarase, če ga že ne bo hotel nihče pogozditi. Računal sem mu, koliko stanejo kosci, koliko grabiče, koliko stane hrana in pijača zanje. No, pa če bi že kosce dobil, če bi na stroške ne gledal, stane včasih samo spravljanje sena na saneh v dolino več, kot je samo vredno...

Molčal je, ko sem govoril. Čeprav sem se trudil, da bi vse prikazal čimbolj preprosto, sem čutil, da mi ne sledi, da je z mislimi, s srcem nekje drugje. Nekam čudno je zrl mimo mene. Ko sem končal, je še malo posedel. Počasi se je vzdignil – bolj star, kot je v resnici bil, in mirno, resno dejal: »Če opustite še Zavrh in Sleme, bom še prej umrl.«

Ne morem in ne morem pozabiti tistega glasu tistih besed.

Bil je to miren glas, napol trd, napol trpek, glas poln izkušenj, življenja, glas, v katerem je bilo čutiti žalost in razočaranje, vendar glas, ki se ni hotel sprijazniti s popuščanjem. In besede? Obmolknil sem ob njih. Spočetka jih nisem niti preveč resno jemal, češ, težko je s starimi. Načejo ali pa se ne morejo sprijazniti z novim. Pa ne – saj oče ni bil nazadnjak, saj se sicer ni upiral napredku. Zato sem še več razmišljal o teh besedah in o naših tolminskih senožetih, pašnikih, planinah, gospodarjenju v gorskem svetu. Zakaj bi moral še prej umreti zaradi njih?

Morda ga razumem? On je najmočnejše živel, dosegel vrhunec svojih življenjskih moči, ko je v senožetih kar mrgolelo ljudi. Če je šel po vodo k Mrzlici, je povsod naletel na prijatelje. Za vsakim brdom je kdo brusil, trosil, obračal ali grabil; od vsepovsod se je slišalo, kako mlat³ udarja po kosi na klepilih.

Spomnil sem se, da mi je pravil, kako ga boli, ko vidi toliko opuščenih košenic. Včasih po košnji, da je bilo vse gladko. In potem, ko je spet ozelenelo, ko se je potavilo, je bilo tako prijetno sveže, nekako praznično, mladostno. Kako da je dišalo iz senikov, ko je zrelo seno. Koliko kop je stalo ob poteh. Sedaj pa vse nedotaknjeno. Povsod sama ostarela, orumenela trava. Ne, saj to ni več trava, to je plevel med vse bolj bohotnim grmičjem in trnjem. Da raje pogleda proč, je dejal, kot bi gledal tiste puščave. Morda se je, takrat, ko je zrl mimo mene, spomnil, kolikokrat je imel opraskane roke od trnja, ki ga je trebil v skrbi, da se ne bi zarasla planjava. Morda je zaslutil, da bo sčasoma propadel tudi z muko obnovljeni senik, ki ga je zmečkal sneg 52. leta. Od Zagrmuča so vozili les, iz doline – na saneh – pa pločevino za streho. Kako dolgi sta bili tisti dve uri poti. Še dvašet, trideset let ali več bi zdržala, če bi le od časa do časa kdo pribil kak žebelj, da bi je zimski viharji ne mogli načeti. Sedaj naj bo vse to zapisano propadanju. Kaj res ni nikomur več potrebno tisto, za kar se je on toliko gnal?

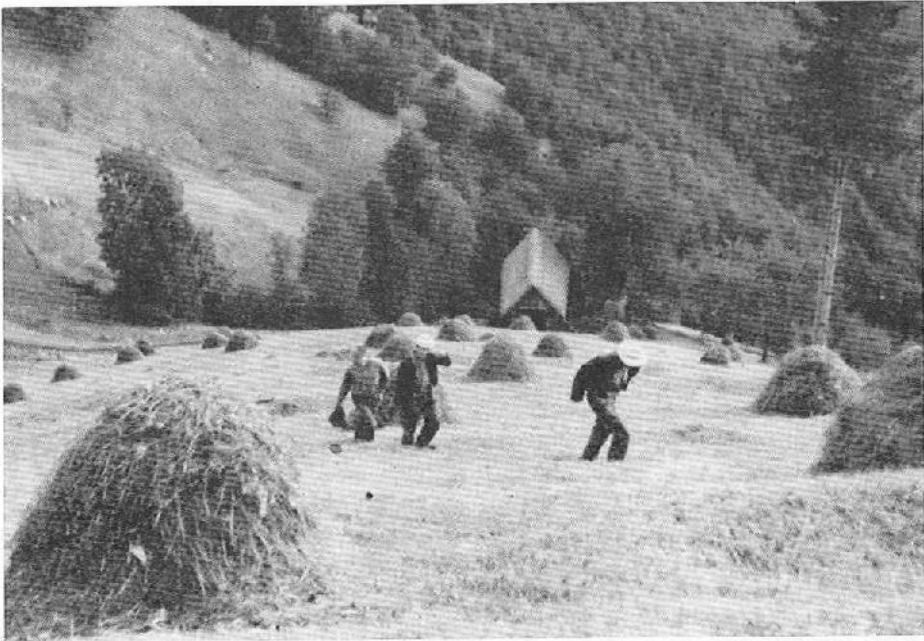
Ko se je njegov pogled utapjal v preteklost, je morda videl, kako so nekdanj kosili, kako so odbirali prvega kosca, klepača, vodarja? Navadno je bil prvi kosec najstarejši, vodar pa najmlajši – seveda, če je zmožeg prinesiti od Mrzlice polno lempo.⁴ Morda se je videl, kako pripravlja veje za lónice,⁵ kako jih vozi, kako vstavlja stežje⁶ za kopo, kako veže pridigarje,⁷ pripravlja dnišče⁸...

Spomnil se je morda, kako je delal prvo kopo, saj so precej resno jemali besedo, da bo fant dobil za ženo tem lepše dekle, čim lepše in bolje bo napravil prvo kopo. V strmini to ni bilo lahko delo. Nema lokrat se je čez noč, ko se je seno obleglo, kopa zvrnila za grmovje.

Ne, ni bilo lahko tisto življenje. Garanje, pomanjkanje, odreknanje, žrtvovanje so izčrpavali telesne moči, ne pa duhovnega bogastva, ki se je prav s tem množilo. Čim več se v nekaj vložil, čim več je trpljenja, čim več znoja, tem večja vrednost ima, večje je zadoščanje – to je sreča, veselje, lepota, potešenost. In tega je bilo v senožetih mnogo. Tisti večeri, ko so kosci in grabiče po napornem dnevu posedli pri seniku, ko je z vrha potegnil večernik, ko so murni in kobilice tekmovali, kdo bo glasnejši pri snubljenju, ko se je v zraku mešal duh po zemlji in senu; da, tisti večeri – kdo bi jih pozabil! Kdor jih je le enkrat doživel, so mu segli v srce, v dno duše. Bogati večeri so bili to. In oče jih je mnogokrat doživljal – iz leta v leto.

Da bo še prej umrl, je dejal? Spočetka so mi te besede zvenele tuje, nekoliko pretirano. Rad bi povedal s krepkejšo besedo, da mu je hudo, pa je uporabil kar besedo umreti, sem si dopovedoval. Ne, sedaj vem, da ni pretiraval. Ni bilo površno izražanje. Povedal je tisto, kar je čutil. Živo, težko, bolečo resnico je povedal! Tisto drevje, ki

Pa prišli smo zató v goré (Murn)

Foto Miha Lipušček

ga je sekal, tisto grmovje, trnje, ki ga je neštetokrat opraskalo, ko ga je spravljajal na kupe in sežigal, tisto kamenje, ki je ustrojilo kožo na njegovih dlaneh, tisti pridobljeni, vzdrževani in ohranjeni del senožeti, pašnika, planine, je postal del njegovega življenja. In če se zarašča, če admira tisti svet, če umira življenje na njem, umira tudi on, ki je del tega.

Ni še dolgo tega, ko je dejal: »Sedaj vem, da bom kmalu umrl, ker mi ni mar za nič več.« In res ni dolgo čakal...

Opombe

¹ Kašta – v zid zloženo kamenje v strmini in z brega zasuto s kamenjem. Zid so včasih zasuli s prstjo ali obložili z rušo, da se je obraslo.

² Guora – beseda rabijo posebno starejši prebivalci v okolici Tolmina za senožeti in delo na njih. »Bomo šli v guoro. Ima dosti guore. Gore so pa hribe: Rad hodi v hribe.

³ Mlât – kladivo za klepanje, klepavno kladivo, klêpec.

⁴ Lempa – lesena, zaprta, valjasta posoda, s 15–20 cm visokimi dogami, le na obodu ima dve luknji. Drži od 2–3 do 20 litrov, redko več.

⁵ Lónica (lónca) – na vejo naloženo seno (lahko tudi več stotov). Po strmini so lonice vlekli večinoma samotež.

– Lonca (lonica) je tudi začasna kopica. Napravi se tako, da se napol suho seno naloži okrog ostrgače (ostrvi).

⁶ Stežje (stêžje) – srednji opornik kope, srednjik, srednjica.

⁷ Pridigarji – oporniki za stežje, navadno trije ali štirje, kak poldrugi meter visoki koli, uprti v primernem kotu.

⁸ Dnišče – veje okrog stežja. Kopa je tako imela podlago in seno zato ni gnilo, ne plesnelo.

⁹ Podritniki – v zemljo zabiti količki, da veje dnišča v strmini niso mogle zdrsniti.

¹⁰ Svitek – iz skoraj meter dolgega senenega zvitka napravljen v voz. Ko je kopa dobro obvršena, se svitek nabije na stežje vrh kope. Seno se obleže, v dežju voda ob stežju ne more več pronicati.

MOJA MALA TURA – SPOMIN NA MOJE OTROŠTVO

ERNA MEŠKO

ohorje, Smolnik, Ruše – tri točke – pojem moje otroške sreče! Moja mama je bila iz Smolnika, poročila se je v Prlekijo, bila je vzorna mati in gospodinja, želela se je prilagoditi novemu okolju, toda s srcem je bila priklenjena na svoj planinski svet in se je v ravnini čutila tujko. Ker sem še jaz postala z dušo in telesom predana ljubezni do planin, mi je nekoč rekla: »Ljubiš Pohorje mesto mene, ker sem mu jaz postala nezvesta?« Res je kri tisti sok življenja, ki se mu ne moreš izneveriti, ki polje po žilah zdaj radostno, zdaj otožno, vedno pa greje. In tako se je ta pohorska kri po mami pretočila vame, saj me je vse življenje vleklo v gore.

Med prvo svetovno vojno, ko je bil oče na bojišču, se je mama z otroki preselila na Smolnik in tam smo bivali štiri leta. Spominjam se, kako smo ob sobotnih in nedeljskih večerih bili zbrani v »veliki hiši« (sobi). Ob veliki javorjevi mizi v »bogkovem kotu« je klečal na klopi dedek, vsa ostala družina pa na tleh okrog njega, vsak pri svojem stolu. Molili smo rožni venec. Med dedkovimi rokami je drsel ogromen molek, kroglice so bile nabrane na vrVICI. Bile so debele kot češnje, presledki med desetkami pa kot oreh. Vse je potekalo enakomerno in posebno otroke zazibavalo v sen. Odrasli so bili utrujeni, deca pa zaspana. Toda ko je dedek končal, smo se otroci zdramili in tedaj je mama, medtem ko so se ostali razšli, z nami otroki zmolila še očenaš, »da bi se atek srečno vrnil...« Vem, da se mi pri tej prošnji nikoli ni dremalo. Oče je bil štiri leta v vojni, od tega pretežni del na fronti na Ruskem, Poljskem, vendar se je leta 1918 srečno vrnil.

Prišlo je leto 1917. Pričela sem hoditi v 1. razred osnovne šole v narodno zavednih, starodavnih Rušah in tako se je začelo moje planinstvo. Šestletno dekletce sem vsako jutro prepešala pot iz Smolnika v Ruše, poldrugo uro hoda, proti večeru sem morala spet na 860 m visoki Smolnik. To sicer za planinca ni višina, toda če pomislite, da šestletno, drobno dekletce samo samcato potuje skozi mračen jelov gozd po grapavem granitnem klancu, vseeno ni majhna reč. Tako sem se začela utrjevati in pripravljati za življenje in trpljenje. Moram reči – koristno je bilo.

Decembra leta 1972 sem bivala par dni v Rušah. Vsak dan sem strmela proti Smolniku, dokler ni v meni dozorel sklep: ... pojdem sama, samcata in pogledam, kako je tam, kjer sem hodila pred 55 leti. Ko bi živel še moj razumevajoči mož, bi me gotovo z navdušenjem spremljal, saj so tudi njega planine vsega osvojile in je bil presrečen, če je imel priložnost, da jih je lahko obiskal. Tudi tokrat sem čutila njegovo bližino, njegovo radost.

Do Mucove pečine sem se pripeljala, od tam sem zavila peš ob Lobnici. Blažen občutek je bil korakati ob šumeči in peneči se vodi. Nikdo me ni motil, vsa sem se lahko posvetila svojim spominom. Na eni strani strmina, na drugi, globoko pod cesto, struga in prišla sem do mesta, o katerem mi je pripovedoval dedek, da je počival, ko se je nekoč vračal iz vasi, kamor je gnal par volov naprodaj. V krčmi mu je kupec plačal in proti večeru se je vračal s precej polno denarnico. Bila je jasna noč. Zazrl se je v zvezdnato nebo in iskal, kje bi med ozvezdji zagledal »Marijin križ«. V ljudski duši je bilo namreč zakoreninjeno: če potuješ ponoči in se ti skrije skupinica zvezd, imenovana »Marijin križ«, se usedi in na varnem mestu počakaj, dokler tega ozvezdja ne zagledaš. Dedek se je tega spomnil, splezal pod cestni rob in sedel na kamen ob potoku. Strmel je v nebo in čakal... Ni še dolgo počival, ko zasliši močne, bližajoče se korake. Ugotovil je, da so trije moški, ki so se med seboj pogovarjali. Razločno je slišal, kako je eden rekel: »Čudno, da ga ni, saj je šel iz gostilne, moral bi biti že tukaj.« Dedku je zastal dih in nestrpno je čakal, da bi zasledovalci odšli mimo njega. Niso ga opazili. Čez nekaj časa, ko je bil »zrak čist«, se je previdno

splazil na cesto in šel do bližnje Hlebičeve koč, kjer je prenočil. Bil je ves poten in tisto noč ni upal v planino. To se je zgodilo pred približno sto leti. Ko sem stopala tod mimo, mi je stopil živo pred oči. Moj ljubi dedek Franc Grizold, trden in zaveden slovenski pohorski kmet, z lepo sivo brado in dobrimi, razumnimi očmi!

Prišla sem mimo Glažute. Zapustiti sem morala cesto, posloviti se od Lobnice, ki mi je bila, kot Gregorčiču Soča, poslanka, nesoča ljube pozdrave tam daleč iz Stare Glažute, Jelenove peči, Šumika, Ravbarske peči; pozdrave od neštetihih tolmunov, kjer so se bliskale postrvi, pozdrave od mnogih drvarskih bajlic, ki so bile zatočišča tistim, ki so nadzorovali splavljanje hlodov po riži. Te riže ni več.

Krenila sem mimo Hanikine bajte navkreber. Pot, ki sem jo poznala iz otroštva, ni bila več klanec, po katerem so spravljali na padelih (prednji del voza) les v dolino, kjer je stala žaga, ampak pravi hudournik, za noben promet primeren. Hitela sem kot po stopnicah, saj je bila pot nadelana s samimi granitnimi bloki in kamenjem. Prispela sem do ovinka, ki so ga domačini hudomušno imenovali »srani vank«. Tu je bilo nenehno blato. Na tem mestu bi nekdanj skoraj usahnilo moje drobno življenje. Bila je zima. Vračala sem se iz šole. Cesta je bila vsa ledena. Bila je vojna in marsičesa ni bilo dobiti, tudi primerne obuvala ne. Nosila sem čevlje z debelimi, lesenimi podplati. Nanje se mi je na debelo nalepilo snega, ki si ga nisem mogla otrkati. Na zaladeneli strmini mi je spodrsnilo, padla sem in nisem se mogla vzdigniti. Boso, premraženo me je našla mama, ki mi je, ker me do mraka ni bilo domov, prišla s svetilko nasproti.

Nedaleč od tod sem vedela za del gozda, ki je bil zasajen z ameriško jelko – »duglazom«. V mojih otroških letih je bil to mladoles in zelo rada sem si tu in tam utrgala kako vejico, ker je, če sem jo zmenčala, nenavadno prijetno dišala. Tudi sedaj sem si hotela natrgati vejic, da bi me vso zimo razveseljevale in spominjale na to posebno turo. Kako sem se užetela! Mladoles je dorasel v teman gozd z mogočnimi debli, nobene vejice nisem dosegla. Hm, preteklo je pol stoletja... Presenetilo me je, da pot ni več kamnata, pač pa blatna in vsa razrita. Ležalo je na njej mnogo kostanjevega listja. Mislila sem, da pri bližnjih Blaznikovih potrebujejo nastilj in so menda listje malo razkopali, da bi se bolje sušilo. No, pozneje me je bratranec vprašal, če sem opazila to razrito mesto v klancu. In mi povedal, da tod rijejo divje svinje za kostanjem. Ne vem, če bi se podala na to pot, ko bi za to zvedela že v dolini. Nazaj sem morala po isti poti, vendar sem se oborožila z žilavo gorjačo, ki mi je služila kot moralna opora, in sem se vračala brez bojzani. Na tem mestu je bila nekdanj ob strani lepa, mehka, z iglicami posuta udobna pot. Imenovali smo jo »atekova pot«. Med vojno nas je obiskal in ko je odhajal, smo ga otroci z mamo spremljali. Bil je poročnik pri konjenici in nosil je sabljo, na petah pa ostroge. Vsak korak smo poznali, kateri je bil njegov. Na tleh se je videla podkev z majhnim repkom. Še dolgo po očetovem odhodu smo iskali sledove njegovih stopinj, jih čuvali, dokler jih ni naliv za vselej izbrisal. Ta pot je imela tudi na vzdignjenem robu dobro vidne korenine mogočnih jelk, ki so se razprostirale vzdolž ceste in bile vse prerasle z mehkim mahom. Bila so za nas udobna počivališča.

Pred menoj silna strmina. Postojim; v globini skače v slapovih in šumi Lobnica. Ne vidim je, le slišim jo; malo dalje vidim deročo Dravo, ki veselo zapuša Falsko elektrarno, dokler je ne bojo ponovno zajezili. Čas hiti, moram naprej. Pridem do križa. Tu stoji v spomin na srečno končane nezgode. Pred mnogimi leti je dedek peljal na saneh drva, metrske klade. Na ovinku so se sani prekucnile in pokopale pod svojim tovorom gospodarja. Ta se je v silni stiski zaobljubil: če ostanem živ, bom postavil križ. In tako stoji to znamenje še današnji dan. Kmalu zaslišim pasji lajež in takoj za tem zagledam skozi vejevje belo kapelico, nato še domačijo. Noge mi postanejo vedno lažje in vsa srečna in vesela prispem na cilj. Potrkam, odprem in doživim, kar sem si želela, resnično prisrčen sprejem. Bila sem deležna priznanja in občudovanja, posebno zaradi divjih merjascev. Povedali so mi tudi, da tod nihče več ne hodi. Vsi se vozijo po cesti, ki je speljana po rebri čez Pisker in namenjena predvsem prometu z avtomobili. Za pešca do Ruš tri ure hoda.

V prijetnem vzdušju je potekal naš pomenek. Medtem je teta pripravila odlično kosilo in že je prišel čas slovesa. Razgledala sem se še po dobro oskrbovani Grizoldovini z edinstvenim razgledom in se pomudila z otožnimi občutki na kraju pred kapelico, kjer so leta 1945 na veliko sredo, že v zarji svobode, Nemci na gnusen način mučili in umorili strica Mirka, bratranca Franja in še pomožnega delavca, domačijo pa požgali. Pobrala sem par kamenčkov v spomin in odhitela v dolino. Spotoma sem obiskala še nekdanjo dolgoletno oskrbnico na Hlebovem domu, Tončko, ki je pravi pohorski original. Njej dolgujem zahvalo, da me je naučila ljubiti gore. Na njeno pobudo sem s štirinajstimi leti postala član SPD in naročnica Planinskega Vestnika. Oglasila sem se še na ruškem pokopališču, mnogo dragih mi src počiva tukaj, spokojno, saj jim poje uspavanko šumenje pohorskih gozdov.

Dan se je sklonil v mrak, pogled mi je poiskal Šarhovino in zamišljena sem prispela na vas pred spomenik padlim žrtvam NOB in čitala:

»To žrtev, borb in zmag je spomenik,
postoj tovariš – spomni se na mrtve,
vse kar veliko je – vzkali iz žrtve,
in ti, ki živ si – mrtvim si dolжник.«

Tako se je končala moja tura; doma so bili zadovoljni, da srečno.

Počitek mi je bil potreben in z dvanajstletnim Primožem sva odigrala partijo šaha, seveda njemu v zabavo, ker sem njegova slaba, vendar hvaležna učenka.

Tudi dan mojega življenja se je nagnil daleč čez poldne. Tu daleč od gora mi ni dano uživati njih prelesti, a v duši žare neprestano v vsem svojem razkošju. Zadovaljna sem, da moj mladi rod kaže zanimanje zanje in želim mu, da bi ga osrečevale vsaj v enaki meri, kot so mene.

V GORAH MAKARSKEGA PRIMORJA

DRAGO PERŠL-GREGOR RUPNIK

Kateri vrhovi bodo naš cilj o prvem maju, ki ga je bilo 1973. leta kar za cel teden, smo se spraševali v poznozimskih potih po bovških gorah? In ker nas je tistikrat zeblo, smo se odločili za topli jug. In tako smo se do zob oboroženi z literaturo že 26. aprila zvečer hoteli z rezervacijami v rokah vkrcati v avtobus za Makarsko. Zaman smo ga čakali, navkljub rezervacijam in veliki zamudi nismo mogli vanj, ker je že nabito poln pripeljal iz Zagreba. Pripeljal pa je drugi in v naletu smo ga zavzeli. Peljali pa smo se samo do Loga pri Brezovici in kar deset ur čakali na popravilo avtobusa. Prijetno spanje! Je pa potem bolj divjal cilju naproti. Tretji dan potovanja smo le bili na cilju – samo še nekaj ur je bilo treba prespati v avtobusni čakalnici, da se je pokazalo sonce.

Informacije o domu pod Voščem daje tovariš Miran Katič, direktor gostinskega podjetja »MORNAR«. K njemu je torej držala prva jutranja pot. Ko sva ga dočakala, nama je kar na lepe oči izročil ključe in rekal, da se popoldan morda vidimo. Povedal je še, da je najavljena tudi skupina iz Splita – skratka, da ves čas že ne bomo sami. S ključi smo za nekaj dni postali kar oskrbniki koč.

V hudi dopoldanski vročini smo si zadeli nahrbtnike in začeli riniti v strmino. Do vasice Makar so nam posamezni bori ponujali prijetno senco in privoščili smo si celo sekanje ovinkov na novi cesti; dalje pa ni bilo ne dreves niti ceste, le strma cikcakasta steza nas je vlekla navzgor. Ko se je komu zahotelo, da gre po sapo,

je opozoril na obalo. Res, makarska obala je čudovita. Pa otoki: Hvar, Brač, Korčula, ki so kar rastle iz morja. Imelo nas je, da bi prosili za podaljšanje dopusta. Tako smo se obirali in končno le prišli na sedlo pod Vošcem, od koder smo iz borovega gozdička zagledali lep dom. Začuden bili nad velikimi snežnimi krpami, ki so obdajale kočo; na višjih vrhovih izza doma pa so bile komaj tu in tam krpe kopnega.

Do večera smo se udobno namestili, si ogledali okolico in dobili že prve obiskovalce. Prišli so tudi oskrbniki doma in v nekaj urah uredili še neurejeno. Dali so nam nekaj navodil in odšli. Postali smo torej gospodarji v domu.

Alpinistično je Biokovo dokaj dobro obdelano. Kar v šestih različnih stenah je že pelo kladivo in tako napelo že devet smeri. Kljub temu nam je vlivalo še vedno dosti upanja za kaj novega, svojega. Z izbiro smo imeli sicer nekoliko smole. Lahko mirno rečemo, da je tu še veliko dela, tudi za »kamnoseke« (Ercegovca greda). Tej mogočni steni se nismo mogli dovolj načuditi. Kako veličastno šine iz vertikale! Da uporabim definicijo previsnosti, — »več ven kot noter«.

Naslednje jutro smo hoteli proti stenam. Da, proti stenam, saj dokončni cilj smo si izbrali šele spotoma. Šli smo čez sedlo pod Vošcem in se po že znani poti spustili pod stene. Hodili smo med borovci, dajali smo se z ostrimi skalami in vročino, oči smo pa stalno obračali proti stenam Štropca (1450 m) in Solila (1419 m). Še posebej nas je pritegnila od daleč vidna poklina in tako smo sprotno ogledovanje končali s počitkom na zeleni jasici, v senci borovih dreves. Vse je bilo kot prava oaza sredi peščenih sipin v ranem dopoldnevu ob vedno hujši pripeki. Seveda smo najprej ugotovili smeri iz opisov; prav to nam je pokazalo našo današnjo pot. Z geslom »kjer je volja, tam je pot« smo vstopili v smer, že vnaprej krščeno za »desne kamine«. Ob samem vstopu v smer nas je presenetil trop gamsov, pravzaprav smo jih mi prepodili iz njihovega domovanja. Tako smo tudi imenovali polico po prvem raztežaju za »gamsovo«. Malo više na tem svetu tudi zanje ni bilo prehoda. Ozek kamin, celo nekoliko previsen, jim prepreči napredovanje. S tehniko smo »splezali« prek (IV+); kamin se potem rahlo položi v desno proti kotu, v katerem smo že v dolini

Borovac (1400 m)

Solilo (1419 m) z vrisano smerjo Foto G. Rupnik

Vošac s pogledom
na sever

Foto ing. G. Rupnik

opazili preizkušen bor. Da bi znal govoriti – kaj vse je videl pod sabo! Ni pa še videl človeka. Tu je kakih 20 metrov dolga travnata polica, ena tistih, ki se jih človek rad spominja. Da pa ne bi uživali preveč v »travnatih poličkah«, je poskrbel pravi pravcati plezalni sladkorček, gornja štirica, po kateri smo prišli na raz v lažji svet treh raztežajev. Potem je sledilo pravo obredno postavljanje možica. Smer je visoka 400 m, III–IV. Poldrugo uro hoda smo še imeli do doma pod Voščem.

Pred domom nas je pozdravil novi soplezalec, prijatelj iz Bovca. Kmalu smo imeli tudi goste iz Splita – čudna družba mladih deklet pod vodstvom že kar priletnega moža. Iz pogovora z njimi smo spoznali, da je pravi planinec, dober poznavalec Dinaridov pa tudi Alp. No, mi smo imeli druge načrte in smo se mnogo obetajoči družbi odpovedali. Dobro naspani smo dočakali jutro 30. 4. 1973. Že ob petih, smo hiteli proti Velikemu Šibeniku. Držali smo se stare kamnite poti po izrazito kraškem terenu, polnem večjih in manjših vrtač, v katerih so se obdržali bukovi gozdovi, na dnu pa prave ledenice. Po enourni hoji smo pri samotni staji obrnili levo. Stezi nismo sledili, ker je orientacija na tem terenu lahka. V megli se kljub odprtemu terenu kaj tokega ne bi privoščili. Mi pa smo imeli naročeno lepo vreme. Prišli smo na sedlo med Ercegovo gredo (1339 m) in Borovcem (1400 m) in tu našli pot, ki pripelje iz Baškovičev. Kakšno delo je bilo to! Samo čudiš se naporu domačinov ki so jo vklesali v skalo, jo napravili tako široko, da so lahko tvorili z oslički. Občudovali smo tudi, kako se mučijo za vsako ped rodovitne zemlje. Oči so nam uhajale tudi v gladko previsno steno Ercegovе grede. Kratek račun nam je povedal, da bi kar tri tedne potrebovali »kompresor«, če bi tu čez hoteli izsiliti »plezalni« vzpon. Ob tem ogledovanju smo prišli pod steno, kjer nas je iz razmišljanja o nemoči prebudil osamljen gams. Verjetno je tudi on prišel po isti poti kot mi, saj tu drugega prehoda ni. Prav nič se nas ni bal. Misliti nam je dalo, da so tu še bolj zaščiteni kot pri nas v Sloveniji. Kako dolg pristop. Še vedno smo bili na poti, ura pa že blizu devete. Kako pa tu že iz jasnega neba, ni potreba razlagati. Prečili smo melišče pod Borovcem in pod Velikim Šibenikom nas je zopet čakal borov gozdiček.

Nepozabni so ti začetki pod steno; odložiš nahrbtnik, vzameš literaturo, vse štiri od sebe in gledaš; gledaš, ocenjuješ, cinčaš in se naglo odločiš. Včasih tudi ne najbolje. Potolažiš se, pa drugič v boljšo smer. Tokrat se nam je nekaj podobnega zgodilo. Obteženi s številnimi klini in vponkami, celo sveder ni manjkal, smo vstopili nad izvirom Jablan. Vročina – pa ti čudoviti izviri! Vstopni kamin III. težavne stopnje

1 Mlinarica (v Trenti) – Foto Mirko Kambič
(ob prvem slovenskem barvnem šolskem filmu, 1972)

2 Panorama nad Tamarjem – Foto Joco Balant

3 Pohorski motiv – Foto Franček Vogelnik

4 Stari bivak Marco e Rosa, v ozadju Disgrazia – Foto Brane Jaklič

5 Step nad Luknjo – Gačnik – Foto Rafael Podobnik

je bil edini plezalni raztežaj. Višje gori je bilo sicer v izpostavljeni steni vse polno oprimkov, poličk, da, v gornjem delu celo nekaj posameznih dreves. Vendar smo to dvojko z veseljem premagali, premagali sebe, premagali odpor nad takim pohajkovanjem po gorah. Ne, nič nismo bili jezni na steno, nič nase za takšno odločitev. Ni nas utrudila stena, pač pa neusmiljeno žgoče sonce. Tudi zato smo jo imenovali »Sončna grapa«. Presenečenje je bil izstopni greben, kjer smo hipoma prestopili iz vročega poletja v mrzlo zimo. Hlajenje s snegom nam je bilo všeč. Tako osveženi smo stopili na dveurno pot do doma. Majhne so krpice zemlje, dobro obdelane, ob tej poti; globoko doli v dolini so njihovi lastniki. Vse obdelujejo večinoma samo žene. No, nam je med tem našim pohajkovanjem naša soplezalka skuhala kosilo in večerjo. Zatem smo pospravili tudi našo plezalno kramo in se šli še dalje oskrbnike. Kaj vse bi prodali, če bi vedeli za cene; tako pa smo ugodili samo najhujšim potrebam, za prave planince pa ni bilo vprašanja. Kupček denarja je naraščal in seveda tudi spisek potrošnikov. Tudi sami smo si izdatno gasili žejo. Tudi ta večer je nekaj gostov hotelo prenočiti in omogočili smo jim to. Pustili so naslove in približno po naših razmerah obračunali stroške.

Mi smo šli zjutraj na bližnji vrh Vošac (1421 m), ki smo ga dosegli po polurni hoji. Je izjemno razgleden vrh in vsekakor vreden obiska. Pod nami makarska obala, otočki in otoki – Hvar, Brač, cel arhipel. Napravili smo nekaj panoramskih posnetkov in se vrnili v dom.

Na naše veliko veselje so nas v domu že čakali pravi oskrbniki. Bili smo presenečeni nad njihovim vprašanjem: »Kako, planinari, jeste li bili zadovoljni?« Uredili smo vse potrebno in se poslovili z obljubo, da se še vrnemo.

Popoldan smo zaplavali v morje, v toplo ali hladno – za nas severnjake že kar znosno toplo. Za kulturno osvežitev smo skočili še v Malakaloški muzej, kjer je na ogled ena največjih zbirk školjk iz vsega sveta, iz vseh morij sveta.

BOSANSKE RAZGLEDNICE

ING. S. ČERNIČ-SIMIĆ

Sutjeska

ekje na poti med Gackim in Fočo se cesti pridruži potok, ki počasi narašča v rečico; ta se prebija čez brzice in skozi tesni, ob bregovih jo spremljajo planine, ki se ob njenem desnem bregu dvigajo vedno višje: Leberšnik, Volujak, v daljavi Bioč in končno Maglić (2387 m), bosanski Triglav. Za njimi kdaj pa kdaj uzreš že tudi planine med Pivo in Taro.

Pot te bosanske rečice ni dolga: še pred Fočo s svojimi vodami obogati smaragdno Drino. Tudi njene vode niso posebno velike: tu in tam tolmun, v katerem bi za silo lahko celo zaplaval, če voda ne bi bila tako hladna, drugače pa človeku ne seže več kot do kolen. Le spomladi, ko se topi sneg v planinah, se njene vode razlijejo po vsej širini struge, odraslemu človeku seže do pod pazduhe in sila njenih voda postane grozeča.

Nepričakovano zapre toku reke pot velika naravna zapreka: Vukova stjena, zadnji greben Volujka. Njeni prepadni grebeni so kot nabodeni z viharniki, silna drevesa, ki širijo svoje vodoravne krošnje kot ogromne roke v prosojne višine. Z globoko sotesko si je reka utrla pot med Vukovo stjeno in Volujkom in po njej je dobila svoje ime: to je Sutjeska, bosanska rečica, katere ime je neizbrisno zapisano v zgodovini narodnoosvobodilne borbe.

Kmalu za sotesko se ozka dolina Sutjeska razširi v čudovito lepo dolino Tjentište, ki je kot zeleno oko sredi temnega baržuna z drevjem poraslih bregov.

V teh hribih, od Vučeva pod Magličem preko Zelengore do Jahorine so partizanske brigade leta 1943 v najtežjih okoliščinah dosegle enega svojih največjih uspehov: prebile so obroče pete ofenzive in si utrle pot novim zmagam in svobodi nasproti.

Sutjeska in vse področje okoli nje sta proglašena za nacionalni park – in vendar pelje ob Sutjeski asfaltirana cesta, ki predstavlja najkrajšo zvezo med Beogradom in Dubrovnikom. Reka avtomobilov je letošnje poletje tekla skozi Tjentište v obe smeri; vsak večer je na travniku ob Sutjeski zraslo kakih trideset šotorov, ki jih je potem redno pobralo jutranje sonce. Le malokdo se je ustavil za dalj časa, še redkejši so krenili kaj dlje kot do muzeja in do spomenika.

S sinom sva že dolgo časa gojila vročo željo, da si poblize ogledava te kraje. Toda vse doslej je pater familias vedno uveljavil svoj »veto« takoj, ko smo dobili podrobnejše informacije o cestah, ki drže tja. Letošnjo spomlad pa je sicer ozka, toda dobra asfaltna cesta povezala še zadnje izredno slabe odseke in tako je razlog za veto odpadel. Na povratku s Pelješca smo na obali Sutjeske postavili svoj šotor in pet nepozabnih dni je vihrala zastava raziskovalcev. No, bodimo resni: zastavica, ne zastava, in še ta samo v naši zavesti, ko smo po partizanskih poteh odkrivali drobce zgodovine in čudovit planinski svet.

Svet neverjetnih nasprotij: nobene karte tega področja ni moč dobiti, direktor nacionalnega parka nam je zatrjeval, da tudi planinske karte niso narejene, pa čeprav je Maglič najvišji vrh v republiki – in vendar smo se, iščoč partizanska pota, z avtomobilom pripeljali na planino Prijedor (1731 m), prav pod vznožje Magliča!*

Dragoš sedlo

Ko se je partizanska vojska izmikala iz obročev pete ofenzive, se je iz črnogorskih planin spustila v dolino Pive, od tam pa v hitrem pohodu zasedla visoko planoto Vučeva, ki leži med Pivo in Sutjesko.

Med 6. in 12. junijem se je pod črnimi krili noči z Vučeva spustila čez Dragoš sedlo v dolino Sutjeske vsa partizanska vojska: 20 000 borcev, z ranjenci in bolniki centralne partizanske bolnice vred.

Dragoš sedlo in Vučevo sta bila torej eden od ciljev našega sprehoda v zgodovino. Ko smo z brega Sutjeske gledali proti Dragoš sedlu (1200 m), se nam je zdel to divji, težko prehodni svet. Vsekakor pa gre za višinsko razliko skoro 700 metrov. Spraševali smo se, kako je v tistih davnih dneh hudo iznemogla vojska v nekaj nočeh spravila sem dol statine ranjencev in bolnikov.

Na orientacijski tabli, ki stoji pred muzejem na Tjentištu, smo odkrili, da se dá priti na Dragoš sedlo in na Vučevo tudi naokoli, po cesti, po kateri spravljajo les. V svoje veliko začudenje smo ugotovili, da je to dobra makadamska cesta, ki našemu wartburgu ni delala nobenih težav in kmalu smo kot pravi avtomobilski turisti pristali na Dragoš sedlu.

Tik pred sedlom se je s travnate jase vzdignil velikanski črn ptič, letel je nizko in sedel v spodnje veje samotne smreke sredi sosednje jase. »Orel!« sta v en glas zatrjevala sin in hčerka. Pa ni bil orel, temveč divji petelin, sredi belega dne, ob gozdni cesti, po kateri vsaj vsako uro enkrat pripelje po en težko naložen kamion.

Samo sedlo ni izrazito in z njega ne vidiš pravzaprav nikamor, še v Tjentište ne. Treba pa se je povzpeli le dobrih sto metrov nad cesto, da se ti odpre čudovit pogled na Maglič, najvišji vrh v Bosni. Zelo spominja na dostojanstveni Triglav.

Na naslednjih dveh ali treh kilometrih ceste od Dragoš sedla v smeri proti Vučevu se ti na desnem robu ceste odkriva Perućica, edini večji gozdni kompleks, ki mu biologi priznavajo značilnosti pragozda. To smo vedeli, predno smo prišli sem gor,

* Vsi krajevni podatki (imena in višine) so povzeti iz nepreverjenih virov in zanje ne morem jamčiti. Drobci iz zgodovine so povzeti iz dokumentov, muzejev in iz pripovedovanja ljudi, ki so bili na Sutjeski pred štiridesetimi leti; preverjeni so po knjigi P. Tomac: Peta neprijateljska ofanziva, Bgd. 1953.

pa se vendar nismo mogli načuditi temu, kar smo videli: ogromna, neverjetno visoka drevesa, pod njimi praprot, višja od človeka. Prav tako nenavaden je pogled na velikanska debela, ki vseprek trohniijo natleh. V ta gozd še ni segla človekova roka. Ob njegovem robu pa teče gozdna cesta, po kateri težki kamioni vozijo v dolino ogromna debela iz drugih gozdov na teh visokih planotah. Včasih so hlodi tako veliki, da gredo samo štirje na en kamion.

Čudna dežela, svet neverjetnih nasprotij.

Ko smo si naslednji dan hoteli ogledati dostop na Dragoš sedlo v tisti smeri, kjer se je pred tridesetimi leti v junijskih nočeh spuščala partizanska vojska, smo odkrili široko, dobro markirano pot, ki se ji vidi, da jo je šele pred kratkim skozi gosto zaraščene strmine »zril« traktor – in to naravnost navzgor! Po tej poti seveda nihče ne hodi.

Na teh strminah ni več sledov vojne vihre. Le eno drevo smo našli, višje od drugih, še živo, ki je naluknjano od vrha do tal – kot da je kdo umerjal na njem letalski mitraljez...

Kljub poznemu popoldnevu je avgustovsko sonce pripekalo naravnost v strmino. Bil je čas za povratek v dolino, toda dražeči občutek neznanega nam ni dal, da bi se obrnili navzdol. In tako smo odkrili še nekaj, česar nismo videli še nikoli: veliko drevo, ki iz samega rastišča poganja v kakih dvajset za možko roko debelih, med seboj prepletenih deblih.

Sicer pa – samo streljaj od tod se začenja pragozd.

Svet pod Magličem

V zmešnjavi gozdnih poti, sveže narisanih markacij, ki zanesljivo vodijo v napačno smer in lastne želje za odkrivanjem smo poleg Dragoš sedla in Vučeva tu gori odkrili še svet pod Magličem.

Gozdna pot, po kateri smo prišli, drži naprej na Božurne dole, v velikanske gozdove, ki gledajo proti Foči in ležijo v trikotniku nad izlivom Sutjeske v Drino. Od tu vozijo hlode v dolino.

VPLIV VIŠINE NA ČLOVEKA

Bivši rektor perujske univerze A. Hurtado iz Lime je sodeloval na konferenci ustanove Jacquesa Parisota v Zenevi (maja 1972) s prispevkom o vplivu višine na človeka. V svoji razpravi je povezal raziskovanje tega vpliva s klinično medicino in stvari s tem skoraj spodmaknil tisto preprosto eksotičnost, ki se je še nismo znebili. Hipoksija, ki je glavni dejavnik v višinah, je namreč često rezultat številnih bolezni dihal, krvnih, kardio-vascularnih in drugih bolezni. Medicini je torej mnogo do tega, da bi dognala, kako človeški organizem prenaša in uravnoveša pojav, ki je v opreki z normalno fiziologijo. Najbolje na to odgovori človek, ki stalno ali začasno živi v višinah. Zato je študij višinskih razmer zanimiv in potreben tudi za klinično medicino in za mednarodni biološki program, človeštvo se namreč množi, zato mora nas zanimati adaptacija človeštva na »nenormalne« življenjske pogoje.

Že pred štirimi stoletji je jezuit Acosta, ki je spremljal špansko vojsko na osvajaletnem pohodu v Peru, natančno popisal simptome hipoksije in tudi ugotovil, da so posledica tankega, redkega zraka. Tri stoletja za njim je Acostovo slutnjo znanstveno utemeljil Paul Bert, ko je pojav povezal z manjšim atmosferskim pritiskom. Danes vsi vemo, da gre za parcialno zmanjšani pritisk kisika v vdihavanem zraku.

Zaradi tega venozna kri, ki se vrača iz celic v pljuča, da se regenerira, sprejema manj kisika, to pa je ravno »hipoksija«, zaradi katere dobiva hemoglobin manj kisika in zato v plazmi nastaja manjši pritisk tega plina, rekli bi, kisikost plazme ni zadostna. Posledice so lahko zelo hude: Tkivo ne dobiva kisika, to pa je tisti, ki sprošča energijo, potrebno za obstanek življenja. Mraz, razredčenost zraka, večja intenzivnost ultravioletnega žarčenja sicer tudi podobno vplivajo na fiziološke funkcije, vendar je hipoksija ali z drugo besedo težavna mobilizacija in izkoriščanje kisika najpomembnejša in je zato tudi najbolj raziskujeta. Začenja se v višinah pri 3000 m in zelo hitro narašča

Med Božurnimi doli na eni strani in pod Magličem na drugi strani leži Vučevo, prostrana planota, kjer se prav tako gozdna pot nepregledno spušča iz ene v drugo globačo.

Tretja pot pa pripelje na planino Prijevor (1731 m), nad katero se pne Maglič v vsej svoji lepoti.

Moj fotoaparata smena 6 žal ni bil kos svoji nalogi, zato moram brez primerne dokumentacije zatrjevati, da je to izredno lep planinski svet. Maglič, Bioč in Volujak tvorijo ogromen kamnit amfiteater, iz katerega se mečeta navzdol dva vodotoča: močno v desno se s Prijevora spušča v dolino pragozd Peručica, ki skriva v sebi Skakavac, (70 metrov visok); izpod Bioča naravnost navzdol pa se spušča prav tako gosto zarasla dolina hudournika Suha. Obe, Peručica in Suha, se izliva v Sutjesko.

Prijevor je z zelenimi preprogami pokrita planina: ovce, govedo, nekaj konj se pase po njih. Pastirice, lepa dekleta, so nam pripovedovale, da so tu že od spomladi in da ostanejo do pozne jeseni; z nekaj očaki in z vso čredo vred so prišle iz okolice Bileće, skoro sto kilometrov daleč. Tam je sicer tudi nekaj paše, vendar v višjih legah ni vode za živino.

Dobra pot, ki nas je pripeljala na Prijevor, drži še naprej do planine Suha. Čemu pravzaprav služi, nismo ugotovili; pastirjem pa je gotovo dobrodošla.

Prijevor je kot balkon, s katerega imaš čudovit razgled na obe strani: v Peručico in v Suho, preko Sutjeske v legendarno Zelengoro. Viharniki, prepadne stene, divjina in priokus prvobitnosti – to so doživetja, ki jih v civilizirani Evropi le malokje doživiš.

Donje Bare

Beli spomenik na Tjentištu je postavljen tako, da skozi sredino gledaš v grapo, po kateri se je glavina partizanske vojske prebijala iz Tjentišta proti Zelengori. Med 6. in 9. junijem leta 1943 je bila ta grapa edina poklina v zadnjem obroču pete ofenzive.

Nemci so seveda začutili prodor partizanov in z vso silo so pritisnili, da ga preprečijo.

---

nad 4000 m. Računamo, da kakih 20 do 30 milijonov ljudi v perujskih in bolivijskih Andih in v Himalaji živi v višinah, v katerih je nujna adaptacija, gre torej za biološki problem.

V Peruju je to pred 40 leti začel sistematično raziskovati Monge in zbral okoli sebe več sodelavcev. Andsko prebivalstvo ima morfološke, funkcionalne in kemične značilnosti, ki pojasnjujejo stopnjo tolerance in aklimatizacije na zmanjšani atmosferski pritisk in po katerih se zelo razlikujejo od tega, kar menimo, da je fiziološko normalno na morsk gladini.

Katere so te poglobitve značilnosti? Karakteristične so velike rezerve, s katerimi razpolaga človeški organizem, da živi v ravnotežju in uglaseno ne samo z notranjim miljejem, ki se stalno spreminja, marveč tudi z zunanji dejavniki. Glede tega imamo že veliko dokumentacije. Človek, ki stalno biva v višinah, drugače diha, ima močnejšo pljučno ventilacijo kot nižinski ali obmorski človek, vdihava in izdihava torej večjo količino zraka in na ta način nadomešča parcialni padek pritiska, ki ga ima vdihani kisik. Dejavniki, ki posredujejo izmenjavo med zrakom in krvjo, so zaradi tega močnejši. Ožilje je prostornejše, alveole so razširjene, da lahko kroži več krvi naenkrat. V krvi se proizvaja avgmentacija hemoglobina, ki razvažja kisik v rdečih krvnih telescih. Poleg avgmentacije se spremeni tudi substanca tako, da je afiniteta do kisika drugačna, da je potreba po kisiku v hemoglobinu manjša. Zato to olajšuje razhajanje kisika po tkivu, ki ga rabi za svoje življenje in sproščanje energije. Raziskave so pokazale, da je ta proces adaptacije izredno učinkovit pri rojenih hribovcih, da se dogaja tudi v encimskih regulatorjih, ki znižujejo napetost kisika. Značilnosti hribovca so torej v kardiovaskularnem sistemu, v hipertrofiji desnega srca, v zmerni hipertenziji, v pljučni cirkulaciji in v povečanem številu kapilarnih žilic v tkivu pa tudi v endokrinem sistemu, od katerega je odvisna zadostna proizvodnja hormonov. Vse to omogoča, da so hribovci lažje kos večjim fiziološkim zahtevam in

Najhujši je bil pritisk od Neretve navzgor proti planini Bare, od koder bi potem z lahkoto presekali vojski pot proti Zelengori.

Slabe pol ure prednosti je omogočilo borcem 2. dalmatinske brigade, da zasedejo višinske točke nad planino Donje Bare. To jim je omogočilo, da jih petkrat močnejši sovražnik ni mogel vreči s položajev – toda od osemsto borcev je po končani operaciji krenilo za glavnino proti Zelengori le še 120 ljudi.

Krenili smo proti Donjim Baram v želji, da oživimo spomin na pretekle dni. V deželi, kjer se davna preteklost rokuje z jutrišnjim dnevom, smo tudi na Donje Bare prišli – z avtomobilom. Pa čeprav se na to možnost ne da sklepati niti iz orientacijske table pred muzejem...

Odkrili smo pravi planinski biser.

Sredi planinskih košenic in lepih, daljnih grebenov leži 1400 m nad morjem pod odsekano steno kristalno čisto jezerce. Ob robovih je poraslo z lokvanjem, belouška je pogumno zaplavala od enega brega proti drugemu. Pravijo, da je jezero ledeniškega izvora.

Bolj iz navade kot iz radovednosti sem pomočila roke v vodo – toda kakšno presenečenje! Voda je topla kot morje na Pelješcu... Priznam, da so bili po tem presenečenju moji pojmi o jezerih ledeniškega izvora nekoliko drugačni.

Na obali jezera stoji nekakšen dom, podoben planinski koči, ki pripada upravi nacionalnega parka. Zelo lepo je opremljen; na eni izmed sten visi prekrasna koža velikanskega rjavega medveda. Začudenim nad tem nenavadnim okrasom nam povedo, da je medved tu dokaj vsakdanja pojava. Pred pol ure da so ga videli na fistile jasi tam za kočjo...

Dobro uhojena steza se vije od jezera proti vzhodu. Za skupino gostov, ki jih vodi direktor nacionalnega parka, pridemo tudi mi na razgledno točko, odkoder se odpre nepozaben pogled na skalnati amfiteater Maglića, Bioča in Volujka.

Po svoje me ta gorski svet spominja na gorski svet Slovenije. Je pa bolj divji, bolj prvobiten; mislim, da ne samo zato, ker je bolj samotni. Predvsem nižji grebeni so bolj razdrapani kot pri nas; borovci, ki po rasti spominjajo na cedre, jim dajejo še prav posebno barvo.

---

seveda fizičnim naporom. Perujsko prebivalstvo dokazuje to pri vsakršnem preizkusu. Aklimatizacija mu je priložena in pridobljena je ne more dohieteti. Tudi po enem letu bivanja v višini 4000 m obmorski človek fizično še ne doseže rojenega hribovca. Vse to potrjujejo testi.

Profesor Hurtado zavrača mnenje Jourdaneta in Herrera pa tudi Angleža Barcrofta, ki so na podlagi izkušenj med kratkim bivanjem v Peruju in Mexici zapisali, da so hribovci v teh krajih mentalno in fizično omejeni. Hurtado pravi, da je to zmeta. V okoliščinah, kakršne so v višinah 3000 do 4000 metrov in več, domačini reagirajo bolje kot kdorkoli drug, ki mora posegati po mehanizmu rezerv v organizmu. Seveda te stvari še niso do kraja preiskane. V Andih so raziskali samo odrasle moške, nič pa ne vedo povedati o otrocih, doraščajočih in ostarelih. V novejšem času so že ugotovili neke razlike pred rojstvom, modifikacije v placenti, ki omogočajo, da je fetus s kisikom bolje oskrbljen.

Raziskave so pokazale, da je tudi človek v Andih bival že pred tisočletji. Perujski arheolog Cardich je našel človeške skelete v Lauricochi v južnem Peruju. Z radioaktivnim ogljikom C¹⁴ je Smithsonian Institute dognal, da so kosti stare vsaj 9500 let. Znanost še ni ugotovila, v kakšni višini človek še lahko stalno živi. Z medicinskega in fiziološkega stališča bi to utegnili biti višina 6000 m. V Peruju je v tej višini nekaj rudnikov, vendar malo.

Raziskovanje o vplivu višine na človeka je zanimivo iz več naslovov, pravi dr. Hurtado. Bolje poznamo genetični in pridobljeni mehanizem adaptacije, fiziološke značilnosti 20 do 30 milijonov azijskih in južno ameriških hribovcev, motnje in bolezni, ki utegnejo nastati zaradi pomanjkanja kisika ob začasem ali trajnem bivanju v takih okoliščinah, morbidnost in smrtnost v zvezi s patološkimi procesi.

Raziskava ugotavlja simptome, ki nastajajo v centralnem in perifernem živčevju, to je v tkivu, ki je najbolj občutljivo za hipoksijo, in zaradi katerih nastaja gorska bolezen,

Pogovarjamo se z direktorjem nacionalnega parka Sutjeska. Sprašujemo ga za imena gora in dolin, sprašujemo za karto – kakršnokoli – tega tako lepega področja; potožimo svoje bridke izkušnje z markacijami. Čudimo se nekakšnim »kraterjem«, s katerimi je posejana vsa senožet nad jezerom in ki smo jih opazili že na planini Prijedor. Zdi se, kot da so posledice bombardiranja – pa menda ne izpred tridesetih let?!

Direktorjeva pojasnila kaj hitro sprevržejo naša kritična opažanja v razumevanje težav, s katerimi se bori majhna skupina strokovnjakov na Sutjeski. Na Tjentište prihajajo mladinske organizacije, vojska, svojci padlih, politične organizacije, taborniki, pa še filmske ekipe povrhu – vsak s svojimi željami in programi. Težko jih je koordinirati, težko je preprečiti posamezne nedogovorjene akcije; ena od takih je bila tudi markiranje... Pripoveduje o težavah, ki so jih imeli s snemalci filma o Sutjeski; obnašali so se kot pravi »osvajalci« tega nacionalnega parka, vse naj bi služilo njihovemu posvečenemu namenu, za seboj pa niso pospravili nič, še kraterjev, ki jih je napravilo filmsko bombardiranje, niso zasuli za seboj. Uprava nacionalnega parka išče svoje pravice pred sodiščem.

Doslej so imeli na Tjentištu v gostih samo skupine mladincev, ki so jih spremljali vodiči mladinskega centra. Niso pričakovali, da bodo turisti navalili takoj, ko bo dokončana cesta. Niso se pripravili na ta naval; zato ni kart, ni opisov, ni turističnih prospektov. Zato so iz Tjentišta prodrli le redki, in še od teh je marsikdo zašel, ne da bi našel tisto, kar je iskal.

Pa še to nam je povedal, da nameravajo v bodočnosti graditi tudi hotelske kapacitete, in to kar tu, na Barah, saj se začne dan tu mnogo preje in traja dlje kot doli na Tjentištu...

Kar stisnilo me je pri srcu za usodo tega planinskega bisera in iz vsega srca želim, da nikoli ne bi našli sredstev za tako investicijo!

V dolino smo se vračali šele pozno popoldne, tako da je na zadnjem ovinku ceste ležala pod nami čudovita dolina Tjentište ovita že v prve tančice mraka. Visoko nad njo se je risala na obzorju prozorna silhueta Maglića.

Srečna sem, da mi je naklonil srečanje s temi kraji v plemenitem nadihu prvobitnosti!

po perujsko »soroče« (soroche). O tej bolezni vemo zelo malo, najmanj pa o tem, v kakšni odvisnosti je od konstitucije posameznika in njegovih fizioloških značilnosti. Zelo malo vemo o akutnem pljučnem edemu, ki rad napade človeka, ki pride v veliko višino. Sindrom je prvi opisal leta 1934 prav dr. Hurtado. Patogenija je skoraj povsem neznana. Napada zelo rad močne ljudi, hribovce, ki gredo za nekaj časa v nižino in se vrnejo. Zelo veliko pljučnega edema je bilo v visokih rajonih Himalaje, ko je prišlo do sovražnosti med Kitajsko in Indijo.

Že l. 1927 je Monge v Peruju ugotovil, da hribovci ali stalni priseljenci v višine utegnejo izgubiti aklimatizacijske sposobnosti in odpornost zoper hipoksijo. Postanejo živčni in marajo iti v nižino, da se popravijo. Bolezen imenujejo kronična soroče ali Mongeova bolezen. Patogenija še ni raziskana, vendar so pri vseh znanih primerih ugotovili manjše pljučne ventilacije, manj občutljiv respiratorni center v možganski bazi. Pomembne bodo tudi epidemiološke raziskave med andskim prebivalstvom in študij postoperativnih komplikacij. Umrljivost otrok je večja kot v dolini, infarkt, sladkorna bolezen in levkemija pa so zelo redke bolezni. Zanimivo pa je, da se rudarjev zelo hitro loti silikoza.

Zanimive so zgodovinske študije, ki trdijo, da so specialne geografske in klimatske razmere vplivale na visoke dosežke indijske civilizacije, da so kultura Inka, umetnost, namakalni sistem in druge stvari plod in proizvod visoke intuicije in inteligence, ki je bila deloma gotovo odvisna od višine in temperature.

Dr. Hurtado, nekdanji rektor univerze v Limi, pravi, da interes za te probleme v svetu raste in da se univerza v Limi veseli obiskov iz vsega sveta. Tuji znanstveniki so v Peruju našli ugodno in udobno tistišče za tako znanstveno raziskovanje. Deloma je temu vzrok – vsaj nekaj let sem – tudi človekovo prizadevanje, da bi bil kos veselju.

Tjentište

V teh hribih, od Vučeva preko Sutjeske do Zelengore in do Jahorine so partizanske brigade pred tridesetimi leti v nepopisno težkih okoliščinah dosegle enega svojih največjih uspehov: prebile so obroče pete ofenzive in si utrle pot novim zmagam in svobodi nasproti. Čudovita dolina Tjentište pa je v tistih dneh postala tudi novo Kosovo polje narodov Jugoslavije: za hrbtom odhajajočih Nemcev je zora 13. junija na tratah Tjentišta in v gozdovih okoli njega obsijala trupla preko tri tisoč borcev in ranjencev, ki so se kot druga skupina skušali prebiti preko Sutjeske proti Zelengori v dneh od 9. do 12. junija.

Ko so se obroči 5. ofenzive stiskali okoli vojske v črnogorskih planinah, je glavni štab razdelil enote v dve skupini: prva naj bi preko Pive prešla v Bosno, prebradila Sutjesko in se prebijala dalje v Zelengoro. Druga skupina, v kateri je bila tudi centralna partizanska bolnica, naj bi se umikala proti Sandžaku.

Ko je bila prva skupina že na poti v Zelengoro, je bil videti prehod preko Sutjeske najprimernejši, zato je bila druga skupina preusmerjena sem. Nemci pa so medtem zategnili obroč tudi na tej strani – toda tretja divizija je bila z ranjenci že na Vučevu in ta informacija je prispela prepozno.

Tudi njim se je posrečilo, da so se spustili v dolino in ponoči prekoračili naraslo, ledenomrzlo Sutjesko. Nemci pa so že zasedli vse položaje okoli Tjentišta. Zato so borci poskrili ranjence med drevje in skušali z jurišem izsiliti prehod.

V borbah, kjer je 2000 izstradanim in premočenim, zaradi ranjencev oviranim borcem stalo nasproti 42 000 dobro hranjenih in spočitih Nemcev, je bilo vse junaštvo zaman. Na čelu svojih borcev je padel komandant Sava Kovačević; Nemci so razbili divizijo, udarili v Tjentište in pobili vse, kar so našli. Tudi skupino otrok z Banije, ki so jih partizanske enote kot begunce vodile s seboj; na planini Suha so po vojni našli 120 prestreljenih otroških lobanj.

Tej krvavi zori so potem sledili dolgi poletni dnevi. Za njimi je prišla zima in šele sneg je za nekaj mesecev blagohotno pokrtil sledove vojne strahote. Še so se menjavali poletja in zime, sonce in sneg, viharji in vojne vihre – grozljiva slika jim je vztrajno kljubovala.

Danes pa je na Tjentištu mirno: kot zeleno oko sredi temnega baržuna z drevjem poraslih hribov leži ta čudovita dolina pod bosanskim Triglavom. Samo grobnica in pretresljivo bel spomenik pričata o vojni vihri, ki je divjala po pobočjih okoli Tjentišta v onih težkih dneh junija meseca leta 1943.

Ne, ne samo grobnica in beli spomenik! Tudi narava sama je postavila svoj v srce segajoči spomenik vsem borcem Sutjeske, padlim in predvsem tistim, ki so svojo zastavo ponesti dalje v življenje.

V bukovem gozdu nad grobnico, prav v smeri predora proti Ozrenu, stisne človeka tesnoba v grlu. Teman gozd, kot katedrala v prvem mraku. Ves v čudu se sprašuješ, odkod ta tesnoba, zakaj te je strah. Potem naenkrat doumeš: nobeno drevo v tem gozdu nima normalne rasti! To so skrivenčena, grbava, z mahom porasla debbla, ki jih je vojna vihra oklestila do golega in skoro do tal. Toda prav iz vsakega od teh pohabljenecv rastejo mlada, zdrava debbla v višino...

Drina

K nanizanim slikam spada še ena; čeprav ta ni več neposredno povezana s hribi na obeh bregovih Sutjeske, bi človek pravzaprav ne smel tod mimo, ne da bi si jo поблиže ogledal.

Karta nam pove, da je od Tjentišta do Foče le še 20 kilometrov. Ko se Sutjeska obrne proti vzhodu, jo cesta zapusti in kmalu zatem teče po levem bregu Drine, le da je skoro do Foče visoko nad njo.

23 Kmalu za Tjentištem se pokrajina spremeni; strnjenih naselij še vedno skoro ni,

vendar so po širnih sončnih pobočjih posejana številna bivališča. Trate med njimi so kot svilene zelene preproge.

Nato se pokrajina desno od ceste spet menja; slutiš, da bi morala biti tam doli nekje rečna struga – pa je vse zaraščeno. Potem jo naenkrat zagledaš, Drino, ki se vije med gosto poraslimi bregovi tam daleč od obzorja pa do globine pod nami.

Stali smo na robu ceste in poskušala sem si vtisniti v spomin to nepozabno sliko. Seveda sem k temu delu »vpregla« tudi našo ubogo »smeno«; razočarala me ni, saj sem vedela, da od nje ne smem pričakovati čudeža – vendar tisto, kar je ostalo na filmu, ni niti blede slika tega, kar je ležalo pred nami.

Po cesti je pripeljal ciganski voz in ko so cigani zagledali »tujce«, so nas takoj obkolili. Stara ciganka, z obrazom kot razorana zemlja, je prosila cigarete; mlado, lepo dekle se je lotilo mojega moža z obljubami »ljubim ti nogu, daj mi cigaru!« – in tudi šest ali sedemletni fantič je stegoval roko, da bi dobil cigareto. Kako je mož razdelil tisto, kar je imel, ne vem. Mene je prevzela Drina in imela sem oči le še zanjo.

Cesta se nato spušča vedno niže in v Brodu, tik pred Fočo, prečka Drino. Brod in Foča sta se pravzaprav že zlila v eno. Od stare Foče je ostalo le malo. Bolje rečeno: staro mesto so prerastle nove zgradbe, velike trgovine, industrija; v modernem avtomobilskem servisu so solidno in brez težav rešili problem, ki nas je pripeljal v mesto. – Dovolj nenavaden pa je pogled na široko razlito Drino, ki je dobessedno pokrita s hladi; ti so priplavali po Tari in Drini, tu pa jih zadržuje posebej v ta namen preko vode razpeta zapora. Z malo spretnosti lahko prideš čez reko od enega brega do drugega, ne da bi si zmočil noge. Zelo neprijetno pa je presenečenje, ko vse to naenkrat vzvalovi kot zemlja ob potresu: za tvojim hrbtom je medtem žerjav potegnil iz vode en sam hlod, zato so vsi ostali spremenili svojo lego, in to s sukanjem!

Pred Fočo je Drina še vsa sveža in mlada, saj je pretekla komaj kakih 25 kilometrov od Ščepan polja, kjer je nastala z zlivom Pive in Tare; na tej poti se sama še ni srečala z industrijo.

Kljub izredno slabi cesti smo si šli ogledat to sotočje in zares nam ni bilo žal, saj predstavlja izredno barvno zanimivost. Malo nad sotočjem gradijo na Pivi velikansko hidroelektrarno Mratinje. Zaradi građenj in separacij je voda Pive polna mulja in njena barva je neizrazita, bolj siva kot zelena, predvsem pa zelo gosta. Tara, za katero pravijo, da je najčistejša reka v Evropi, je bistra in temno zelena. Ko se reki zlijeta v skupno strugo, nastane med tema tako različnima barvama sredi sotočja še tretja, najbolj nenavadna: azurno plava, izrazito pastelna. Vse tri barve ostanejo nekaj časa ostro ločene druga od druge.

Pod Ščepan poljem smo se v izredno vročem dnevu okopali v Tari in še danes me zaščemti v vseh kapilarah, če se spomnim na plavanje v tej lepi, mrzli in zelo hitro tekoči reki. »Tujci« so tu očitno še redek pojav in na nasprotnem bregu se je kmalu nabralo nekaj mladine, vendar se ni nihče odločil, da bi preplaval reko in se nam pridružil. Ko pa se je na mostu pojavil še domačin srednjih let in videl dva ločena tabora, se je odločil za našega. Bil je prijeten sogovornik in odličen plavač, tako da ga je sin gledal z neprikritim spoštovanjem. Marsikaj zanimivega nam je povedal o teh krajih in o dogodkih med vojno; kar žal nam je bilo, da nas je kmalu zapustil. Ko smo se pozno popoldne vrnili k avtomobilu, ki smo ga bili pustili streljaj daleč ob cesti, je na strehi avtomobila stal lep borov storž – v bližini pa nobenega bora... Prav gotovo nam je hotel Sulja s to pozornostjo še enkrat izreči svoj prisrčni: »Nasvidenje, pa srečno vožnjo!«

ZASEDANJE CIPRA

ING. MILAN CIGLAR

P

o presledku skoraj dveh let je bilo v Comu (Italija) v dneh od 8. do 10. oktobra 1973 zasedanje mednarodne alpske komisije (CIPRA). Med drugim je obravnavala komisija naslednja vprašanja:

- Nadaljnji obstoj mednarodne alpske komisije in spremembe njenega statuta
- Sodelovanje komisije pri pripravah za mednarodni simpozij »Bodočnost Alp«, ki bo maja 1974 v Trentu (Italija)
- Usoda zapuščenih kmetijskih površin
- Vzdrževanje reda in čistoče v visokogorskih predelih ob vse večjem obisku planincev in turistov
- Vprašanje ustanavljanja novih nacionalnih parkov in zavarovanja posebnosti alpskega sveta.

Splošna ugotovitev predstavnikov vseh šestih alpskih dežel je bila, da je delo komisije v zadnjih letih i po vsebini i po obsegu zelo omrtvelo. Problemi, ki se porajajo zadnja leta v alpskem prostoru, so prerasli okvire, ki so določali njen prvi delovni program pred približno dvajsetimi leti, ko je bila komisija ustanovljena. Za uspešno delo komisije v preteklosti imata posebne zasluge pokojna dr. Angela Piskernikova in dr. Maks. Wraber, ki sta kot pobudnika varstva narave v veliki meri prerasla okvir ožje slovenske domovine. Na področju Alp deluje vse več mednarodnih organizacij, ki se bavijo z mnogotero problematiko razvoja Alp, a je z njihovim delom CIPRA komajda seznanjena. Spremeniti bo treba tudi statut mednarodne alpske komisije, ki je v dvajsetih letih dokaj zastarel. Sedež organizacije naj bi še naprej ostal v Švici iz praktičnih in zemljepisnih razlogov, njenega predsednika pa naj bi volili, ne glede od kod je, iz vrst eminentnih osebnosti s področja sodobnega varstva narave in ki jim v alpskem prostoru lahko vsi zaupajo. Z odobravanjem je bil sprejet jugoslovanski predlog, da naj poteka delo za naprej v nacionalnih komisijah CIPRA, ki bi v nje imenovalle svoje predstavnike posamezne nacionalne organizacije s področja varstva okolja, narave, planinske organizacije ipd. ter uradna predstavništva. Tako bi prihajale na zasedanje mednarodne alpske komisije delegacije posameznih dežel z jasnimi, doma obravnavanimi stališči, hkrati pa bi bile posamezne dežele tako boljše seznanjene z vprašanji drugih dežel.

CIPRA bo neposredno sodelovala pri pripravah za petdnevni simpozij »Bodočnost Alp«, ki ga pod pokroviteljstvom najvišjih vladnih organov Italije pripravlja mednarodna unija za varstvo narave in naravnih dobrin (IUCN) v Trentu. Simpozij bo imel dva dela. V prvem splošnem delu bodo obravnavali naslednja vprašanja:

- Človek in alpski prostor, demografski razvoj in vpliv turistične ekspanzije
- Vpliv človeka na rastlinski in živalski svet
- Posegi v kulturno krajino (vplivi kmetijstva, gozdarstva, vodnega in elektrogospodarstva, rudarstva, gradnje turističnih objektov)
- Varstvo narave v Alpah (zavarovani predeli, nacionalni parki)

V drugem delu bodo temeljito razpravljali po posameznih delovnih področjih o akcijskem programu, ki naj bi ga za razvoj alpskega prostora sprejele vse prizadete države. Pri tem gre za smernice o razvoju turizma, gospodarske izrabe alpskega prostora, o ekoloških izhodiščih za varstvo narave, o političnih in zakonodajnih vprašanjih, o prostorskem načrtovanju idr. Za simpozij vlada že sedaj veliko zanimanje. Pri pripravah sodelujejo tudi jugoslovanski strokovnjaki.

Vse boli postaja tudi v Alpah pereče vprašanje kaj z opuščeni kmetijskimi zemljišči, ki jih večinoma divje prerasča gozd. Mnenja o teh vprašanjih so deljena. Predstavniki nekaterih dežel menijo, da ne sodijo v okvir CIPRA, ki se ukvarja predvsem z vprašanji varstva narave. Ko osvaja gozd tiste površine, ki mu jih je v preteklosti iztrgal človek, je to pozitiven naravni proces. Umik kmetijstva iz predelov, kjer ga je nemogoče pospeševati, je zato koristen. Škoda nastaja le pri turizmu. Izginevajoča kulturna krajina, vse manjša obljudenost in prevladujoč gozd gotovo niso v prid njegovemu razvoju. Vendar: če hoče imeti turizem takšno kulturno krajino, naj jo sam vzdržuje, oziroma naj plača prizadetim ustrezno odškodnino za njeno vzdrževanje in negovanje! S takšnimi stališči pa se seveda nismo mogli strinjati. Specifičnost zapuščenja kmetijskih zemljišč je v posameznih deželah oz. alpskih predelih različna, čeprav so zunanji znaki prerasčanja podobni. Slovenija, kjer se je povečal odstotek gozdnatosti v zadnjih osemdesetih letih od 38% na 51%, gleda na to vprašanje drugače, kot denimo, z gozdovi zelo revna in zaradi erozije zelo prizadeta Italija. Sedanji tempo zaraščanja preti, da se bo odstotek gozdov še povečal. O nujnosti obstoja kmetijskih površin tudi tam, kjer za najbolj intenzivne oblike kmetijstva niso najugod-

nejše razmere, odločajo še drugi dejavniki, med njimi brzokone tudi zagotovitev trajne osnove za prehrano prebivalstva. Le tam, kjer ne gre drugače, a šele po oceni vseh naravnih in gospodarskih dejavnikov, je treba prepustiti zapuščeni svet gozdu in ga, če so sredstva, čimprej naravi primerno pogozditi. To naj pa bo le izhod v skrajni sili. Zato je treba prej poiskati vse družbene in gospodarske možnosti za ohranjanje kmečkega prebivalstva v odročnih alpskih predelih, kar pa seveda ne more biti samo naloga najožjih krajevnih dejavnikov. Kulturna krajina je rezultat dolgotrajnega razvoja in v njena notranja ravnotežja sodi tudi človek s smotrnim načinom gospodarjenja. Izključitev človeka iz teh ravnotežij je zato negativen pojav, ki naj ga obravnava tudi varstvo narave. Zelo primerno se nam zdi urejanje tovrstnih vprašanj v Avstriji, kjer s svojimi »zelenimi plani« in neposrednim podpiranjem kmetijstva ter njegovim usmerjanjem od vseh alpskih dežel najbolj ustavljajo zapuščanje kmetijske zemlje in njeno divje zaraščanje, pri čemer seveda smotrno sodelujejo tudi druge gospodarske dejavnosti.

Navidez obrobno vprašanje o redu in čistoti visokogorskega sveta postaja iz dneva v dan bolj pereče in se razrašča v nadvse pomemben dejavnik za počutje planinskih in turističnih obiskovalcev visokih gora. Število obiskovalcev v zadnjih letih močno narašča. V okrilju mednarodne unije planinskih organizacij (UIAA) potekajo študije, kako zmanjšati vse večje kupe odpadkov, ki jih prinaša v gore sodobno življenje, turizem in planinstvo. V planinskih kočah, posebno onih v visokih gorah je zelo pomembno vprašanje odplak in urejanja sodobnih sanitarij. Nasploh prevladuje mnenje, da je treba smeti in odpadke odnašati sproti v dolino z vsemi razpoložljivimi prevoznimi sredstvi, da je treba ustrezno prilagoditi embalažo, da ima pri urejanju sanitarij prihodnost le suho biološko razgrajevanje fekalij. Povsod in predvsem pa je seveda vprašanje gorske higijene povezano z vprašanjem kulturne ravni in zavesti planincev ter drugih obiskovalcev gora. Propaganda in vzgoja bo zato pri vseh vprašanih še vedno na prvem mestu. Največ uspehov so pri tem pokazali v Švici, mi se žal z njimi ne moremo postavljati. Hrup in motorizacija prodirata tudi v gore. Pri tem je treba seveda ločiti odpiranje gorskega sveta od njegovega uničevanja. Z avtomobili naj prihajajo v gore ljudje samo do izhodišč visokogorskih poti in izletov, ne pa do samih ciljev. Po planinskih kočah pa tudi zunaj v naravi naj izginijo tranzistorski sprejemniki in magnetofonski aparati ter drugačna »glasbila«. Marsikje imajo v Alpah o tem že dovolj stroge predpise, čeprav je pomanjkljivost predvsem v kontroli, kako se izvajajo. Žal moramo ugotoviti, da v Sloveniji tudi glede tega v dobrem ne prednjačimo, naše planinske postojanke, posebno one v sredogorju, so vse prej kot zatočišča miru. Res pa je, da tudi glede tega ne kaže pretiravati, tudi absolutni mir in šepetanje ne sodita v planinsko kočjo, kjer je potrebno pristno domače vzdušje, a seveda ne na račun bližnjega soseda. Avtomobilizem je po gozdnih cestah, ki niso posebej namenjene turizmu, povsod prepovedan, glede tega smo tudi pri nas najbolj »širokogrudni«. V Avstriji so zelo rigorozni glede hoje po gozdovih. Brali smo že, da so razpravljali, naj bi gozdni zakon sploh prepovedoval hojo v zasebnih gozdovih brez dovoljenja lastnikov. No, tega po burnih razpravah v zakon niso sprejeli in je hoja v gozdovih dovoljena, vendar le po zaznamovanih poteh. Večina predstavnikov pa se s tako hudimi predpisi ni strinjala, med njimi tudi ne avstrijski predstavnik.

CIPRA je na letošnjem zasedanju posvetila precej pozornosti nacionalnim parkom, tistim, ki že obstajajo, in onim, ki se šele porajajo. Nacionalni parki in podobni rezervati postajajo sestavni del alpskega prostora, dejali bi njegova naravna in kulturna sestavina. Njih porajanje pa spričo mnogih interesov, ki se križajo tudi v bolj odročnih predelih, ni niti najmanj enostavna in lahka zadeva. Tako imajo npr. dokaj težav pri ustanavljanju svojega bodočega alpskega nacionalnega parka v Visokih Turah Avstriji, saj se bo predvideni park razprostiral kar v treh deželah in večjih občinah, ki vsaka po svoje obravnavajo lastne interese in prostor. Z veliko pozornostjo je komisija prislunila poročilu o našem nacionalnem parku v Julijskih Alpah, ki sicer še ni dobil zakonske potrditve, a upamo, da ta čas ni več daleč. Poglavitno vprašanje je zaenkrat še njegovo upravljanje in seveda financiranje. Glede tega so v drugih alpskih deželah veliko na boljšem. Nacionalne parke smatrajo za splošno narodovo last, zato so jim finančna sredstva zagotovljena z državnim proračunom. Predvsem pa se nam zdi pomembno dejstvo, da nacionalni parki niso v prvi vrsti namenjeni turizmu in da torej ne zavise od dohodkov iz turizma ali drugih dejavnosti, npr. od dohodkov od sečnje lesa ali plačila petičnih inozemskih lovcev, kot je neredko primer v nacionalnih parkih Jugoslavije. Upajmo, da se Julijski park ne bo razvijal v tej smeri. Večkrat pa nacionalni parki preraščajo ožji nacionalni okvir, saj se mnogi od njih na gorskih grebenih stiskajo z nacionalnimi parki sosednjih držav. Nujno je zato medsebojno dogovarjanje in sodelovanje. Tudi Julijski park bo mejil na svojem skrajnem zahodnem delu na italijanski park pri Belopeških jezerih. Pobuda naše mentorice varstva narave dr. Angele Piskernikove o krajinskem parku Karavanke-Kamniške Savinjske Alpe med Avstrijo in Jugoslavijo naj ne bi ostala

pozabljena. S tem se je strinjala tudi mednarodna alpska komisija, ki bo uradno priporočala obema partnerjema, da nadaljujeta s pripravami.

Povsod v alpskih predelih je še vedno pereč problem zavarovanja posebnih krajinskih lepot in naravnih posebnosti zaradi nameravanih gradenj, električnih central, avtomobilskih cest, turističnih in zimskošportnih središč ter podobnega. Nemogoče se je seveda upirati gospodarskemu razvoju, velikokrat je treba poiskati kompromise, še prej pa vse možnosti, da se prepreči človekovo razdiralno delo v alpskem svetu, kot je bilo doslej, žal, le prevečkrat v navadi. CIPRA šteje med pozitivne ukrepe posameznih držav, ki niso dovolile gradnje nekaterih hidrocentral, tudi odklonitev takšne gradnje pri Trnovem na Soči. Zato je bilo treba komisiji pojasniti, kakšna so novejša prizadevanja ob nameravani hidrocentrali pri Kobaridu. Stvar seveda še ni zrela za končno odločitev, zato bo tudi CIPRA s svojim morebitnim posredovanjem do nadaljnjega počakala. Vsekakor pa obstaja še naprej želja, da se ohrani v celoti ena izmed zadnjih še ohranjenih alpskih dolin v svojem prvotnem stanju.

MED SOVJETSKIMI GORSKIMI REŠEVALCI

ING. DANILO ŠKERBINEK

Na povabilo vsesovjetske zveze prostovoljnih športnih organizacij – te vključujejo tudi sovjetsko gorsko reševalno službo – sva se v dneh od 26. 8. do 4. 9. letos z M. Salbergerjem udeležila VII. državnega prvenstva sovjetskih reševalskih ekip.

Sovjetska gorsko reševalna organizacija in njena sposobnost je bila za naju uganka. Kmalu po izredno prijaznem sprejemu v Moskvi sva z Marjanom odkrila, da je podobna radovednost privedla v to veliko deželo domala vsa komisija IKAR s predsednikom Friedlijem in Marinerjem na čelu, pa tudi predstavnike reševalnih služb Švice, Avstrije, obeh Nemčij, Poljske, Češkoslovaške, Bolgarije, Romunije in Švedske. Velikost in specifično slikovitost te velike dežele sva spoznala šele potem, ko smo ogromno 210-sedežno letalo TU-154 zamenjali za avtobus, ki je spominjal na prve TAM-ove pionirje, mehke zračne sloje pa za jamasto makadamsko cesto. Več kot osem ur je trajala ta vožnja iz Mineralnih vod do alp-lagera Bezengi v Centralnem Kavkazu, zgrajenega na višini našega Triglava. Leži na sotočju dveh ogromnih ledeniških dolin. Naselje ima 12 večjih ali manjših zgradb.

V vetru so plapolale zastave tujih držav in sovjetskih republik, ki so poslale tekmovalne ekipe, ko je Aleksander Abalakov, predsednik Planinske zveze ZSSR, otvoril državno prvenstvo.

Kakšnih 30 minut hoda nad lagerjem je bil tekmovalni poligon. 30 šestčlanskih ekip se je potegovalo za najboljšo mesto. Tekme veljajo tudi za zadnji preizkus pred sprejemom pripravnikov v sovjetsko gorsko reševalno organizacijo. Gorski reševalec predstavlja najvišji strokovni naziv, ki ga lahko pridobiš v sovjetski planinski organizaciji.

Izpit ima tri dele. Prvi je kako uro trajajoča reševalna akcija v 50 m visoki, precej navpični steni. Reševanje namišljenega ponesrečenca mora ekipa opraviti z omejeno plezalno opremo, kakršno imajo s seboj alpinisti na srednje težkem plezalnem vzponu. Drugi del izpita se dogaja v okoli 200 m visoki, vertikalni steni. Poleg alpinistične opreme ima ekipa na voljo še reševalno zibko, sedež, komplet za spuščanje in vitel. Izpit traja kake 3 ure.

Tretji del izpita poteka med obema prvima deloma in obsega prvo pomoč. V vaji pridejo na vrsto vsi elementi improvizirane in standardne reševalne tehnike. Tik pred pričetkom vaje dobi ekipa opis ponesrečenčeve poškodbe in druge potrebne napotke za vajo.

Sodniki, ki budno spremljajo vsak gib in element, tudi določijo, kateri član ekipe opravlja kakšno delo. Ekipa mora biti ves čas do popolnosti varovana. Osnovna zahteva je dosledna izvedba vsega postopka. Za spodrsrlaj se pišejo kazenske točke. Vsa akcija mora biti zelo natančna in pravočasno opravljena. Za posamezne faze in za celotno vajo je odmerjen maksimum. Ekipa ga ne sme prekoračiti, sicer je diskvalificirana.

Z opisanimi izpiti reševalcev so pričeli leta 1960, zdaj imajo 2600 reševalcev. Izpite je možno opravljati enkrat letno pred izpitno komisijo, ki jo imenuje osrednji odbor. Če si admislimo pok pištote in zamah štarterjeve zastavice, štoperice in navijanje

gledalcev, kar je sovjetska specifičnost, o kateri je bilo že mnogo povedanega, nam ostane drugo, pomembnejše spoznanje:

Kljub slabi kvaliteti tehnične opreme in s »trikuni« okovanimi čevlji so kondicijsko silno močni, tehnika reševalnega dela pa se v bistvu ne razlikuje od tiste, ki jo imamo mi in druge dežele članice IKAR.

Te in druge ugotovitve so pripomogle, da pravzaprav sploh nismo bili iznenadeni, ko so sovjetski reševalci sprožili vprašanje sprejema v članstvo IKAR.

Tesno odmerjeni čas bivanja v Bezengih smo izkoristili za razgledno turo po 20 km dolgem ledeniku Bezengi pod Dych Tau, proti avstrijskemu bivaku in Shari.

Če bi bilo več časa, bi verjetno telo sledilo očem, ki so švigale tja proti 5 400 m visokim vrhovom.

Če bil Tako pa smo si nabrali le kopicico posnetkov, se vzpeli preko moren še v vznožja drugih vrhov v okolici lagerja in gledali tekme, ki so se po našem odhodu še nadaljevale. Obisk v Kavkazu sva izkoristila tudi za pogovore o bodočih izmenjavah alpinistov, o možnih izboljšavah reševalne opreme, o izpopolnjevanju tehnike, o sovjetskem vzgojno-izobraževalnem konceptu, zraven pa sva navezovala tovariške stike in drugo.

Sprehod po Pjatigorsku in po središču Moskve, ogled muzikla hollywoodskih razsežnosti v 4000 sedežnem gledališču sovjetske armade so obogatile podobo, ki sem jo imel o sovjetski deželi do sedaj le iz knjig. To ni le ogromna dežela izrednih kontrastov in slikovitosti, temveč tudi dežela brezmejnih gorskih prostranstev.

V zadnjih časih so storili mnogo na področju športa, turizma in alpinizma. Ker po nekem kriteriju geografsko še sodijo v Evropo, se ponašajo z najvišjimi gorami Evrope.

Alpinizem razvijajo v številnih alplagerjih, turizem pa zlasti v zdraviliško-turističnih mestih. Slava nekaterih sega še v dobo pred revolucijo. V letu 1973 jih je obiskalo 1,5 milijona turistov.

Pred revolucijo ni bilo v tej avtonomni pokrajini niti ene srednje šole. Sedaj imajo 400 srednjih šol, 1 univerzo, 5 tehnikumov, 3 gledališča, knjižnice itd.

PLANINSKO CVETJE

ING. PAVLE ŠEGULA

V

elikorat smo se že ustavili pred planinsko cvetko, ni važno katero, se čudili harmoniji oblik, barvi, trdoživosti. Le redki so ljudje, ki jih ne prevzame tiha lepota teh skromnih, negibnih bitij, teh hromih in nemih sester vsega živega, tudi nas ljudi, njihovih občudovalcev.

Pred kratkim sem naletel na zapis »Unsere Alpenflora«, v katerem se pisec z izredno večjo besedo ukvarja z alpsko cvetano, s katero s srečujemo v obsežnem svetu med gorskim gozdom in ledeniki. Nekako takole je zapisal: »Pogosto napak menimo, da so naše gorske cvetke v bistvu prebivalke nižin, ki so se nekako navadile na življenje v gorah. Znano je namreč, da je to mnenje daceła napačno, gore s svojim cvetjem so kot otoki, ki samosvoji žive nad oceanom nižinskega rastlinstva. Treba je daleč proč, tisoče kilometrov od naših gora, da v višinah spet srečamo podobno cvetje, sorodnike naših gorskih cvetk. Če pomislimo na to resnico, šele vemo, zakaj je tako težko popravljati škodo, nadomestiti uničeno cvetano z novimi primerki njene vrste. Marsikdaj je to povsem nemogoče! V gorah je bilo življenje od nekdaj težko, pravi čudež je, da se je razvila in obstala naša gorska flora. Slvari staje tako, da jih lahko pojasnimo le, če se zamislimo v zgodovino. Preteklost planinskega cvetja je kar najtesneje povezana z okoljem, v katerem živi. Zgodovina gorskega sveta potemtakem ni ostala brez vpliva na razvoj rastlinstva.

Rojstno obdobje Alp sodi skupno z rojstvom drugih gora, Himalaje, Kavkaza, Karpatov, Pirenejev, Atlasa, in še mnogih v pliocen, to je v zadnje obdobje terciara. V tem smislu so Alpe še mlado gorovje, ki je v prvih dneh svojega obstoja doživljalo verjetno obdobje milega podnebja. Kasneje so se razmere spremenile na slabše in doživele višek v zaledenitvi, nastala je ledena doba. Količine snega in ledu so narasle do orjaških razsežnosti in tako odločujoče vplivale na rastlinstvo, da posledice čutimo še danes. Predalpske najdbe v zemeljskih plasteh govore o subtropskem

rastlinstvu, ki je v ledeni dobi izginilo, kolikor se mu ni uspelo prebiti v toplejše kraje. Z ledom so s severa romale proti jugu arktične cvetke, pa tudi planinska flora je bežala pred uničujočimi jeziki ledenikov v predele, kjer ni bilo ledu. Tod so se po-mešale cvetke z gora in iz arktičnih predelov.

Pred nekako 20 000 leti je zadnja ledena doba izgubila oblast, led se je zavoljo toplejšega podnebja začel umikati proti severu. Napočil je tudi čas povratka zahtevnejših cvetic. V predelih, kjer je oko na blizu in daleč opazilo le enolično tundro brez dreves, so počasi spet nastajali gozdovi. Arktične in gorske cvetke so bile ob svoje naravno okolje, izpodrinilo jih je drugo rastlinstvo in gozd, umikale so se proti severu in jugu. Samo tam, kjer ni bilo pogojev za nastanek gozda, nad drevno mejo, in v skalovju, je še ostal prostor zanje. Okolje jim je tu ustrezalo in jim omogočalo življenje, da so se ohranile vse do danes, četudi so daleč proč od svojih današnjih glavnih nahajališč. Iz tega obdobja naj omenimo samo alpski mah, nadalje *ranunculus glac.*, *dryas* in druge, ki dandanes enako veselo cveto na Norveškem, na Laponskem, na ledenikih Grenlanda in v evropskih gorah.

Raziskave so dale tudi odgovor na vprašanje, kakšnim vplivom je bilo izpostavljeno planinsko cvetje v tistih časih, ko ga je zatekla ledena doba. Znano nam je, da so se mnoge rastline selile z ledeniki proti severu in da so kljub hudi zaledenitvi nekatera, vsekakor ozko omejena območja ostala kopna. Tam so lahko preživele nezahtevne rastline, ki žive v gruču in skalovju. To velja še dandanes v Grenlandiji, kjer v notranjosti otoka poleti najdemo kopno skalovje, poraslo z revnim rastlinstvom.

Ko govorimo o razmerah iz ledene dobe, ne moremo mimo takih skalnih očiščkov v večnem ledu, omeniti pa velja tudi večja in razpotegnjena področja, ki so bila le malo zaledenela, če že ne povsem kopna, t. č. zatočišča (refugia), na katera se je umaknil del rastlinstva in tam dočakal čas, ko se je lahko zopet pričel širiti, ko se je umikal led. To se je dogajalo predvsem v južno ležečih predelih Evrope.

Marsičesa o teh zatočiščih znanost še ne ve, tudi ni povsem jasno, kod vse so bila. Vemo, da je rastlinstvo prihajalo iz teh zavetij in iz gora na severu in iz drugih visokogorij. Ni pa v celoti znano, kako se je to dogajalo. Mogoče je to omogočal veter. Zanesljivo znano je le to, da imata dve pogorji toliko več skupnih rastlinskih vrst, čim bližje ležita. Tako imajo Alpe in Pireneji skupnih 275 vrst, Alpe in Karpati pa 231. Z oddaljeno Himalajo je že nekoliko drugače. Le 72 vrst je istih.

Kraljica gorske cvetane planika je doma v osrednji Aziji. Njena ožja domovina so Altaj in tibetske stepe – pa še marsikatera alpska cvetka ima prve sorodnike šele v Tibetu. Skupno s primulo, sviščem in mnogimi drugimi redkimi gorskimi rastlinami so prirumale k nam prek širnih gorskih verig, da bi s svojim čarom in lepoto oplemenitile alpsko rastlinstvo. Njegovo kraljestvo se začinja tam, kjer nad radno mejo nenehno grozi uničenje in kjer neuničljiva narava brez prestanka bije boj s takisto vztrajnimi melišči. Prava skrivnost je, kako življenje uspe premagati vsa ta protislovja, kako sploh lahko v tako grobem okolju žive in vztrajajo tako čudovite in nežne rastline. *Sempervivum* (trdoživ) je že ena takih cvetk, ki se bori za življenje z debelimi listi, v katerih lahko nakopiči prepotrebno vodo. Kako je prav imel tisti, ki ji je dal to ime. Neki raziskovalec je rastlino polni dve leti hranil stisnjeno v herbariju. Potem jo je vsadil in ugotovil, da spet raste. Veliko nasprotje v primerjavi z drugim rastlinstvom, toda tudi gorska narava je polna nasprotij in prav zavoljo tega so življenjske razmere v gorah vse kaj drugega kot tisti, v katerih živi dolinsko rastlinstvo. O tem se pač lahko med vsakim izletom v gore sami prepričamo. Čim višje gremo, tem nižja je temperatura, ogorela in opekla koža pa hkrati pove, da je sončno žarčenje hujše kot v dolini. Čeprav je svetloba močnejša, je toplotna moč sonca mnogo manjša, njegovi žarki lahko nekoliko bolj ogrejejo samo razmeroma nizko plast zraka nad tlemi. To je vzrok, ki sili gorske rastline, da se s stebelci pritiskajo k tlam in da se združujejo v debele blazinice ali pa da sploh nimajo stebel. Listi mnogih sviščev in jegličev se tesno drže tal in tako v največji možni meri izkoriščajo njihovo toploto. Pogosto pa si morajo pomagati s posebnimi zvijačami, da bi se lahko upirali surovi naravi in se obdržale pri življenju. Planika se zavija v dlakasto krzno, druge se skrivajo za voščnim ovojem, ki ne prepušča vode.

Okoliščinam prilagojeno je tudi obdobje cvetenja. Na vsakih 100 m višine, se skrajša za nekako 11 dni in pol. V večjih višinah je planinskim rastlinam na voljo vse manj časa od trenutka, ko ozelene, pa do tedaj, ko z zreliimi semeni zagotovo obstoj vrste. Precej je takih, ki so zimzelene, saj si zavoljo kratkotrajnega poletja ne morejo privoščiti takega razvoja kot njihove vrstnice v dolinah. In koliko je takih, ki začno cveteti že tedaj, ko se je sneg komaj poslovil. Kdo ne pozna alpskega zvončka, čigar cvetovi nastajajo še pod poslednjimi ostanki snega.

Ko se vzpenjamo vse višje, ostaja za nami pas nizkega borovja, rušja (burja), prtilikavega grmičja, sleča in drugih predstavnic, pa tudi drni so čedalje revnejše in vse bolj razkosane. Okolje je vse manj naklonjeno rastlinstvu, ki životari, združeno v blazinah, tja do meje večnega snega po policah, v skalnih stenah, pod previsi, ki jim dajejo skromno zavetje in možnost za rast.

V meléh naletimo na planinske prebivalce. Težko jim je obstati, zato so s svojimi dolgimi stebli dobesedno prepredle kamenje. Povsod jih je dosti na površini in pod kamenjem. V meléh so cela gnezda stebelc na površini lisnate preproge. Tako se upirajo lakoti, uničenju v kamnitem grobu, postale so prave umetnice, kako preživeti: planinska lepnica, pritlikava črvivka, kuštravi oklep in druge. Med njimi je mnogo planinskih trav, ki so zadnja straža rastlinstva. Le v majhnih otočkih še uspeva življenje v kameniti puščavi, zato pa so ti tako odpornejši in trdoživi, lepi na oko, poučni za naravoslovce. Nič manjša pa ni njihova praktična vloga za ohranitev okolja, v katerem kar mimogrede opravljajo orjaško in pomembno delo. S svojimi koreninicami prepezajo in utrjujejo gorska pobočja, s katerih bi sicer pomlad za pomladjo divjali uničujoči kamniti plazovi. Marsikatera cvetoča gorska dolina bi brez pomoči teh bojevnikov že davno postala pušča, marsikater gozd bi bil sam še grobišče razbitih, raztrešenih debel. Neverjetno, toda resnično! Prav te neznatne rastlinice, ki so si izborile življenjski prostor prav tja do meje večnega snega, prav te so večna straža in prvi, najvplivnejši varuh življenja in gora: Veter, dež, zmrzal, vreme, led in sneg bi brez njih dosti hitreje opravili z Alpami in obrusili doline. Spoštujmo jih in razmislimo o koristnosti njihovega bitja, kadar jih srečujemo na svojih gorskih popotovanjih. Trdnjše so od mraza in vročine, od snega in padajočega kamenja in po svoji vlogi nič manj pomembne, kot zaščitni gozd niže v dolinah. Komur so gore pri srcu, ta bo varoval tudi te njihove drobne prebivalce.

Na večnem snegu in ledu je tudi tega konec, poznavalci bi našli še kak lišaj in mah, in hkrati ugotovili, da je med enim samim vzponom opravil sprehod skozi pisan rastlinski svet, kakršnega bi v dolinah moral iskati od Alp do Himalaje, od Sredozemlja do polarnega kroga.

(Po članku K. O. Körberja »Unsere Alpenflora«)

SREČANJE AVSTRIJSKE ŠTAJERSKE IN SLOVENIJE NA HOCHSCHWABU

SONJA HUTTER

Ob desetih na trgu Evropa v Gradcu – to je bil edini podatek, ko smo ob pol šestih zjutraj z avtomobili krenili iz Ljubljane. Obetal se je čudovit dan in polni optimizma smo brzeli proti Mariboru. Nad štajersko metropolo pa so nebo že prekrivale meglice in soncu smo se morali odpovedati.

ln že smo preko meje nadaljevali pot v Gradec. Kmalu smo se znašli na obsežnem trgu, kjer smo se srečali z našimi gostitelji. Avtomobile smo pustili na parkirišču in se sirpali v avtobus nenavadnih oblik, v katerem so že sedeli naši znanci iz prejšnjih srečanj.

Oblaki so vztrajno zakrivali sonce in ko smo prispeli v Aflenz, nas je pozdravilo tudi megla, ki je ovijala okoliške hribe. Na spodnji postaji sedežnice, ki naj bi nas potegnila na 1810 nadmorske višine, je na tabli pri vhodu pisalo: Zgornja postaja – vreme ob 7 zjutraj – megla!

S sedežnice, ki je pripeta na nizke stebre, tako da ti noge bingljajo samo nekaj metrov nad tlemi, smo lahko občudovali visoko, sočno travo in slutili široke pašnike pod seboj.

Nekaj korakov nad zgornjo postajo sedežnice je bil postavljen nekakšen možič s kolom – višinska točka. Kopasto, s travo obraslo pobočje se je na drugi strani prevesilo v prepadno, razbito grapo, kakih 600 m v dolino. Zaman smo iskali primerjave s svetom pri nas, kajti takih kontrastov v naših gorah ni. Plezalci bi se morda namrdnili, saj izrazite stene tu v bistvu ni, ampak zgolj neurejene gmote skal, melišč, s travo obraslega, navpičnega zidovja in hudourniških grapic. Skratka tisti divji svet, ki ostane večinoma nedotaknjen in je za planince čisto neuporaben, dokler kakšen drzen možak ne nadela poti, ki jo zaradi njene nesmiselnosti kaj kmalu opustijo. Predel, v katerem gore še vedno oblikujejo svoj pravi obraz.

Potem smo se po travnatih pobočjih na drugi strani grebena odpravili naprej. Sprva smo srečavali le krave, ki so tu povečini svetle barve, kakor mlečna kava, zelo tršate in velike. Ko je cingljanje kravjih zvoncev potihnilo, se je med našimi nogami zapodil v rušje preplašeni zajček in nismo si še povsem opomogli od tega srečanja,

ko smo zagledali trop štirinogih silhuet, ki so se mirno pasle, nekaj korakov od poti. Sprva smo jih imeli za malo manjše krave, ko pa so se nam zdele le nekam čudno majhne in smo v megli pristopicaljali bliže, smo videli, da je to trop čisto »ta pravih« gamsov. Bali smo se jih preplašiti in smo stopali izredno previdno. Tamkajšnji gamsi pa so takih obiskov že vajeni, saj jih nihče ne plaši in ne preganja. Tako smo se bojazljivo in previdno vedli mi, ne pa tudi gamsi, kot je v navadi pri nas. Pri naslednjih srečanjih s temi čudovitimi živalcami pa smo že poznali njihovo čud in se nismo več vznemirjali, če se gamsi niso hoteli splašiti in pobegniti. In takih srečanj je bilo še dosti. Avstrijci so nam povedali, da žive na področju, ki je približno tako veliko kot naše Kamniške, okrog 4000 gamsov. Vsekakor lepo število, saj to ni strogo zaščiteno področje.

Pot se je naenkrat močno vzpela – do nekakšnega zavetišča na Mitteralpe. V zavetju skal je tičala streha na štirih zidovih, ob katerih so znotraj nameščene nekakšne klopi in to je vse. In vendar bi lahko v kočici prespalo (na klopeh seveda) tudi šest ljudi. V megli smo na križpotju počakali na zamudnike iz prve skupine, ki jih je dajala sapa. Sonce je srkalo meglo in z najvišje točke, ki smo jo tisti dan dosegli, se nam je odprl razgled na doline, planšarije, širok prelaz globoko pod nami in malo nad njim smo na gričevnatem okrašlu zagledali tudi cilj naše poti, trdno zgrajeno Voisthalerhütte. Zaman smo se ozirali po jutrišnjem cilju, 2278 m visokem Hochschwabu, najvišjem vrhu gorovja, kajti oklepali so ga grozeči nevihtni oblaki. Po travnatem pobočju se je pot v ostrih kljukah vila navzdol proti prelazu in vas časa smo lahko občudovali drzno speljano tovorno žičnico, katere jeklena vrvi je prosto visela nad dolino.

Ko smo si v koči privezali dušico in so se nekateri po stari slovanski navadi že zasedeli ob mizi z nikoli praznim litrom na njej, se je zunaj pričelo vedriti. Sonce je s svojimi zahajajočimi žarki vidno razkrajalo oblake in z Marjanom nisva več strpela v koči. Z dvema izmed gostiteljev, mladim sekretarjem Alpenvereina Güntherjem in njegovo prijetno ženo Luiso, smo se odpravili na krajšo plezalno turo na Karlmaur, neposredno nad kočo. Po lahkem grebenu smo prišli na višino 1938 m, na vrhu pa nas je zopet presenetila za Hochschwab tako značilna pokrajina. To pot je bil prizor ravno obraten. Po dokaj strmih skalovju smo prilezli na vrh, odkoder proti zahodu položno valovijo široke planšarije. Tedaj smo tudi prvič uzrli vrh Hochschwaba, ki nam je s te strani pokazal svojo 400-metrsko južno steno, ki se strmo dviga proti vrhu. Menda so tu hitre spremembe vremena precej pogoste, saj se proti jugu in severu pokrajina popolnoma položi in tako predstavlja Hochschwab nekakšno oviro za vetrove, ki pihajo v tej smeri.

Günther in Marjan seveda ne bi bila zadovoljna, če ne bi spotoma skočila še na bližnjo Edelspitze. Ko smo lačni in zadovoljni, da bo naslednji dan lepo vreme, prišli v kočo, je slovenska družina že veselo nazdravljala. Čeprav je koča dokaj velika, je bilo kar malo tesno. Stisnili smo se v kot in naročili samo juho, kajti hrana in pijača je v avstrijskih kočah dosti dražja kot pri nas. Juha, ki so nam jo prinesli je bila sicer okusna, toda prave goveje juhe tu nimajo navade kuhati – tako smo se torej zadovoljili s knorrom, oziroma nečim podobnim in plačali 6 šilingov, za kar bi pri nas marsikje dobili že kaj izdatnejšega ali pa kar pravo enolončnico. Tudi pivo je po 10,5 šilinga, mineralna voda (daleč od Radenske) in vino pa sta sploh izredno draga. To sicer za nas ni bilo nič novega, zato smo tudi prinesli v glavnem vso hrano s seboj. Prenočišče so nam ljubeznivo plačali gostitelji.

Vzdušje v koči je bilo čedalje bolj veselo, pogovori in šale vedno glasnejši, dobršen del gostov pa že malo v rožicah. Zato smo tako bolj ploskali, ko sta o prijateljskih odnosih med štajerskimi in slovenskimi planinci zgoščeno izrekla nekaj besed – Miro v imenu PZS in Helmut v imenu štajerskega Alpenvereina. Ležišča v koči so res izborna in tako nam ob šestih ni bilo težko vstati, saj smo celo noč spali kot polhi. Zahvala za nočni mir gre tudi oskrbniku in prizadevnim gostiteljem. Kot so povedali, je sicer v koči ob sobotah kar precejšen kraval tja do jutra, to pot pa so večino gostov napotili v druge koče, da ni bilo gneče pri prenočevanju. Ta koča je torej nekakšen zimski Vršič in poletna Vrata obenem, le da je poleti do nje vsaj dve uri hoje po najbližji poti, pozimi pa znatno več.

Po prijetni dolini Dullwitz smo zavili proti Trawiesattlu. Ime Dullwitz prihaja od našega »dol« in naj bi nastalo pri priseljevanju Južnih Slovanov v 6. stoletju – tako pojasnjuje avstrijski vodnik po Hochschabu, ki ga je kot vse podobne izdala nemška založba Rother iz Münchna. Vodnik pojasnjuje z istim nastankom še druga imena: Staritzen – »stari«, Jassing – »jasno«, med prvimi plezalcji, ki so se podali v bližnja osienja pa zasledimo še cel kup imen kot: Laurencic, Gortatevic, Wretschko, Mesnaritsch ali pa kar Kofler, Murko, Hribar, Kranjc. Imena se pogosto ponavljajo in njih lastniki so tod plezali prvenstvene vzpone po drugi svetovni vojni.

Sonce je bilo že visoko na nebu, ko smo se razdelili v dve skupini – ena je šla po zavarovani poti, druga pa po najlažji Domeniggovi smeri čez steno na vrh. Skala je presenetljivo trdna (čeprav je tudi apnec) – spominja malo na našo Paklenico, ali

še bolje, Klek. Ker nas je bilo v smeri štirinajst, smo prišli na vrh šele potem, ko je druga skupina že sestopila v kočo malo pod vrhom. Ko smo prišli v Voisthalerhütte, kjer smo bili prenočevali, smo začudeno ugotovili, da so nam pred nosom pobegnili. Na hitro smo se podprli in že spet pričeli bezljati za njimi. Pokrajina pa je bila prelepa in sonce je preveč vabljivo sijalo pa še kislo mleko za 1,5 šilinga pol litra so imeli na Fölzalmu in tako smo se ustavili, češ, jih bomo že nekako dohiteli. Z dohitevanjem potem ni bilo nič, saj so prišli — za nami! Ne sicer vsi, nekaj jih je že bilo odšlo naprej, toda »zahrbtnen« prihod ta hitrih nas je nemalo presenetil. Tako nismo bili več zamudniki in nenadoma se nam je zdela, da bi lahko v tej prijetni okolici ostali celo večnost. Kot tista 85-letna majerica na primer, ki še vedno molze krave na tej planini. Mislim, da so Avstrijci precej ponosni nanjo, kajti pri teh letih prebijati zimo za zimo na višini 1500 m, pri tem pa še čilo delati, res niso mačje solze. Pri vsem tem pa mamica svojih let nikakor ne kaže. Še lani ji je delal družbo 82-letni pastir, ki pa ga letos ni bilo več med živimi.

Po dolini navzgor je pričelo neprijetno pihati in oblaki so od časa do časa zakrili sonce. Zato smo jo ubrali čez meliščnato pobočje navzdol proti gozdu. Na gozdni jasi, pravzaprav nekdanji planini, smo se spet ustavili kajti pokrajina je s tega zornega kota spominjala na Dolomite. Gozd, trava z grmičevjem, navpično iz zelenja pa se pno stirmi skalni stolpi — le barva skale je bila bela, kar je v Dolomitih redko. Miro nas je opozoril na njihov način sekanja gozdov. Pri nas gozdove redčimo, tu pa si olajšajo spravljanje lesa v dolino tako, da posekajo cel pas gozda z vrha proti dolini, in nato pobočje znova pogozdijo. Vendar so poseke videti kot grde rane na sicer bujno poraslih hribih.

Prišli smo na makadamsko cesto in po njej do našega avtobusa. Tudi ob cesti in na nabito polnih parkiriščih je bilo opaziti nekaj, kar me je že celo pot po Hochschwabu prijetno presenečalo. Nikjer ni bilo niti sledu o odpadkih, niti papirčkov ne, kaj šele konzervnih škatel in steklenic, ki jih je pri nas na vsakem koraku dosti. Neverjetno, kako so planine lepše brez te civilizacijske navlake, ki jo za seboj puščajo necivilizirani ljudje.

Zbasali smo se spet v avtobus, si v Aflenzu privoščili še eno pivo, se v Grazu poslovili od prijateljev in odbrzeli proti domu. Pa še nekaj. Ko smo se pri našem postanku v Aflenzu ozirali proti Hochschwabu, da bi videli kod vse smo hodili, je bilo vse naše prizadevanje zaman. Skalne vršace so zagnili oblaki in tako smo se poslovili od njih, ne da bi jih ponovno videli. Gostitelji so dejali, da je Hochschwabu žal, da že odhajamo. Tudi nam je bilo žal, zato smo toliko raje obljubili, da bomo še prišli v ta konec, še prej pa da se bomo ponovno srečali v naših Julijih.

Planinsko društvo Ravna gora iz Varaždina
vabi vse planinske organizacije in planince-fotografe,
da sodelujejo pri

RAZSTAVI PLANINSKE FOTOGRAFIJE

od 18.–24. februarja 1974 v Varaždinu

Tema razstave: planinstvo (v širšem smislu), alpinizem

Propozicije:

1. Pravico do sodelovanja imajo vsi državljani ne glede na to, ali so člani planinske organizacije.
2. Vsak avtor lahko na obe temi pošlje neomejeno število fotografij. Velikost fotografij mora biti najmanj 20 × 30 cm.
3. Avtor mora biti na hrbtni strani fotografije označen s šifro. K fotografijam je treba priložiti zaprto kuverto z avtorjevo šifro in navesti ime in priimek, naslov, ime planinske organizacije, naslov fotografije in kraj, kjer so bile posnete.
4. Fotografije je treba poslati najkasneje do 10. februarja 1974 na naslov: Planinsko društvo Ravna gora, Varaždin, Adžijin trg 7 (za razstavo planinske fotografije). Fotografije bomo lastnikom vrnili v začetku marca 1974.
5. Najboljše fotografije bodo posebej nagrajene na vsako temo:
  - s tremi nagradami po oceni žirije,
  - z nagrado po oceni publike,Vsi udeleženci bodo dobili pismena priznanja za sodelovanje na razstavi.
6. Clane žirije bo imenovalo Planinsko društvo Ravna gora.

Planinsko društvo
Ravna gora Varaždin

DRUŠTVENE NOVICE

LETOS 24. FEBRUARJA DEVETIC NA STOL

Planinske in taborniške organizacije vsako leto skupaj z borčevskimi organizacijami organizirajo manifestacije, kot so zimskošportna tekmovanja Po stezah partizanske Jelovice, Po poteh partizanske Ljubljane, Igmski marš, Memorial 26. zmrznjenih partizanov v Mrkopolju, Mavrovski smučarski memorial v spomin in počastitev 86 žrtev snežnega plazua leta 1956. Vsem tem manifestacijam se je po letu 1962 pridružil še zimski spominski pohod na najvišji vrh Karavank, na Stol, v spomin in počastitev bitke 40 prvoborcev jeseniške Cankarjeve čete s preko 2000 Nemci in domačimi izdajalci 20. februarja leta 1942 na strminah Stola. Ob dvajsetletnici te bitke so 25. februarja leta 1962 jeseniški plezalci, skupaj s preživelimi prvoborci bitke na Stolu, s taborniki in lovci z velikim in obetavnim uspehom izvedli prvi spominski zimski pohod na Stol. Udeležilo se ga je petdeset ljudi.

Ob prvem spominskem pohodu na Stol so udeleženci sklenili, da se na ruševinah stare Prešernove kočice, zgrajene 31. julija leta 1910, postavi nova kočica. Pri uresničevanju tega pomembnega sklepa so sodelovale planinske, taborniške, lovske ter druge organizacije, šolska mladina in na pobudo preživelih prvoborcev tudi kurirji in člani borčevskih organizacij.

21. avg. 1966 je bila nova Prešernova kočica na Stolu slovesno odprta. S to novo postojanko so bili ustvarjeni ustrežnejši pogoji za izvedbo vsakoletnih zimskih spominskih pohodov na Stol.

Drugi spominski pohod je bil 26. februarja leta 1967 s 84 udeleženci iz Jesenic, Tržiča, Radovljice in Kranja. Prvič so se pohoda na Stol udeležili planinci iz Ljubljane, Celja, Velenja, Maribora, Kopra in drugih krajev.

Do sedaj se je osmih spominskih pohodov na Stol udeležilo preko 2500 planincev. Poseben poudarek so spominskemu pohodu na Stol dajali vedno redkejši prvoborci jeseniške Cankarjeve partizanske čete, udeleženci bitke izpred 32 let Ivanka Kozar, Franc Konobelj, Stane in Vlado Kersnik, Štepsel in še drugi.

Časopisno podjetje »Delo« je vsako leto pokrovitelj nad to manifestacijo.

Vsi udeleženci prejmejo ob prvem pohodu spominsko legitimacijo in bronasti spominski znak, mnogi udeleženci pa so prejeli tudi že srebrne in zlate spominske znake.

Za varnost vseh udeležencev vzorno skrbijo bližnje postaje GRS Mojstrana, Jesenice, Radovljica.

Organizatorji pohoda na Stol bi morali v prihodnje poskrbeti za red in snago na pohodu. Mnogi udeleženci za seboj puščajo odpadke in nesnago.

Letošnji deveti zimski spominski pohod na Stol v nedeljo dne 24. februarja moramo dobro pripraviti.

Uroš Župančič

ZBOR IN POHOD PTT PLANINCEV JUGOSLAVIJE

Planinci PTT Jugoslavije imajo doslej za sabo 21 srečanij. Ker je organizator vsako leto drugo društvo, so tudi posamezni kraji zborov v različnih predelih naše dežele.

Pred dobrim letom dni so delegati planinskih društev PTT na Kopaoniku, kjer je bil dvajseti zbor, sklenili, da bo prireditelj naslednjega zbora planinsko društvo PTT iz Maribora. Mariborsko društvo je bilo prvokrat organizator zbora ptt planincev pred devetimi leti na Plešivcu. Zahtevne naloge se je lotilo z vso resnostjo. Znatno je pomagal društvu tudi kolektiv mariborskega ptt podjetja.

Prireditveni prostor XXI. zbora jugoslovanskih ptt planincev na Pohorju od 3. do 6. julija letos je bil nedaleč od hotela Bellevue (zgornja postaja pohorske vzpenjače). Na tem mestu so bile v glavnem tudi vse prireditve, od govorov do kulturnih sporedov. Udeleženci zbora so prenočevali v pohorskih hotelih in počitniških domovih, nekateri pa tudi v šotorih. Zbora se je udeležilo več kot tristo planincev iz vseh republik, na Dan borca, 4. julija, pa se ga je udeležilo še okoli 400 ptt planincev iz Maribora, Celja, Ljubljane, Novega mesta, Varažдина in drugih bližnjih krajev.

Nekaj čez 10. uro je pihalni orkester KUD Pošta iz Maribora zaigral državno himno. Slavnostni govor je imel predsednik PD PTT Maribor ing. Tone Gosar. Za njim so se zvrstili še drugi govorniki, med njimi tudi podpredsednik PZS Tone Bučer. V kulturnem sporedu so nastopili: pihalni orkester in moški pevski zbor KUD Pošta iz Maribora, folklorna skupina KUD Jože Hermanko in člani mariborske drame. Večina udeležencev zbora se je 5. julija udeležila izleta k bojišču legendarnega Pohorskega bataljona na Osankarici ter mimo Črnega jezera do doma pri Treh kraljih. O borbah partizanov in pomenu Pohorja med NOV sta izletnikom spregovorila nekdanja borca NOV Drago

Planinci PD PTT
pred Poštarsko kočo
pod Plešivcem
Foto Bruno Fras

Miklavec in Linka Ksela. Slednja je bila celo nekaj časa borka Pohorskega bataljona.

Na zboru je bilo tudi športno tekmovanje posameznih društev v orientaciji po terenu s kompasom in specialko ter v streljanju z zračno puško. Najbolj uspešni so bili domači tekmovalci – v obeh disciplinah sta zmagali ekipe PD PTT Maribor. Ob večerih je bilo poskrbljeno za družabno življenje – ob glasbi in tabornih ognjih.

Priveditelj naslednjega zbora bo PD PTT Učka z Reke; tako je bilo med drugim sklenjeno na posebni seji delegatov posameznih društev.

* * *

Kot organizator letošnjega zbora je PD PTT iz Maribora priredilo tudi XXI. pohod ptt planincev Jugoslavije, ki je bil od 6. do 8. septembra letos. Začel se je pri spomeniku borcem NOV na Poljani pri Prevaljah, medtem ko je bil zaključek pohoda (pravijo mu tudi partizanski marš) v poštarški koči pod Plešivcem, postojanki gostujočega društva.

Pohod je v glavnem potekal po odseku transverzale kurirjev in vezistov NOV Slovenije, katere pokrovitelj so slovenska ptt podjetja. Udeležilo se ga je 47 planincev, med njimi pet deklet, iz skoraj vseh jugoslovanskih ptt planinskih društev.

S Poljane, znamenitega kraja, kjer so 13. maja 1945 enote III. jugoslovanske arma-

Sostop s Pece
Foto Bruno Fras

de, združene z borci IV. operativne cone, uničile zadnji nemški divizijski korpus, ki se je umikal z našega ozemlja, smo ptt planinci krenili proti Mežici. Od tod smo se povzpeli do doma na Peci in si med drugim ogledali votlino spečena kralja Matjaža. Najvišji vrh Pece Kordeževo glavo (2126 m) smo prihranili za naslednji dan, ko smo se že kar jutraj povzpeli nanj. Po dokaj strmem pobočju smo se spustili v dolino Tople in naprej v Črno na Koroškem.

Naslednji postanek je bil v Andrejevem domu na Slemenu. Od tam smo odšli v Zavodno (Bele vode), kjer je bila ob spomeniku padlemu partizanskemu pesniku Karlu Destovniku-Kajuhu slovesnost. Jože Dobnik je zbranim govoril o pesnikovem življenju in delu in jim prebral nekaj njegovih pesmi.

Isti dan je še sledil vzpon na Uršljo goro (1696 m). Zjutraj smo se spustili proti pošarski koči. Tam so nas pričakali predstavniki PD PTT Maribor s predsednikom ing. Tonetom Gosarjem na čelu in predstavniki družbeno-političnih organizacij občine Slovenj Gradec.

Bruno Fras

PRVO SREČANJE BRATSTVA PLANINCEV PTT ZAGREBA IN LJUBLJANE

1. in 2. septembra 1973 je PTT planinsko društvo »SLJEME« iz Zagreba pripravilo prvo srečanje z ljubljanskimi planinci. To srečanje je bilo na Velebitu v domu na Zavižanu.

V domu so nas gostitelji prisrčno sprejeli. Predsednik PD PTT Ljubljana, tov. Dobnik in tajnik PD PTT Zagreb tov. Mateček sta pozdravila vse navzoče. Na srečanje je prišel tudi predsednik Planinske zveze Jugoslavije, tov. Božo Škerl. Po kosilu smo v spremstvu gostiteljev šli na vrh Vučjak. Pogled na morje, na otoke in na vrhove Velebita je bil res čudovit. Bilo je lepo, le veter je neusmiljeno bril. Ko smo se vrnili z Vučjaka, smo si ogledali velebitski botanični vrt. V njem so zbrane vse rastline Velebita. Za tem smo se povzpeli še na Veliki Zavižan.

Na Velikem Zavižanu smo lahko hkrati videli planike in morje. To je bil res edinstven pogled. Pozno popoldne smo se odpeljali v dolino. Med potjo smo si ogledali fjord Zavrtnica pri Jablancu. Naslednji dan smo odšli na lepo in zanimivo skupno pot ing. Premužiča proti koči na Alanu. Pot nas je peljala prek Ražanskih Kukov v nenavadno, fantastično kraško kraljestvo, ki ga je tam ustvarila narava.

Nekateri smo se povzpeli na vrh Gromovače, nato pa smo nadaljevali pot do Rossijeve kolibe. Nekateri smo šli še na vrh Crikvena. Ta vzpon mi je bil najbolj všeč, saj smo se s plezanjem lahko malo razgibali. Po nekaj urah hoje smo prišli

v bukov gozd, nekaj časa smo hodili po travnatih planotah in kar prehitro smo se spustili na cesto Jablanac-Lika, kmalu za tem pa smo zagledali tudi zavetišče na Alanu.

Bogdan Bricej
(PTT Novice)

POLDRUG DAN Z GORJANSKO GODBO

Rudno polje, 18. avgusta 1973 ob sedmih zjutraj.

To pot iz avtobusa niso stopili samo navadni planinski nahrbtniki, temveč tudi bobni in basi, činele, pozavne, klarineti in trobente – gorjanska godba gre s svojci na Triglav. Mimogrede bodo tu pa tam nekaj zaigrali in sodelovali pri otvoritvi povečane planinske kočice na Doliču pod Triglavom.

Tistega planinskega pravila, da je treba vsako uro deset minut počivati in se razgledovati – se tudi oni niso mogli držati – predolgo pot so imeli pred seboj. Kdo se ga pa še drži?

Na tistem prevalu nad Jezercu, tam kjer se začneja Tosa, na Trati okoli Klinarjeve skale, so imeli zadnjo generalko. Takrat so Bohinjci tam spodaj lahko prvič prisluhnili.

Drugič je pelo že v skalah, pri enem od Čopovih viharikov. Tam, kjer so Bohinjci usekali pot v skalo, ko so povečevali svojo Vodnikovo kočico. Potem so jih lahko slišali številni planinci pri Vodnikovi koči – tudi oskrbnica Angelca si je vzela čas.

V Planiki gospodarijo Gorjanci – to je gorjanska kočica. Če je tako, potem tudi gorjanska godba tu ne sme molčati. Na tisti visoki planoti je dosti prostora, da so lahko stopili v krog – kljub nekaj stotinam planincev in izletnikov. Visoko s triglavskih grebenov so jih lahko poslušali.

Ampak zanje se tu pot ni končala! Spet je romal več kot 15-kilski boben na krošnjo. Prevzel ga je Vinko Larisi in šel z njim tako hitro, da mu je le malokdo mogel slediti. Zamolkli basi, ki tudi niso dosti lažji, so se tesneje oprijeli hrbtov, vsak trk ob skalo se jim pozna.

To je tista pot, po kateri so pred mesecem dni romale lestve: najprej tista dolga, tesarska, desetmeterska, v enem kosu, iz Podbrda – v dežju in viharju. Štiri dni za njo še tista elegantna sestavljenka od Antene, ki je naredila s svojim spremstvom in nosači več hrupa.

Na Malem Triglavu, tam kjer se priključi steza s Kredarice, se zresimo ob bronasti plošči. Tu je lani v tem času gospodarila strela. Oblaki so zakrivali sonce, ko smo prišli na vrh. Ti ljudje bi ga zakrili, če bi bili v zraku, toliko jih je bilo na vrhu! Potem se je zjasnilo. »Naj se kar tukaj zgoraj začne praznovanje

jutrišnje otvoritve na Doliču.« Najprej »Hej, Slovani«, Nato je najavil vodja godbenikov, da bodo zaigrali eno tistim, ki so se ponesrečili in padli v teh gorah. Potem je bilo pesmi še več. Tudi veselih. Ko so zadnji godbeniki prišli na Dolič, je nanj že padla nočna zavesa. Pod vroče razbeljenim krovom povečane kočice smo iskali počitka. Tesno je bilo za vse. Nekaj planincev je kljub noči vzelo pot pod noge in odšlo naprej.

Šele zjutraj smo si lahko ogledali povečano kočico. K stari leseni so prizidali zidan del, večji in višji od prve se blišče novi beli zidovi. Za deseto uro je napovedana proslava.

Gledamo in poslušamo: lansko jesen so pričeli zidati, to je kratek čas za tako kočico v težko pristopnih višavah. In še dolga gorska zima je bila vmes. Jeseni so začeli topiti sneg, da so prišli do vode za beton. Potem so odmetavali sneg, ki je novo stavbo pokrili. Spet so zidali, delali streho, pokrivali s pločevino, vihar jim jo je spet odkril, iskali cement v lanski cementni stiski. Če ne bi bilo povsod, kamor so se obračali za material in pomoč, planincev po podjetjih, delavnicah in pisarnah, bi težko uspeli. Vozili so cement in les s helikopterjem in nosili s kornji, odpirali, zapirali, zabijali in odbijali in vse, kar je treba.

Tu je delovodja Pazlar, glava gradnje. Tu so njegovi sodelavci, eden od njih z roko v mavcu, pred enim mesecem si jo je zlomil, ko je padel pri delu. Danes je vseeno prišel sem gor iz doline.

Tamle je Matija Klinar, 72-leten (150 kg ima), starosta in predsednik gorjanskih planincev. Tu so Potočnik, Breclj in Klančnik. Tu je še cela množica, ki govori po gorjansko, bohinjsko, trentarsko, štajersko, ljubljansko in hrvaško, nemško, italijansko in angleško.

In personal nove kočice.

Vračamo se v Trento — ne v Krmo. — Glejte, tu se je pred tremi tedni ubil konj (čisto bel je bil in Golob so mu rekli). Tudi po dvesto kil je nesel, tistikrat vzmetnice na Dolič. Še zdaj se vidi, kako je uboga žival kopala s kopiti, da bi se ujela.

V Trenti godci niso igrali. Pa so se hoteli drugi mešati in jim soliti pamet. Godci so imeli svoj prav! Ne drezajte v godbo. Prostovoljci smo, nimamo samo godbe, imamo tudi šihle, in delo doma, žene, otroke. In žene nam včasih kakšno rečejo: da nas ni skoraj nikoli doma; enkrat vaja, potem koncert, nastop, proslava, pogreb, pa spet vaja. Nekateri so še mladi, nekateri še v šole hodijo, domači se boje, da se ne bi preveč navadili potov. In tako v hotelu Planinski orel v Trenti niso zaigrali nobene. Pospravili so in odšli na avtobus.

Ob devetih zvečer se je avtobus dokončno ustavil. Bila je nedelja. Še tole je bilo naročeno: »V torek zvečer na Bledu — v narodnih nošah!« Anton Kocjančič

PLANINSKO ZAVETIŠČE V VRATIH

Zdaj, ko je kolektivni dopust za nami in ko vemo, koliko naših sodelavcev-planincev je preživljalo svoj oddih v našem zavetišču v Vratih, smemo s ponosom napisati nekaj o našem delu v zvezi s tem. Kolikor mi je znano, že precej let nazaj ni bilo v našem Tomosu tolikšne prizadevnosti, kot so jo pokazali prav naši planinci s prostovoljnim delom pri opremljanju našega zavetišča. V dveh tednih je 18 planincev hodilo v svojem prostem popoldanskem času delat po štiri ure v našo mizarско delavnico, da smo lahko pravočasno izdelali vso potrebno opremo za to zavetišče.

Kljub vsesplošno znani skromnosti planincev ne smemo mimo tega, da ne bi posebej pohvalili nekaj izredno prizadevnih, kot so bili:

Jarkovič Jože, Čerin Rajko, Forti Karlo, Koren Boris, Vlah Jože, Škergat Mirjana, Cvetko Lado, ki so skupno z drugimi opravili okrog 350 prostovoljnih delovnih ur.

Pri tem ne smemo prezreti pomoči, ki nam jo je dala naša sindikalna organizacija z njenim prizadevnim predsednikom tov. Veverjem in seveda samoupravnimi organi kot npr. odbor za zadeve delavcev in odbor za gospodarjenje, ki sta nam odobrila izdelavo te opreme iz odpadnih materialov.

Skratka, s tako zavzetostjo organizacij in entuziazmom posameznikov je mogoče prebroditi vse navidezne ovire, najsi bo finančne ali materialne, o katerih današnji tako radi govorimo.

Morda ne bo odveč, če še mimogrede omenim, da finančni stroški za vso mogočo opremo niso presegli 3200 din.

Zanimiv bo tudi podatek, da je v času našega dopusta preživelo SVOJ AKTIVNI ODDIH okoli 40 naših sodelavcev s skupno 220 nočitvami. Ti dopustniki niso le poležavali na soncu, temveč so obiskovali vse mogoče vrhove v Julijcih.

Vlado Cvetko

FRANCU ŠETINCU V SPOMIN

Dne 27. oktobra 1973 je umrl v ljubljanski bolnišnici po krajši bolezni najstarejši član in dolgoletni odbornik planinskega društva Trbovlje tovariš Franc Šetinc. Rodil se je 16. avgusta 1884, v kmečki družini v Brežicah, pred nedavnim je torej praznoval svoj 89. rojstni dan. Pokopali

smo ga ob številni udeležbi občanov, predvsem iz planinskih vrst, v ponedeljek 29. oktobra 1973 na trboveljskem pokopališču. V imenu društva in številnih znancev-planincev in PZS se je od njega ob grobu poslovil z občutenim žalnim govorom Tone Sterniša, predsednik PD Trbovlje.

Franc Šetinc je bil član podružnice SPD Ljubljana-matica od leta 1924–1928, član podružnice SPD Trbovlje je bil od leta 1928–1941, od leta 1945 dalje do svoje

Franc Šetinc

smrti pa član PD Trbovlje. Pokojnik je bil torej član slovenske planinske organizacije domala 50 let. Opravljal je številne odborniške dolžnosti. V razdobju od leta 1928–1941 je bil sprva namestnik blagajnika, nato odbornik, zadnja leta pred vojno pa gospodar planinske kočice na Mrzlici. Po letu 1945 je bil član gospodarskega odseka disciplinskega razsodišča, zadnja leta pa član nadzornega odbora. Na občnem zboru marca leta 1969 je spričo teže svojih let odložil dolgoletno odborniško funkcijo v PD Trbovlje. Sodeloval je pri gradnji skoraj vseh objektov na Mrzlici (1119 m). Tako je bil član stavbnega odseka za gradnjo planinskega doma na Mrzlici v letu 1930–31, sodeloval je pri gradnji povojne kočice na Mrzlici v letu 1946, nato pri gradnji depandanse, gospodarskega poslopja, novega – sedanjega doma na Mrzlici, Poldetove kočice, ceste, vodovoda in še pri nekaterih drugih objektih. Skupno s pokojnim Tonetom Skobernetom sta vložila mnogo prostega časa v urejanje društvene članske evidence, precej časa pa tudi v urejanje društvenega arhiva in v razno pisarniško delo.

Pokojni Franc Šetinc pa ni bil le graditelj in gospodar, pač pa tudi in predvsem

velik ljubitelj planinskega sveta. Desetletja je hodil vsako nedeljo, zadnja leta, ko je užival pokoj, pa tudi med tednom, v bližnji pa tudi daljni planinski svet. Pogosto je obiskal vrhove v Julijcih in v Savinjskih Alpah, obhodil je na nešteti izletih vse zasavske vrhove, najljubša od vseh pa mu je bila Mrzlica. Tu se je čutil kot doma, bila je njegov drugi dom. Pogosto je hodil v hribe sam. Ni bil prijatelj motoriziranega planinstva.

V družbi je bil vedno veder in tovariški. Za svoje obsežno in nadvse plodno delo mu je PD Trbovlje podelilo več priznanj. Priznanje pa mu je podelila tudi PZS s srebrnim in zlatim znakom ter plaketo ob njegovi 85-letnici; zlato značko pa mu je podelila tudi PZJ. Na dan planincev 12. 9. 1971 sta mu predstavnika občine Trbovlje podelila na Mrzlici državno odlikovanje – red dela s srebrnim vencem.

Klenega moža, ki smo ga še pred nedavnim srečevali na planinskih poteh, ni več. Pogosto smo ga mlajšim planincem v planinskih šolah postavljali za zgled: solidnega, treznega, delavnega, doslednega in domoljubnega človeka-planinca. In kot takega bomo ohranili v spominu pri vsem našem nadaljnjem delu, v vseh naših mislih in snovanjih.

T. Lenarčič

TEČAJA ZA MLADINSKE VODNIKE V ZIMSKIH RAZMERAH NA KOMNI V LETU 1973

Veliko število prijavljenih je prisililo MK PZS, da je organizirala dva tečaja za MV v zimskih razmerah.

Udeležilo pa se jih je žal le 42 tečajnikov iz 27 PD.

Vreme nam je delovno področje utesnilo v glavnem v Kočo pod Bogatinom, kjer smo bivali in se hranili.

Na tečajih smo predelali program, slabe snežne razmere so nam onemogočile vajo v hoji z derezami in s cepinom.

Naredili smo naslednje ture:

I. izmena: dve turi na koto 1650, južno od Koče pod Bogatinom in na Lepo Komno; II. izmena: na koto 1650, na Lepo Komno in na Bogatinsko sedlo.

Tečaja sta vodila Janez Pretnar in Franjo Krpač. Tehnični vodja na obeh tečajih je bil Stane Koblar, instruktor pa Blanka Matičič.

Zdravniške posle pa sta opravljala dr. Rudi Zupan in dr. Lovro Stanovnik.

Tečajniki so ob zaključku tečaja dali naslednje pripombe: tečaja naj se udeležijo le tečajniki, ki obvladajo smučanje; predavanja naj bi popestrili in obogatili z diapozitivi.

F. Krpač

LETNI TEČAJI ZA MLADINSKE VODNIKE V LETU 1973

82 tečajnikov iz 32 PD se je udeležilo v poletnih počitnicah tečajev za mladinske vodnike.

Prijavilo se je čez sto tečajnikov, zato je MK PZS organizirala tri tečaje. Od 8. do 15. julija sta potekala tečaja v Vratih in na Okrešlju. Slednji je trajal dan manj. Tretji tečaj je bil v Vratih od 15. do 22. julija. Vreme tečajem ni prizaneslo. Predpisani program so na vseh tečajih predelali in opravili naslednje ture:

Okrešelj; Okrešelj-Kamniško sedlo- Brana-Okrešelj;

Okrešelj-vrh Turškega žleba-Okrešelj.

Vrata (5. do 15. 7.):

Vrata Tura pod steno Triglava:

Vrata-Luknja-Gamzovec-Kriški podi-Sovatna-Vrata;

Vrata-Bivak 4-Vrata

Vrata (15. do 22. 7.):

Tura pod steno Triglava; Vrata-Luknja-

Gamzovec-Kriški podi-Bivak 4-Vrata;

Vrata-Kališče-Bivak 2-Vrata.

Tečaje sta vodila Miha Marenče in Franjo Krpač od sodelovanju Jožeta Miheliča, Frančka Malija, Iztoka Polaka, Andreja Kristančiča, Jožeta Libnika, Janeza Kunstlja in Blanke Matičič.

Zdravnik na tečajih sta bila dr. Ksenija Ogrizek in dr. Andrej Bren. Na tečajih so predavali tudi Tone Strojín, Marko Selan, Mirko Šoštarčič, Janez Pretnar, Marjan Prelog in Boris Mlekuž.

Ob koncih tečajev so tečajniki skupno z vodstvi tečajev pripomnili:

tečaji so prekratki in prenatrpani; treba je več praktičnega dela, teorijo naj bi tečajniki predelali doma ob literaturi, ki naj se jim posreduje pred tečajem; uvede naj se enotna malica; za tečaje naj se izbira koča, ki ima elektriko in v kateri tečaj ne bodo motili drugi obiskovalci.

F. Krpač

MO BOH. BISTRICA

V MOPD Boh. Bistrica smo že nekaj časa opazali, da imamo premalo aktivnih članov. Poskusili smo jih pridobiti z različnimi izleti, s predavanji, vendar ni bilo pravega rezultata. Zato smo se odločili začeti s planinsko vzgojo pri najmlajših članih - v osnovni šoli. Organizirali smo planinsko šolo. Tu smo naleteli na veliko razumevanje pri vodstvu osnovne šole. Ker pa PŠ še nima tradicije, smo pridobili le dvanajst članov. Ti so precej navdušeni za hribe in niso ravno brez izkušenj. Največ jih je iz sedmega razreda. V tem okviru smo začeli z akcijo pionir-planinec. V programu šole so predavanja in seveda izleti, ob zaključku bomo organizirali tabor na Velem polju. Pri pre-

davanjih se ravnamo po programu za PŠ. Predelali smo že zgodovino planinstva, organizacijo in gorstva. Naredili smo ture na Pršivec, Draški vrh in Tosc. Težav s prostorom nimamo, ker deluje PŠ v osnovni šoli. Planinsko društvo nam pomaga z denarjem. Člane PŠ kritično opazujemo, ocenjujemo njihove zmogljivosti in prizadevnost, tako da bomo lahko pozneje najboljše poslali na tečaj za MV.

Andrej Žmitek

PLANINSKA ŠOLA PD »OLJKA« POLZELA

V letu 1973 smo po uvodnih razgovorih 28. 1. in 16. 2. 1973 v sodelovanju s PD Vransko-Tabor, Zabukovica, Žalec in Polzela organizirali PŠ. Vsa ta društva so na območju občine Žalec in združena v meddruštvenem odboru za Savinjsko pot. To jih je tudi povežalo za skupno PŠ.

UO PD Polzela je razpravljajal na svoji seji o PŠ in dal soglasje koordinacijskemu odboru za PŠ z nekaterimi pripombami in nasveti. Imenoval je tudi vodjo odseka PŠ na osnovni šoli Polzela tov. Martino Krašovic-Zavec, člana UO ing. Božo Jordana in predstavnika pionirjev Darjo Rozman z osnovne šole Sempeter v Sav. dolini kot edinim predstavnikom.

Planinsko šolo je obiskovalo 29 mladih planincev, ki so se več ali manj redno udeleževali predavanj. Na preizkus znanja jih je prišlo 17 in jih od teh uspešno opravilo 16.

Udeležba je bila najmanj 12 in največ 21, povprečje pa ustreza tudi uspehu PŠ. GRS je izvršila demonstracijsko spuščanje pred vhomom v kraško jamo Pikel za vse odseke PŠ skupaj.

Za spoznavanje gorstev, orientacijo in gibanja v gorah smo opravili izlete na Učko (7. 4. 1973, Jordan, Verdev), pohod na Gozdnik in orientacijsko tekmovanje na Šmohorju (28. 4. 1973, Krašovic) ter zaključni izlet na Košuto (Dom na Kofcah, 29. 9. 1973, Jordan, Krašovic, Verdev), kjer smo podelili tudi značke in diplome. Več kot polovica udeležencev izleta (skupno 49) se je povzpela na Veliki vrh (2088 m) v prekrasnem jesenskem sončnem vremenu.

inž. Božo Jordan

MO SMARTNO PRI LITJI

Na osnovni šoli v Smartnem pri Litiji obstaja že več let mladinski odsek PD Litija, ki ga prizadevno vodita profesorici Slava Obradović in Mija Razpotnik. V minulem šolskem letu je bilo v njem nad 70 članov, od katerih jih je bila dobra polovica zelo delavna. Skoraj vsi so poslušali dve predavanja profesorja Cirila Hubada iz Ljub-

ljane (Biseri slovenske zemlje, Švicarski in italijanski prelazi), 20 jih je uspešno opravilo planinsko šolo, 24 pa izpit za gorske stražarje.

Vključili so se tudi v akcijo pionir-planinac; 10 članov je prejelo že bronasto značko, 5 pa srebrno. Na občnem zboru letos spomladi pa je 10 mladih ljubiteljev gora dobilo značko Zasavske planinske transverzale.

Mladi šmarčani najraje hodijo na izlete. Letos so obiskali Završnico pod Stolom, Rakitno, Krim, Kumrovec, Lisco, Bohor, Mrzlico, Gore nad Hrašnikom, Kal, Koptnik, Partizanski vrh, Čemšeniško planino, Zasavsko Sveto goro in Janče. Na tomenjenih izletih je bilo nad tristo udeležencev. Vsako leto sodelujejo tudi s petimi ekipami na pohodu partizanske Ljubljane.

Sezono zaključijo ponavadi z večdnevni izletom. V minulih letih so bili na Pohorju, Karavankah in Kamniških Alpah, letos pa so se odločili za Julijce. Od 19. do 23. avgusta je šlo 13 mladih planincev v spremstvu treh vodičev iz Aljaževega doma v Vratih na Triglav, nato pa čez Komno, Bogatin in dolino Triglavskih jezer v Bohinj.

Poleg obeh tovarišic, ki vodita šmarski mladinski odsek, spremljata šolarje-planince na vseh zahtevnejših izletih tudi načelnik mladinskega odseka pri PD Marko Dernovšek in gorski vodnik Jože Gretič. Da so mlade navdušili ne le zasavski ampak tudi drugi vrhovi, potrjuje dokaz, da ima kar 18 planincev že knjižico Slovenske planinske transverzale, ki jih marljivo »polnijo« z žigi.

Boris Žužek

PRIJATELJ STEVENS

Anglež E. Dudley Stevens ni popolnoma neznan našim bralcem, saj sem že pred leti v PV napisal o njem krajši sestavek. No, takrat je še aktivno hodil v gore, medtem ko je sedaj bolj ali manj primoran, da jih občuduje od spodaj. Seveda to še ne pomeni, da je pustil gore popolnoma v nemar. Ukvarja se sedaj s slikanjem gora pa ne samo angleških. V tem pogledu posveča zelo veliko časa tudi našim Julijcem, kamor je – ko mu je še zdravje dopuščalo – vsako leto rad zahajal. Kakor vidimo iz priobčene fotografije, skončuje sliko Bavškega Grinjavca in njegove sosesčine, kot jo vidimo s poti proti Poštarski koči. Mimogrede povedano, ta slika in še ena krasita sedaj pisarno republiškega centra Rdečega križa v Ljubljani.

Ko je še aktivno hodil v hribe, je bila Poštarska kočica vselej ena od njegovih prvih postojank. Bralec mi bo morda zameril izraz »aktivno«, ki ga uporabljam pač zato, ker je v gore možno hoditi tudi pasivno, kot bomo videli. Ste-

vensu je zelo pri srcu tudi Pogačnikov dom na Križkih Podih, ne samo zato, ker sta z oskrbnikom Poljancem velika prijatelja. Preden nadrobno opišem njegov zadnji »vzpon« na Pogačnikov dom, moram nekoliko poseči nazaj:

Dobrih osem let je že, kar sva se prvič srečala na vrhu Triglava. Od tedaj se je med nama skovalo trdno prijateljstvo, ki ga ni skrhalo niti moja triletna odsotnost v Združenih državah Amerike. Že koj drugi dan po povratku v Ljubljano, sem ga po naključju spet srečal. Tu je bil na obisku s svojo soprogo. Pred tem je prebil nekaj časa v Dalmaciji, vendar vroča klima njegovemu zdravju ni prav nič ustrezala. Zato si je raje v Vratih postavil svoj šotor. Tudi tam sem ga obiskal skupaj s prijateljem Tonetom Razingerjem. Ko sva se poslovljala, se ni mogel ubraniti solza. Še predobro sem ga razumel. Neprijetna bolezen mu je pobrala vse moči; počutil se je prikovanega v dolino do smrti.

Leta 1972 me je spet obiskal. Zdravje se mu je nekoliko izboljšalo, s seboj pa je prinesel kar šest platen z različnimi motivi iz Julijcev. Dve sta kar takoj odromali na Rdeči križ, sliko Pogačnikovega doma s Pihavcem in Splevto pa je namenil prijatelju Poljancu. Pri meni sta ostali še dve: Cmir iz Vrat in pogled z Dolkove Špice proti Mojstrovki, ki še čakata na kupca.

Problem je bil, kako spraviti sliko Pogačnikovega doma do Poljanca. Posredoval sem pri Viktorju, ki vsak dan z mulami tovari na Pogačnikov dom. Bil je takoj za to, da za primerno odškodnino postavi tudi Stevensa na Pogačnikov dom.

Zarana zjutraj smo se odpravili: Stevens in slika na muli, Heather, Stevensova žena in Viktor peš, jaz sam pa s primerno zamudo za njimi. Sam sem mimogrede še skočil na Stenar, spremljala pa me je psica, ki ji je ime Buba, pa jo vsi kličemo za Babo.

Ko smo se vračali s Pogačnikovega doma, je Stevens zaupal muli samo svoj nahrbtnik, mi trije s psom pa smo šli raje peš. Časa smo imeli na pretek, zato smo se ustavili pri lovski koči ter s klopce občudovali razgled okoli sebe. Takrat pravi Stevens: »Kaj bi jaz dal, če bi mogel vsak dan hoditi tukaj gor in dol, tovoriti provijant ter vsake toliko časa vzpodbujati mule, Gremo, gremo... cmmm, cmmm!.« Nisem si mogel kaj, da ne bi tega pozneje povedal Viktorju. Stvar vendar ni tako enostavna, je menil tovarnik. Pred omenjeno turo smo šli vsi skupaj še na Krnsko jezero pa tudi na Mangart sem ju hotel odpeljati. Zal je Stevensa preveč dajal prehlad in je moral od ture odstopiti. Zato sva šla na vrh samo z njegovo ženo.

Na podoben način, kot je priromal na Pogačnikov dom, je želel priti tudi do

E. Dudley Stevens,
občudovalec naših gora
in prijatelj naših ljudi
Foto ing. Peter Starič

Staničeve kočice, na katero ga veže tudi zelo veliko lepih spominov. Žal s transportom ni bilo nič, vključno z razgovorom; tovornik je bil preveč zaseden z drugim delom.

V svojem zadnjem pismu mi omenja, da odhaja spet v svojo priljubljeno Snowdonijo, North Wales. Sicer pa je doma v Staffordu. Kdor ljubi gore, se v mestu gotovo ne počuti prav dobro, zato Stevens izkorišča vsako možnost, da se odpravi do doma v Ogwen Valley, kjer je bil več let oskrbnik planinskega doma Capel Curig in poklicni gorski instruktor.

Ing. Peter Starič

PROSLAVA 90-LETNICE CAI, SEKCIJA GORICA

Ob 90-letnici svoje sekcije je CAI Gorica organiziral srečanje mladih planincev (do 18 let) iz Julijske Krajine, Koroške in Slovenije. Srečanje je bilo organizirano 29. in 30. septembra letos.

Srečanja so se udeležili mladi iz CAI Gorica, SPD Gorica, CAI Trbiž, CAI Pordeone, OAV Beljak in Celovec ter naši iz Sežane, Jesenic in Ljubljane.

V soboto 29. 9. smo se srečali v Koči julijskih divizij. Po krajšem pozdravu smo si ogledali bližnji gorski svet, zvečer pa diapozitive iz obeh delov Julijskih Alp. Za nedeljo 30. 9. je bil predviden vzpon na Montaž. Huda nevihta nam je vzpon preprečila, zato smo se z žičnico dvignili na Kanin do kočice Gilberti, vendar je dež onemogočal vsak korak iz kočice.

V spontanem pogovoru smo izmenjavali organizacijske prijeme, vzgojne izkušnje in primerjali učne programe za naše mlade planince.

Dež ni vplival na razpoloženje udeležencev srečanja. Namen srečanja ni bil le dosežen – presežen je bil. Prišlo je do številnih dogovorov za nadaljnje stike in sodelovanje.

Bili smo mnjenja, da je potrebno podobna srečanja zaradi letošnjega uspeha redno organizirati v okviru že tradicionalnega sodelovanja med tremi deželami. Mladi planinci iz Beljaka so se ponudili kot organizatorji srečanja v letu 1974.

Kot že omenjeno, so se srečanja udeležili tudi mladinci SPD Gorica. Mislim, da smo tega dejstva po dosedanjih težavah tega društva z novačenjem mlajših lahko veselili. Zaposlili so za našo vzgojno literaturo in pomoč pri organiziranju skupnega izleta.

Razšli smo se s številnimi lepimi vtisi, veseli novih prijateljev.

ing. D. Škerbinek

NEKAJ PODATKOV O DELU AVSTRIJSKE GRS

Ob 75-letnici avstrijske GRS, ki so jo naši sosledje slavili preteklo leto, je vredno pogledati nekaj podatkov o tej organizaciji. Avstrijska GRS (Bergrettungsdienst) deluje na območju vseh dežel ZR Avstrije, reševalci so združeni v 284 postajah, ki imajo na voljo 1846 obveščevalnih točk in okrog 150 lavinskih psov. Organizacija šteje 7116 članov, ki so v času od 1945 do 1972 rešili 89.672 poškodovanih, prenesli v dolino 4812 mrtvih in opravili skupno 94.484 akcij.

Očitno gre za množično organizacijo, ki ima dobro izurjene člane in dobro vodstvo, ne manjka pa ji opreme. Za vzorec povejmo le tole:

Oprema za dviganje z jeklenico imajo 223, reševalnih oprtnikov (graminger) 226, jeklenih nosil (mariner) 296, vitljev 69, vrvi 1336, radijskih postaj 383, reševalnih čolnov 653, lavinskih sond 5614, AMBU aparatov 26, vozil 18, službenih koč 71. BRD uporablja helikopterje ministrstva za notranje zadeve ZRA in zvezne avstrijske vojske.

Poudariti moramo izredno plodno sodelovanje avstrijske GRS z IKAR in našo GRS. V začetku so bile težave, ki sta jih ji z večšo roko in občutkom premostila pokojni F. Košir in načelnik GRS pri PZS dr. Miha Potočnik.

Stanje nas ne sme presenečati, saj vsi z dejanji služimo človečanskim ciljem. Kljub temu pa smo lahko veseli, ko vidimo, da ne ostajamo samo pri deklaracijah in se na zgledih prepričamo, da enakopravno sodelovanje med narodi lahko postane resnica, ne le lepe sanje prihodnosti.

Kakor naši reševalci, delajo tudi avstrijski brezplačno in častno, tesno povezani s policijo, žandarmerijo, financarji in Rdečim križem.

ing. P. Šegula

NAGRADA PLANINE

PD »Kamenjak« iz Rijeke si je pri svoji ustanovitvi leta 1962 zamislilo tekmovanje med društvi, s katerim bi propagiralo planinstvo in spoznavanje gora. Tekmovanje ima ime: Osvajajmo planinske vrhove za »nagrado planine«.

V preteklih desetih letih je tekmovalo preko 200 tekmovalcev, večinoma iz Reke, največ iz PD »Kamenjak«. Zadnje čase pa se za tekmovanje zanimajo tudi planinci iz drugih krajev.

Da bi planincem in bralcem »Planinskega Vestnika« pomagal z informacijami o tem tekmovanju, naj povem v kratkem:

Tekmovanja se lahko udeležijo vsi člani planinskih in drugih organizacij v SFRJ. Tekmovalci morajo v treh letih obiskati toliko planinskih vrhov, da šesteta nadmorska višina zneso določeno število. To število je odvisno od kategorije tekmovalcev in od kategorije značke – »nagrada planine«, za katero se je tekmovalec odločil.

Norme tekmovanja so naslednje:

za zlato značko morajo tekmovalci zbrati 100 000 m. Tekmovalke in pionirji do 15. leta izpolnijo to normo s 75 000 m. Za srebrno značko je norma 75 000 m, za tekmovalke in pionirje do 15. leta 60 000 metrov. Za bronasto značko je norma 60 000 oziroma 50 000 m.

Izbrani so obvezni vrhovi: Kamenjak, Obruč, Risnjak, Učka in eden od vrhov v Velebitu.

Tekmovalec prejme dnevnik, v katerega odtiskuje žige. »Pravila« tekmovanja pri-

znavajo tudi vrhove, ki jih tekmovalec obiše v organizaciji društva, četudi ni žiga na njem. Tekmovalec opiše vzpon in vrh, opis pa mu mora potrditi vodstvo izleta in tajništva društva. Takih primerov je lahko največ 5. Ko izpolni normo za značko, za katero tekmuje, vrne dnevnik tajništvu PD »Kamenjak«, da ga posebna komisija pregleda. Če ta ugotovi, da je dosegel potrebno normo, tekmovalec prejme značko in diplomu »nagrada planine«, dnevnik pa se mu vrne. Po pravih se to izvrši na letni društveni skupščini.

Tekmovalec po poštni položnici vplača na naslov Planinskega društva »Kamenjak«, 51 000 Rijeka, Korzo N. Revolucije 40/1, (ali osebno v torek in petek od 18. do 20. ure) vsoto N din 25 in da svoje podatke: ime in priimek, dan, mesec in leto rojstva, kraj in naslov stanovanja, podatke o članstvu v planinski organizaciji ali kaki drugi, katere član je.

Tekmovalci dobe poleg dnevnika tudi 1 izvod »Pravil« o tekmovanju.

Viktor Stipčić

Planinska založba ima na zalogi:

- S. Klinar: KARAVANKE – PLANINSKI VODNIK 1971 din 55
- P. Ficko: KAMNIŠKE IN SAVINJSKE ALPE – PLANINSKI VODNIK 1973 din 75

vam svetuje pri smučarski turah:

- C. Praček: TURNI SMUK – JULIJSKE ALPE 1972 din 40

opisuje plezalne vzpone:

- PLEZALNI VZPONI – VZHODNE JULIJSKE ALPE 1970 din 65

z modernimi zemljevidi omogoča dobro orientacijo v gorah:

- Zemljevid JULIJSKE ALPE – vzhodni del 1973 din 20
- Zemljevid JULIJSKE ALPE – zahodni del 1973 din 20
- Zemljevid KAMNIŠKE IN SAVINJSKE ALPE din 7
- Zemljevid BOHINJSKE IN FUŽINSKE PLANINE din 13
- Zemljevid ŠKOFJELOŠKO POGORJE 1972 din 22

v priročnikih za planinsko vzgojo vas seznanja z večinami varne in zdrave hoje po gorah:

- F. Schmitt: NEVARNOSTI V GORAH 1971 din 4
- A. Gayl: PLAZOVI 1973 din 25
- PESMI Z GORA 1970 din 4
- M. Krišelj, dr. T. Wraber, ing. P. Šegula, M. Trontelj, dr. P. Soklič: BIL SEM NA TRIGLAVU

ALPINISTIČNE NOVICE

VII. IN VIII. TEŽAVNOSTNA STOPNJA

Urednik ÖBZ Steiner pravi v pripombi na Messnerjevo knjigo »Der 7. Grad«, da je Messnerjeva zahteva prišla natančno po 40 letih. L. 1933 je dunajski alpinist Karl Ropinger želel odpreti stopnjevanje oziroma ocenjevanje še za dve stopnji. Messner se zavzema, da bi bila lestvica odprta brez omejitve, češ da so nekateri »šestice« v zadnjih letih za več stopenj nad VI. Steiner je proti odpiranju, tudi za eno samo stopnjo in to takole utemeljuje: Težavnostna stopnja velja le za plezalsko tehnično zahtevnost sveta. Mera naporov, nevarnost, ekspozičija, orientacija niso vštete. Numerično vse to ni mogoče izraziti. Messner, pravi Steiner, sam priznava, da se plezalec pri reševanju problemov podvrže pravilom, ki so pomembna samo zanj. Če je res tako, potem je vseeno, če se najtežje, kar je posamezni plezalec splezal, enostavno šteje za VI. Skrajno težko steno lahko preplezaš s 100 klini, lahko pa tudi brez njih, vendar stena ostane »skrajno težka«, število klinov na težavnost nič ne vpliva. Vse to in še kaj drugega sodi v opis, spis, opombe. Iz strahu pred premočno športizacijo alpinizma je bilo leta 1962 tako ocenjevanje ovrženo. Dosedanja lestvica je prirejena za poprečnega alpinista, ne za ekstremista. Ta naj bi bil vsemogočen, tudi za težave nad VII. Za večino alpinistov VII. stopnja ne bi bila pomembna, težko bi jo bilo z besedami označiti, zato tudi ne bi bila izraz napredka v alpinizmu.

Messner pravi, da je uvedba nove stopnje in odprta lestvica za še višje stopnje nujna zaradi množice »šestice«, ki se med seboj zelo razlikujejo, predvsem v uporabi tehničnih sredstev. Če ta razloček ne bo upoštevan, je pot za napredek zaprta. Ali bo tudi ta polemika pogovor glušcev? (O treningu R. Messnerja je obširneje pisal Tine Mihelič v »Delu« 30. 7. 1973.)

T. O.

ANDREJ MROZ

To poljsko ime smo v zadnjih desetih letih večkrat brali v Tatarniku, v La Montagne, v vseh alpinističnih kronikah. Bil je eden od velikih alpinistov, eden od fanatičnih ljubiteljev velikih smeri, vzponov visokega sloga. Imel je silno kondicijo in pravo »poljsko moralno«, kakor so imeli navado reči njegovi francoski prijatelji. Marca 1972 je, na primer, za weekend odšel iz Pariza in pozimi preplezal steber Bocalattejev Mt. Blanc du Tacul.

Rodil se je v Krakovu leta 1942, tam je začel in končal šole, postal leta 1968 inženir elektronike in istočasno dosegel magistrsko stopnjo na fakulteti za sociologijo, pri čemer se je posvečal vprašanjem alpinizma, njegove psihike in miselnosti.

Potem je štiri leta živel z ženo in otrokom v Parizu, v letošnjem letu pa je hotel priti v Švico, da bi bil še bolj med gorami.

18. in 19. julija 1972 je plezal z Jean-Pierrom Bougerolom v Aiguille Noire de Peuterey in se smrtno ponesrečil.

Bil je član GHM (Groupe de Haute Montagne). Ponovil je večino težkih smeri v Zahodnih Alpah, ima pa tudi tri prvenstvene: jugovzhodno steno P. Gugliermine, severno steno Gruette in jugovzhodno steno v Mont Maudit.

T. O.

S SMUČMI S PIZ PALUJA

Slavna gora Piz Palu v Berninski skupini ima mogočno severno stran, lepo zalito s snegom in z velikim ledenikom, ki se izteka, tako se zdi, skoraj do lepot St. Moritza. Julija 1972 se je spustil s smučmi alpinist Heini Holzer in se pri spustu v glavnem držal ledenika med severnim stebrom v zahodnem vrhu in med Bumillerjevimi grebenom.

T. O.

NOVA SMER V DACHLU

Najbrž ne daleč od klasične, prostora ni veliko. A vendarle – nova je, v severni steni vrha, ki ima v Gesäuse poseben ugled. 11. junija 1972 so Deugg, K. Hoi (vodja štajerske alpinistične šole), Rafanovitsch in Stelzig s krožne police potegnili 200 m nove smeri, ki so ji dali ime »pozabljena smer«. Celotna smer iz vznožja do vrha Dachla je visoka 450 m.

T. O.

ČEHI V SEVERNI STENI MATTERHORN

11. do 13. avg. 1972 so nekoliko po svoje premagali slovito severno steno Matterhorna štirje Čehi: Z. Dolik, L. Horka, B. Kadlčík in V. Prokes. V prvi tretjini stene so šli levo od Bonattijeve smeri, nato pa zavili v smer bratov Schmid.

Bonattijevo smer so ponovili Japonci. Ne ve se zagotovo – verjetno je to že šesta ponovitev.

T. O.

VARSTVO NARAVE

ANKETA O HIGIENSKIH RAZMERAH V ŠVICARSKIH PLANINSKIH KOČAH

Zaradi vse bolj težavnega vzdrževanja zdravih higienskih razmer v visokogorskih postojankah je švicarski planinski klub (SAC-CAS) razpisal v letu 1973 anketo o higienskem stanju v svojih 145 in v 11 zasebnih kočah. Obisk planincev nenehno narašča, v letu 1973 računajo, da so imeli pribl. 300 000 nočitev, seveda v zelo kratki poletni sezoni. Anketa je uspela le delno, saj je na zastavljena vprašanja odgovorilo le 79 postojank, komaj dobra polovica. Vsekakor takšna nedisciplinirana zmanjšuje vrednost anketnih podatkov. Računajo, da puščajo vsako leto planinci v švicarskih planinskih kočah pribl. 150 ton raznih odpadkov. Od koč, ki so poslale svoje odgovore, jih je kar tričetrt za to, da se odpadki odnašajo v dolino, le četrtina meni, da lahko ostanejo v gorah. 35 koč predlaga odpremo odpadkov s helikopterji, seveda ob rednem oskrbovanju s povratno vožnjo, 24 koč pa je za odpremo z žičnicami, traktorji, mulami in celo za odnašanje smeti v nahrbtnikih. 44 koč je pripravljeno plačati za odnašanje smeti poseben prispevek, 28 jih je odločno proti. Treba pa bi bilo rešiti s tem v zvezi nekatera tehnična vprašanja, zlasti glede komprimiranja odpadkov. Začeli so uporabljati stiskalnice, ki zmanjšajo prostornino odpadkov v razmerju 6:1. Tudi glede prenosa smeti s helikopterji so različne možnosti. Pri manjših kočah, te so praviloma najvišje, naj se shranjujejo smeti v posebnih plastičnih vrečah, ki se enostavno pripnejo na helikopter, v srednje velikih kočah so težave večje, zato priporočajo sežiganje smeti v bližini koč. Pri velikih kočah pa se že izplača nabava stiskalnic in nato prenos smeti s helikopterji. Težave pa so nato s smetmi na letališčih, kjer njihova odprema ni vedno enostavna. Takšni so predlogi. Sedanje stanje pa je naslednje: v dolino odpremljajo smeti le iz 19 koč, od tega v 11 primerih po zraku. Le v 1 koči smeti sežigajo, 44 koč odlaga smeti v za to posebej pripravljene jame, 10 koč jih odmetava po skalnih pobočjih, 2 v ledeniške razpoke, v 3 v kraške jame. Stanje vsekakor ni preveč spodbudno. Kako skrbe kočje za red in čistočo v bližnji okolici? 56 koč redno čisti dohode h kočam, 69 neposredno okolico koč, 21 pobira smeti tudi na drugih poteh, 20 koč redno čisti vrhove. »Redno čiščenje« pa lahko pomeni tudi le enkrat na leto, saj pospravlja 43 koč nesnago nezgojenih planincev le v jeseni. Kakšna je preskrba z vodo? 42 koč ima na voljo dovolj studenčnice, 8 koč le kap-

nico, kar v 49 kočah pa morajo taliti sneg.

Odplake iz sanitarij in od drugod se le v 12 kočah stekajo v urejene ponikalnice, pri 39 kočah v grušč, pri 6 v ledeniške razpoke, 14 koč odvaja svoje odplake v hudournike, 1 v jarek pri 7 kočah pa se iztekajo te kar »na prosto«. Vprašanje urejenega odvajanja odplak pa seveda ni niti najmanj enostavno. Večina postojank se nahaja v visokogorskem svetu, kjer nastajajo poglavitne težave zaradi zmrzovanja. Zato je odplakovanje z vodo velikokrat docela nemogoče. V teku so proučevanja o tkzv. suhem biološkem razgrajevanju fekalij s pomočjo posebnih mikroorganizmov. Stvar je sicer že dognana, vendar le za dolinske razmere, kajti omenjeni mikroorganizmi so lahko aktivni le pri razmeroma visokih temperaturah (34–35°C). Proučevanja v tej smeri se še nadaljujejo.

Švicarji se v polni meri zavedajo težavnosti in obsega vprašanj, zato jim posvečajo vso pozornost. V 34 kočah predvidevajo v letih 1973–76 temeljita popravila in ureditev sanitarij. V letu 1973 so namreč zasnovali široko pobudo skupaj z domačo organizacijo »Čista Švica«, z institucijami, ki se bavijo z reševanjem tehničnih problemov čiščenja, posebno skrb so posvetili splošni vzgoji in propagandi. Vsaj glede smeti in odpadkov ostaja še naprej v veljavi najboljša pravilo: Planinec, odnesi svoje odpadke v dolino sam!

ing. Milan Ciglar

PONOVA NASELITEV RISA V ŠVICI

Leta 1970 so v kantonu Obwalden ponovno naselili risji par, v začetku 1973 so spet spustili risji par v nacionalni park. Nastala je seveda polemika, ali je to prav ali ni. Pobudniki za naselitev velike divjačine v Švici so seveda storili napak, ker so to storili skrivaj in tudi brez dovoljenja oblasti.

Pomladi 1973 je bil v Münchnu simpozij, ki je razpravljal o tem za vso Srednjo Evropo. Udeležili so se ga zastopniki lovstva in varstva narave za Zahodno in Vzhodno Evropo. Biologi iz Vzhodne Evrope so poročali, da risa ne mislijo iztrebiti, čeprav zelo pospešujejo lovsko gospodarstvo. Na risa ne gledajo kot na konkurenta, temveč kot na »sanitarca«, ki jim pomaga vzdrževati zdrav stalež – divjačine. Raziskovalci divjačine vedo povedati, da ris za človeka sploh ni nevaren, prav tako ne za domače živali. V »Les Alpes« – (bilten 1973/5) posebej poudar-

jajo – kot odgovor dr. Campelu, ki smo ga na kratko povzeli – da turistom še posebej ni nevaren, češ da živi samotno življenje v globokih gozdovih. Nasprotno! Švica bo imela še več turistov, marsikdo bi ga rad videl!

V Münchnu so mnogo govorili o biološki funkciji roparske divjačine. Zagovorniki in nasprotniki pretiravajo. Velika divjačina npr., jelen se je tako razplodila, da od risa ne pričakujemo zaželenega redčenja, kajti ris se zadržuje na strogo omejenem teritoriju, poleg tega ni in ne bo tako številen, da bi lahko odločilno posegel v jelenjad. Volka naseliti v Švici nima pomena, preveč je naseljena, povsod so ljudje. Ris pa ljudem ni bil nevaren, pač pa bi svoje storil pri uničevanju bolne in oslabele velike divjačine. Več kot lovec.

Rolf Anderegg, sodelavec univerze v Zürichu v skupini za raziskovanje divjačine, pravi, da so naši predniki risa in druge roparice iztrebili zaradi predsodkov in zaradi neznanja – niso vedeli, kakšen biološki pomen imajo.

Dr. Campell je doživel podoben odgovor tudi iz Basla. Napisal ga je P. Reusser. Risu pripisuje še večjo vlogo kot Anderegg, češ da mu Francoz ne pravi brez vzroka jelenji volk (loup-cevrier). Pregaanja jelene iz gozdne podraži, da delajo gozdu manj škode. V Skandinaviji, ČSSR, ZSSR, na Poljskem, v Romuniji je ris zaščiten. Od tam ne poročajo, da bi bil nevaren ljudem, le kak lovec je na tsem, če risa ne zadene ali samo rani. Reusser v imenu varstva narave zagovarja naselitev risa tudi v nacionalni park, češ da so Alpe in alpsko prigorje za risa ugoden biotop.

T. O.

ITALIJANSKO HRIBOVSKO PREBIVALSTVO

Italija ima zelo pester relief, velik del njene površine je gorat in hribovit, od Alp v Piemontu do Ligurije, Apeninov in Abruzzov v Kalabriji. Tudi Sicilija in Korzika imata gorata področja. L. 1961 je v 3971 goratih občinah živelo 9 639 998 ljudi. Leta 1971 se je v teh občinah zmanjšalo prebivalstvo za 8,85 %, tako da znaša 853 442 prebivalcev.

Povečalo se je prebivalstvo le v Val d'Aosti za 2,79 %, v Trentu-Adige za 4,76 % in v Lombardiji za 2,66 %, kar je vsekakor značilno, saj gre za turistično močno razvita področja, v Lombardiji pa za industrijske centre Milan, Brescia in Bergamo.

Najbolj je nazadovalo število prebivalstva v Abruzzih in Apeninih – kar za 19,85 %. Beg v mesta Italijo že danes spravlja v precejšnje zagato, še večje

pa so na vidiku, če ne bo prišlo do energičnih rešitev.

O takih in podobnih problemih pišejo »Alpwirtschaftliche Monatsblätter«, Die Blaue št. 1. jan. 1973

T. O.

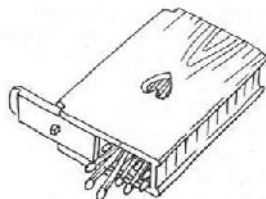
90 LET OPAZOVANJA LEDU V ŠVICI

Na letni skupščini SAC (CAS, Club Alpin Suisse) je prof. E. Rambert predlagal, naj bi SAC znanstveno in sistematično raziskoval ledenike in zbral za to skupino strokovnjakov. V naslednjih letih je misel pognala svojo kal in l. 1872 je Albert Heim že objavil »Teorijo ledeniškega gibanja«. Med drugim je zapisal: »Gibanje ledenikov je sestavljeno, ledenik drsi na svoji podlagi kot toga masa, pa tudi teče kot tekočina. Značilno za ta ledeniški tok je, da posamezni deli ledenika spreminjajo svoje mesto, da drug drugega deli premikajo. Ledenik teče zaradi lastne teže, ker teža ne more učinkovati na vseh mestih enako, to prisili ledenik k diferencialnemu gibanju, k premikanju v masi sami.« Različni pritiski in njihovi učinki, vpliv temperature (prožnost ledu pri 0°) in premiki znotraj ledene mase tudi sestavljajo gibanje ledu. Heim piše: »Vse to povzroča, da se ledeniški led kot velika masa vdaja pritisku plastično, na poteg pa tako, da poka.« L. 1880 je Rütimayer že pisal razpravo o švicarski glaciologiji in razpravo »Glavni rezultati merjenja na ledeniku Rhône«. L. 1881 je Forel napisal v francoščini razpravo »Veliko obdobje usihanja alpskih ledenikov od leta 1850 do 1880« in jo opremil z risbami.

Forel je svoje delo nadaljeval sam do l. 1907, to leto pa mu je že stal ob strani P. L. Mercanton, ki je v reviji »Les Alpes« poročal o ledenikih vse do l. 1954 in smo o njegovem delu večkrat pisali. Za njim sta delo prevzela A. Renaud in prof. inženir Peter Kasser; njegovo razpravo je finansiral Poskusni zavod za vodne gradnje, hidrologijo in glaciologijo.

Poročilo o švicarski glaciologiji konča prejšnji dolgoletni urednik »Les Alpes« ing. Max Oechslin z vzklikom: »Upajmo, da bomo v »Les Alpes« še brali poročila o ledenikih – saj je SAC pobudnik švicarske glaciologije.«

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

ŠVICARSKA PLANINSKA REVIIJA »LES ALPES« V FINANČNI ZADREGI

Pravzaprav ni edina, skoraj vse planinske organizacije poročajo na skupščinah o primanjkljajih v proračunih svojih glasil. Švicarska »Die Alpen, Le Alpi, Les Alps, Les Alpes«, glasilo CAS, je v l. 1972 ugotovila vznemirljivo stanje in publikacijska komisija CAS je o tem dvakrat razpravljala in sklenila nekatere omejitve v opremljenosti, vendar je bil primanjkljaj – za naše razmere – še vedno precejšen – 79.765 šfr (v letu 1971 je znašal 105.020 šfr), čeprav je revija povišala tarife za reklame in naročnino. Zato je skupščina dvignila naročnino za 5 šfr in s tem napolnila rezervni fond. Na skupščini je bilo tudi omenjeno, da pomenijo razni magazini in ilustrirane revije s svojimi honorarji precejšnjo konkurenco, so pa tudi mikavnejši zaradi večje naklade. – Na drugi strani pa je res, da je v »Alpinismusu« letos prišlo do krize, čeprav se je v zadnjih časih odločno usmerjal v magazinsko komercialno alpinistično-smučarsko-planinsko smer. Stare planinske revije imajo svojo problematiko, ki jo seveda morajo reševati v objektivnih okoliščinah, v katerih živi današnje planinstvo. Če listamo po njih, lahko ugotovljamo, da večina ne išče rešitve v pretirani modnosti in modernosti, marveč zna ceniti žlahtnost izročila, ki ga preoblikuje in prilagaja sodobnim potrebam in seveda tudi okusu, kolikor se v takem okviru da.

T. O.

ŠVICARSKA USTANOVA ZA RAZISKOVANJE GORA

Švicarska ustanova je l. 1972 praznovala 30-letnico obstoja in jo proslavila z almanahom na 160 straneh. Izdala je 17 zvezkov znane publikacije »Berge der Welt«, s katero je nedvomno vplivala na razvoj himalaizma, na popularizacijo alpinizma in planinstva po vsem svetu. Med 1953 in 1962 je objavila enajst zvezkov krajših alpinističnih novic, knjižic poročil, publikacijo za 100-letnico Alpine Cluba (Arnold Lun) in Marcela Kurza Chronique Himalayaenne, z dodatnim zvezkom, ki ga M. Kurz žal ni mogel dokončati, je pa za vse himalajce prava zakladnica in kašipot za vse, ki se kakorkoli ukvarjajo s Himalajo.

V jubilejni publikaciji je seveda na kratko opisan švicarski prispevek k ekspedicionizmu, dalje k znanstvenemu raziskovanju, pri čemer je posebej poudarjeno kartografsko delo.

V publikaciji je tudi seznam avtorjev, ki jih je ustanova podpirala pri delu oz. pri izdaji razprav in poročil.

Kakor smo že poročali, je ustanova ustanovila svoje vsaj eno letno periodično publikacijo »Berge der Welt« in to utemeljila z ogromnimi spremembami, ki so se v zadnjih letih zgodile v planinskih organizacijah in njihovem kulturnem prizadevanju.

T. O.

TURISTIČNE OBJAVE, Glasilo Celjske turistične zveze – leto V, št. 3/73

Dobrih dvajset let po ustanovitvi Celjske turistične zveze so nas v letu 1973 spet začele obiskovati »Turistične objave«, ki jih je pred leti začel izdajati prof. Zoran Vudler, širom po Sloveniji in preko njenih meja znani turistični delavec, neutrudni tajnik, ki je prevzel najboljša izročila nekdanjega celjskega olepševalnega društva in njegovo delo vztrajno in uspešno nadaljuje. Na pogled skromno glasilo prinaša v skrajno strnjani obliki informacije o vsem, kar bi moralo zanimati ljudi, ki gledajo na probleme pokrajine s turističnimi očmi, s srcem za naravo, za gospodarjenje s prostorom, ki nam je dan. Vloga takih informacij seže prek svojega neposrednega odmeva, saj obenem pomenijo javno dokumentiranje turističnega dela, spremljanje uspehov, ki utegne biti tudi pobuda, opozorilo, navodilo ali pouk za nadaljnje prizadevanje, za nove načrte in nove dosežke.

Celjska turistična zveza je l. 1952 prevzela tudi skrb za turistični razvoj Gornje Savinjske doline iz rok Planinskega društva Celje, ki je od leta 1946 do leta 1952 s sklicevanjem letnih turističnih konferenc obujalo misel na intenzivnejšo turistično eksploatacijo in turistično kulturo v celjski regiji. V naslednjih letih je CTZ pokazala enak smisel za razvoj turizma tudi na planinskem področju in poskrbela za znatna sredstva pri gradnji depandanse v Logarski dolini in skoraj v celoti za novi Frischaufov dom na Okrešlju. »Objave« 1973/3 kažejo, da so CTZ planinske stvari še vedno enako pri srcu. Uredniku in organizaciji k »Objavam« čestitamo in želimo čim več uspeha!

T. O.

RAZGLED PO SVETU

PRVI POSKUS ZIMSKEGA VZPONA NA MATTERHORN

Pisalo se je leto 1865. Thomas Stuart Kennedy je Matterhorn razmeroma dobro poznal. L. 1858 in 1860 si ga je ogledal od vseh strani s teleskopom, l. 1862 pa je pozimi prvič poskusil priti na vrh, tri leta pred Whymperjevimi vzponom v letu 1865. Takole piše: »Januarja 1862 sem prišel v Sion, potem ko sem dve noči potoval iz Češke. Simplon je bil za pošto neprehoden. Čakal sem poldrug dan, na kar smo opolnoči prišli v Visp, naslednjo noč pa v Zermatt. Obe gostilni sta bili zaprti. Prenočil me je župnik.

Ob dveh popoldan naju je čakal Peter Taugwalder in najel sem ga. Potem smo obredli vso vas, da bi dobili svežega mesa, a bilo je le nekaj kruha. Ko smo odhajali, se je zbralo pol vasi in nas občudovalo. Pozno popoldne smo prišli do Schwarzseeja in si v kapeli uredili prenočišče. Iz starega suhega mesa smo si skuhalih juho, če se tisto sme tako imenovati. Ob štirih zjutraj smo to juho pogreli. Moj termometer je kazal -9° Fahr (-13° C). Potem smo se vdiral do kolen po ledeniku Furgg in prišli na Hörnli. Oster sever je pihal in megla so se obešale po gori – takaj sem podvomil v uspeh. Vendar smo preplezali več granitnih pragov, Perren naprej, jaz na vrvi za njim, za menoj še stari Taugwalder. Bili smo prej podobni arktičnemu moštvu na saneh kakor pa ljudem, ki rabijo mišice za gimnastične gibe. Bili smo vsi trije dobro oblečeni. Tako vreme daje človeku gigantsko moč... Vendar smo vedeli, da boj ne bo dolgo trajal. Obrazi so nam posineli, prsti otrdli, s skale na skalo nismo mogli več skakati... Noben ni hotel prvi odnehati, dokler nas ni hud sunek vetra za nekaj časa prisilil v zavetje za skalo.

»Immediately it was tacitly understood that our expedition must now end... vsem je bilo jasno, da je s to odpravo zdaj konec. Sklenili smo, da bomo tu pustili spomin na naš obisk.«

Postavili so možica, postavili vanj steklenico, nato pa hiteli v Zermatt, kjer so se – že ponoči – pri župniku dobro podprli.

Konec Kennedyjevega pisanja: »Naslednji dan sem šel v Visp in v soboto sem bil že v Angliji.«

1865 je torej rojstna letnica zimskega alpinizma. Ni minilo dvajset let in Matterhorn je že doživel zimski obisk – posrečil se je 16. marca 1882 iz Brevila Vittoriju Selli. L. 1869 je A. W. Moore v Alpine Clubu v Londonu o zimskem alpinizmu v predavanju rekel naslednje:

»Zimski alpinizem je razumljiv sam po sebi: Dolge in ne pretežke ture pozimi niso več nevarnejše kot poleti. Nevarnost plazov ni večja, v decembru je sneg zanesljivejši kot v juniju. A poleg tega imajo Alpe pozimi enako velike mikavnosti (great attractions) kot poleti.«

Kennedy je svoj zimski poskus na Matterhornu popisal v Alpine Journal (Vol. I, Zermatt and the Matterhorn in Winter), medtem ko je molčal o tem, da je bil brez vodnika že l. 1855 na Mont Blanc du Tacul – s Hudsonom in drugimi, isto leto pa z vodniki na Dent Blanche in Disgrazii (Les Aboes, 1972/IV).

T. O.

NEMCI IN AVSTRIJCI V HIMALAJI

Poleg japonskih so avstrijske in nemške odprave v visoka gorstva na zemlji menda najpogostejše. V letu 1973 omenimo še enkrat avstrijsko odpravo v Dhaul Himal, a poleg nje še posebej tirolsko. Tirolci so odšli v Hindukuš za stoletnico sekcije OAV v Imst-Oberlandu in sicer v Wakhan. Za cilj so si izbrali Mir Samir (6059 m), vendar ne samo vrh, temveč 1000 m visok jugozahodni steber, ki ga po težavnosti stopnji primerjajo z Bonattijevim stebrom v skupini Mont Blanca. V moštvu sta kar dva člana našega imena: dr. Theo Ljubanovic iz Zamsa in Toni Raich iz Imsta.

Avstrijci so v l. 1973 bili tudi na Grönladiji. Odpravo je pripravil OGV (Österr. Gebirgsverein), podprla sta jo OAV in ministrstvo za prosvelo. Cilj so jim bile še neodkrita gore, ki imajo ime po princu Frederiku.

Salzburška sekcija OAV je v letu 1973 priredila tudi več turističnih potovanj v visoke gore, vodila sta jih znana Marcus in Helena Schmuck z G. Vörgötterjem. Cilji so bili: Mavenzi, Kilimandžaro, P. Lenana, P. Thomson, vsi v Vzhodni Afriki; Cerro Manso (5557 m), Aconcagua (6959 m), Huayna Potosi (6094 m), Nošak (7200, 7400, 7495 m vsi trije vrhovi), Korpusthe-Yakhi (5698 m).

Tudi Nemci so bili v l. 1973 v Himalaji, njihov cilj je Naula ali bolj znano ime – Dhaulagiri III (7703 m). Odpravo je vodil diplomirani fizik K. Schreckenbach.

T. O.

NOVE POTI OKOLI ZERMATTA

Vprašanje poti za pešca okoli Zermatta je precej zapleteno, piše dr. J. Braunstein iz New Yorka (OBZ 1972/12). Kar od štirih gospodarjev je odvisno, kako se urejajo: Zermattske občine, od najstarejših zer-

mattskih meščanov, ki so tu že od 16. stoletja, od zdraviliške uprave, ki dnevno pokasira 10 000 šfr samo iz naslova zdraviliške takse, in od gorskih železnic, saj so zaradi železnice na Stockhorn in ture na Cima di Jazzi, Mali Matterhorn, Theodulhorn postale lahke enodnevnne ture.

SAC, vrhovna planinska organizacija, pri poteh nima velike besede. Pot do Matterhornske kočje oskrbuje občina, ki je lastnik hotela Belvedere. SAC oskrbi le za gornji del steze do Schönbrühlhütte in Rothornhütte. Sekcija Monte Rosa skrbi za markacije na poti od postaje Rotenboden na železnici na Gornergrat do kočje Monte Rosa.

Glavni oskrbnik potov je zermattska zdraviliška uprava, vendar se z drugimi področji v Švici ne more kosati. Za svoje področje pa se lepo briga družba Rothornbahn, ki so jo ustanovili zermattski meščani. Na vse vrhove njenegega področja drže lepo speljane in zaznamovane poti.

Na Oberrothorn (3418 m) so nadelali meter široko položno stezo, tako da vrh tudi za starejše ljudi ni težak. Delniška družba Rothorn imenuje te poti v svojem prospektu »najvišjo pot v Evropi«. Čeprav to ni povsem res, drži, da tako »lahke« poti v taki višini morda res ni. Tudi Oberrothorn je po zaslugi iste delniške družbe lahko dosegljiv. Iz Zermatta je bilo treba prej premagati 1800 m višinske razlike, zdaj ostaja komaj 438 m in to po zložni poti.

Nova je tudi pot od Matterhorna preko Ritzengrata na Tuffernalp (to ni oni Ritzengrat, ki preko Hochtälligrata – 3286 m – drži do Grünsee). Delniška družba Rothorn je Ritzengrat odprla svetu z izredno lepo speljano potjo za navadne izletnike in popotnike. Trasiral jo je sam predsednik družbe Ivo Biener. Ista organizacija je nadelala še pot po zahodnem pobočju Oberrothorna na Tuffernalp. Pred kratkim je občina Täsch naredila novo pot na Täschhütte (2708 m), meter široko, zložno in ves čas lepo razgledno – na skupino Weisshorn in Matterhorn. – Skratka, turistična ponudba mora računati tudi v švicarskih Alpah s takimi potmi, kajti turistov-planincev, ki si žele po varni poti priti na pomembne vrhove, je precej.

T. O.

SMUČARSKÉ NESREČE (VII. KAPRUNSKI POGOVOR)

Od 11 do 13. oktobra 1973 so bili v Kaprunu VII. kaprunski pogovori. Organizator, kuratorij za varstvo pred gorskimi nesrečami, je težišče razprav usmeril na obravnavo nesreče otrok, mladine in starejših oseb, še posebej pa padcem v gorah in na smučiščih kot neposrednim vzrokom nesreče. Predavanje o staranju vrvi je smiselno in učinkovito povezovalo omenjene teme.

V četrtek, 11. oktobra, petek, 12. oktobra in soboto, 13. oktobra smo poslušali šest referatov

in petdeset razprav, kar dokazuje živahno izmenjavo misli in sodelovanje, čeprav vsi prispevki niso bili enakega pomena in vrednosti.

Dogajanje se je vrtilo okrog teho tem: Nevarnosti gora za otroke in mladino (univ. prof. dr. Hans Asperger, predstojnik univerzitetne otroške klinike na Dunaju).

Psihološki vzroki za gorske nesreče starejših ljudi (univ. prof. dr. Gerald Mikula, Institut za psihologijo univerze Graz).

O vrveh in vplivu staranja na njihova trdnost (Peter Baumgartner, Dunaj).

Padec pri smučanju (žandarm. polkovnik dr. Erich Bosina, referent za planinstvo pri Zvezni žandarmeriji, Dunaj).

Omejeno vidno polje kot vzrok za trke in padce smučarjev (višji deželni sodnik svetnik, dr. Josef Pichler, sodni izvedenec za smučarske nesreče, Graz).

Odnos smučarja do padcev na smučišču (profesor Fritz Baumrock, izprašani smučarski učitelji, soavtor avstrijskega smučarskega učnega načrta za leto 1971, Dunaj).

Prvo in drugo predavanje sta izhajali iz filozofskih osnov in psiholoških ocen človekove dejavnosti ter se nista toliko ukvarjali s praktičnimi prijemmi oziroma napotki; to velja zlasti za prvo predavanje. V drugem referatu je avtor nakazal posledice staranja kot izhodišče za ustvarjanje pogojev, v katerih nastajajo nesreče. Starejše planince je opredelil in ocenil po treh skupinah:

- na planince, ki že od mladih nog hodijo v gore,
- na planince, ki so začeli zahajati v gore po daljšem prestečku in živahni dejavnosti v mlajših letih,
- na ljudi, ki so se šele na stara leta odločili za hajo v gore.

Načrtani in razgledani Peter Baumgartner je obravnaval predvsem alpinistične vrvi ter opozoril na dolgo vrsto dejavnikov, od katerih je odvisna njihova trdnost in zdržljivost (vlaga, sila, sončna in UV žarčenja, temperature, obremenitve ter še drugi).

Ustavil se je pa tudi pri problemu zičnih vrvi za varovanje na nadelanih potih, zlasti t. i. železnih poteh (Eisenweg, via ferrata) in poudaril, da je na teh treba dosledno spoštovati in upoštevati načela varovanja kot pri plezanju.

Omenil je tudi nesreče zavoljo strganih jeklenic, probleme pravne odgovornosti PD in kontrole nadelanih poti.

Dr. E. Bosina je v izčrpnem referatu o nesrečah zavoljo padcev na smučeh naštel veliko število zgledov, potem ko je nesreče klasificiral na padce: na organiziranih smučiščih (piste), na robu, prehodu smučišč v celino, na visokogorskih turah, v razpoke, na tekmovalnih, pešcev na smučiščih.

Med drugim omenja smučarske čevlje, varnostne vezi, poledenitav in pomanjkanje snega na progah.

Pri spustih imamo pogosto opravka s smučarji »šeste stopnje«.

Pogosto starši, dobri smučarji, preveč zahtevajo od nedoroslih otrok. Varen ni noben teren, premalo se upoštevajo zapore prog zavoljo ledu in plazov in varnostna pravila.

Kot krivci nesreče nismo izzeti graditelji, projektanti in vzdrževalci prog, saj so znani primeri, da sta bila na istem mestu neke proge in isti dan po dva mrtva.

Živahna razprava je zajela opremo, robnike, čelade, varnostne vezi in jermena.

Marsikje se pojavlja problem vandalizma, smučarji ne spoštujejo označ in naprav za zaporo proge ter jih celo uničujejo.

Navzoči pravniki in ljudje iz upravnega aparata so nevedli tudi pomanjkljivosti, ki izvirajo iz ustavnih določil in pomanjkljive zakonodaje. Čedalje bolj se kaže potreba po zakonu o varnosti v gorah.

Pravnik in znani specialist za smučarska vprašanja dr. J. Pichler je obravnaval trke in padce v luči omejene vidnosti posameznikov na smučiščih.

V vrsti obravnave so ugotovili, da oba prizadeta v času pred nesrečo nista videla drug drugega, niti počasni smučar hitrejšega niti obratno.

Situacija je na smučišču težja kot na cesti. Tam opazuje voznik v smeri vožnje in vzvratno le zelo omejen pas, cesto. Na smučišču je nevarna območje mnogo širše.

Dokaj zanesljivo lahko trdimo, da vidno polje ne more biti širše od 90°. zavedati pa se je treba, da so tu še drugi razlogi za nesrečo. Včasih naravnost preseneča dejstvo, da se prizadela nista videla, čeprav bi se morala videti. Vzroki niso znani, domneva pa, da so težave tudi v koncentraciji. Ta bi morala biti izredna, vendar je smučar ne more dolgo obdržati na valetih.

Pomembni dejavniki so tu še razmerja hitrosti obeh smučarjev in kot približevanja. Velika napačnost pa, kot je znano, vodi tudi do t. i. »black cuta«, to je stanja, ko za nekaj hipov odpovedo čuti in smučar sploh ne ve, kaj se z njim dogaja.

Pri vsem navedenem ni treba še dosti poudarjati, kako slabo vplivajo naočniki, če konstrukcija preprečuje pogled v stran (zoženo vidno polje) in če zavoljo barvnih stekel pride do tega, da lastnik ob določenih svetlobnih pogojih (mrak itd.) sploh ne loči človeka od okolice. Za orientacijo na smučišču je zelo važna barvna razlika predmetov, ljudi in okolja.

V razpravi je bilo med drugim omenjeno, da po statistikah samo 25% nesreč povzroči omejeno vidno polje, vse drugo gre na račun prevelike hitrosti in neupoštevanja okoliščin.

Dr. K. Dellisch je posebej opozoril na nevarnost, da bi krivili za nesreče predvsem omejeno vidno polje, zapostavili pa tisto, s čimer lahko aktivno pripomoremo k upadanju števila nesreč – vačjo pozornost, upoštevanje okoliščin, terena, omejitev hitrosti. Izkušnje kažejo, da je na bolj zasledenih smučiščih manj nesreč; ljudje pač pazijo.

Posebej nevarno so okolnosti, ko omejujejo vidnost razne ovire in napetosti, med temi tudi psihične, kot je npr. strah smučarja, ko ugotovi, da ne more zagotoviti varne vožnje.

V grobem bi razmišljanja lahko povzeli z ugotovitvijo enega izmed udeležencev:

»Raziskave in rezultati kažejo, da se mora smučar bolj potruditi, odpreti oči in se zavedati, da je odgovoren za posledice svojega ravnanja.«

Zelo zanimivo je bilo predavanje o padcih na smučiščih, v katerem se je referent zavzemal za aktiven odnos do padca. To pomeni, da naj padeč v danih okoliščinah ne bo nekaj, kar hoče smučar za vsako ceno preprečiti, temveč sredstvo, prek katerega se izmakne huji nesreči.

Avtor je v filmu pokazal nekaj kontroliranih padcev pri smuku ter v posebnem filmu vajo padcev. Film je mednarodni forum v St. Moritzu sprejel zelo ugodno ter opozoril na juda, karate, jiu-jitsu, ki tudi vodi padce, kolikor padeč ni celo prva in poglobljena disciplina.

Vožnja in padca je torej treba vaditi sproti, otroci to pogosto mojstrsko obvladajo.

Padeč mora biti tak, da smučji zgube stik s snegom. V izjemnem primeru lakrat niti ni tako važno ali potrebno, da se odpro varnostne vezji.

Kar zadeva tehniko padanja, je referent odločno odsvetoval znani padeč na zadnjico, ko smučar namerno sede med smučji. Pasti je treba mimo smučji bodisi desno ali levo ter poskrbeti, da bodo smučji v zraku.

Padeč v trebušni legi (Bauchlage) je najvarnejši. Predavanje je spodbudilo živalno razpravo in pozive, da naj referent o stvari poroča v TV, časopisu in v zborniku referatov 7. kaprunskega pogovora, kjer naj bodo stvari podprte tudi s skicami.

Precej razpravljalec je načela razpravo o zavrah, pri čemer smo izvedeli, da stvar po zaslugi ameriškega patenta liči na slepem tiru in da univerzalne rešitve ni in je ne bo.

ing. P. Šegula

NATEČAJI SPD TRST OB 70-LETNICI USTANOVITVE DRUŠTVA

Za praznovanje 70-letnice Slovenskega planinskega društva v Trstu, junija meseca 1974 razpisuje odbor naslednje natečaje:

1. NATEČAJ ZA DIAPOZITIVE S POLJUBNO OBRAVNAVANO PLANINSKO TEMA-TIKO (flora, favna, pokrajina itd.) – Vsak udeleženec lahko predstavi največ tri diapozitive formata »leica«.

Podeljena bo samo 1. nagrada. Ostali diapozitivi bodo ex aequo na 2. mestu. Vsi posnetki bodo prikazani na osrednji proslavi.

2. NATEČAJ ZA NAJLEPŠI FILM S TEMO »OTROCI V NARAVI«. Vsak udeleženec natečaja lahko predstavi le po en film. Ta je lahko belo-črni ali barvni, 8 milimetrski, dolžina filma lahko niha med 30 in 45 metri. Predloženi filmi morajo biti popolni (z naslovom in zaključnim napisom). Lahko so ozvočeni. V tem primeru mora udeleženec predložiti tudi magnetofonski trak. Ozvočenje je lahko tudi na magnetnem traku. Podeljena bo samo 1. nagrada. Ostali filmi bodo ex aequo na 2. mestu. Filme bodo predvajali na osrednji proslavi.

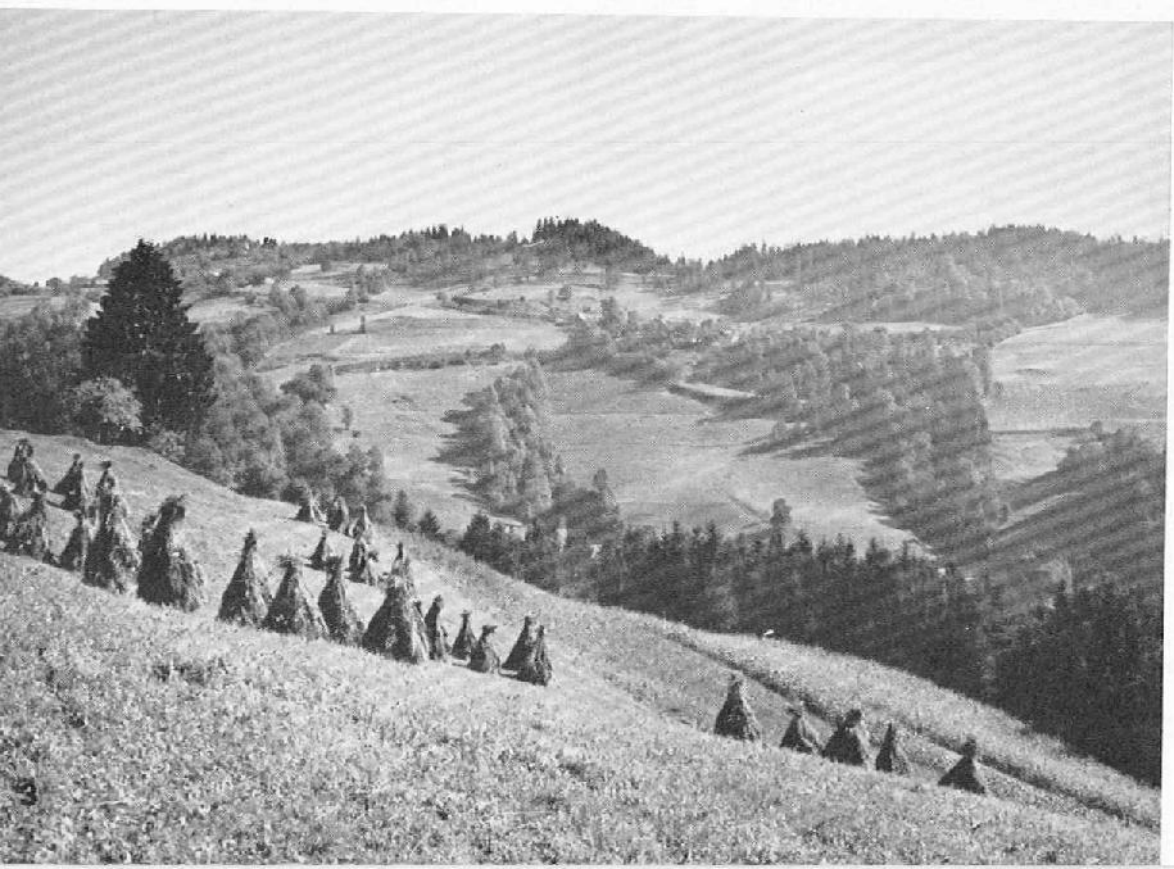
3. NATEČAJ ZA NAJLEPŠO RISBO O TEMI »GORSKI SVET« ZA OSNOV. IN NIZJE-ŠOLSKO MLADINO. Format, uporabljeni material so poljubni. Natečaja se lahko udeležijo otroci osnovnih šol (nagrada je 5: za najlepšo risbo učencev 1. razreda, 2. razreda itd.) in dijaki nižjih srednjih šol (nagrada je 1; za najlepšo risbo dijaka, ki obiskuje nižjo gimnazijo). Risbe bodo razstavljene ob priliki osrednje proslave.

4. NATEČAJ ZA NAJZANIMIVEJŠI PLANINSKI DNEVNIK OSNOVNOŠOLSKIH UČEN-CEV. Učenci naj beležijo v zvezku, poljubne oblike in velikosti, vtise in pripovedi o svo-jih sprehodih in izletih v naravo. Zvezek lahko okrasijo s slikami, risbami itd. Dnevnik naj obsega poročila za obdobje od razpisa natečaja do nagrajevanja 8. zimskih šport-nih iger 1974. Odlomki nagrajenega dnevnika bodo prebrani na osrednji proslavi. Podeljena bo samo 1. nagrada.

Natečaja se lahko udeležijo le člani slovenske manjšine v Italiji, s stalnim bivališčem v deželi Furlaniji – Julijski krajini. Dela je treba predložiti v zaprti zalepki, na kateri mora biti napisano geslo. K tej zalepki je treba predložiti drugo, z enakim geslom na zunanji strani. v zalepki (zaprti) sami pa naj bo poleg enakega gesla zapisano tudi ime in naslov udeleženca natečaja. Dela je treba predložiti najkasneje do 6. marca 1974 v Ul. Geppa 9/1 (urad. ZSSDI).

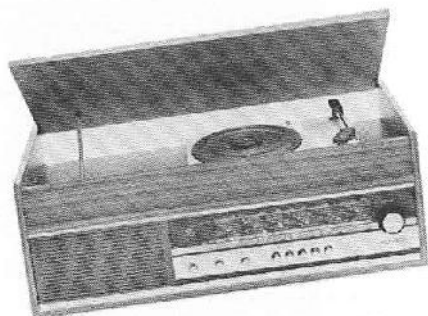
lž »Primorskega dnevnika«

Nov radijski sprejemnik
bo prijetna sprememba v vašem domu

- najsodobnejša tehnika
(popolna tranzistoriziranost)
- čist in naraven ton
na vseh treh valovnih območjih
(UKV, KV, SV)
- velika občutljivost
za sprejem programa
drugih radijskih postaj
- moderna oblika
- nakup na kredit
- garancija

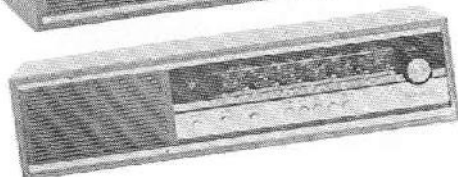
SAVICA GR SN 112 z gramofonom

Iskra

SAVICA MG s kasetnim magnetofonom

SAVICA SN 111

Inozemska zastopstva

Avgust Knor

Blindenstrasse 33

A. 1020 WIEN

Telefon 246-93-12

Telex 75-171

Priporočam se čevljarški industriji za prodajo
vseh vrst zgornjega usnja in podlog

*svojim kupcem,
poslovnim prijateljem
in delovnim ljudem
želijo mnogo uspehov
v letu 1974*

**slovenske
železarne**
ljubljana

